

ВАЗОРАТИ ТАЪЛИМИ ХАЛҚИ РЕСПУБЛИКАИ ЎЗБЕКИСТОН

ХАЙРИДДИН СУЛТОНОВ, МУРТАЗО ҚАРШИБОВ

ЭҲСОСИ ВАТАН

ДАСТУРИ ТАЪЛИМИЙ БАРОИ СИНФИ 6-УМИ
МАКТАБҲОИ ТАЪЛИМИ МИЁНАИ УМУМИЙ

*Маркази илмӣ-амалии ғоя ва мафкураи миллӣ
ба нашр тавсия кардааст*

Нашири панҷуми пуррашуда ва такмилёфта

ТОШКАНД «МА’НАВИҲАТ» 2015

УЎК 37.035.6 = 222.8
КБК 74.200.50
С 90

Дастури таълимии мазкур, ки барои синфи 6-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ пешбинӣ шудааст, дар асоси китоби «Маънавияти воло — нерӯи мағлубнопазир» ва «Ўзбекистон дар останаи ноил шудан ба Истиқлолият»-и Президент Ислоҳ Каримов аз нав қор қарда шудааст. Дар он мавзӯёҳое, ки асосҳои муҳаббат ва Ватан ва ватанпарвариро ташаққул медиҳанд, бо назардошти мафҳуми тасаввурҳои ба худ ҳоси донишомӯзон, ба воситаи мисолҳои шавқовар, далелҳои ҳаёти инчунин усулҳои методи замонҳои инъикос ёфтаанд.

УЎК 37.035.6 = 222.8
КБК 74.200.50

М у ҳ а р р и р и м а с њ у л :

номзоди илмҳои фалсафа, *Абдурахим Эркаев*

Султонов Х., Қаршибоев М.

Эҳсоси Ватан: дастури таълими барои синфҳои 6-уми мактабҳои таълими миёнаи умумӣ / Х. Султонов, М. Қаршибоев; муҳаррири масъул А. Эркаев; тарҷ. А. Тоҳириён; Вазорати таълими халқи РЎз. — Нашри панҷуми пуррашуда ва такмилёфта. — Т.: «Ma'naviyat», 2015. — 120 с. I. Ҳаммуаллиф.

ISBN 978-9943-04-141-7

АЛОМАТҲОИ ШАРТӢ:

— калимаҳои асосӣ

— бодикқат ҳонед

— доништа гиред

— эҷодқорона фикр қунед

— дар хотир доред

— ба саволҳо ҷавоб ёбед

**Аз ҳисоби маблағҳои Бунёди мақсадноки китоби
республика ҷон қарда шуд.**

ISBN 978-9943-04-141-7

© Х. Султонов, М. Қаршибоев, 2015
© «Ma'naviyat», 2015

Боби якум. ОЗОДИИ ВАТАН – САОДАТИ ОЛӢ

БУЗУРГТАРИН, АЗИЗТАРИН АЙЁМ

Ассалому алайкум, донишомӯзи азиз!

Дар ин рӯзҳо, ки Шумо соли нави хонишро сар карда, боз ба оғӯши мактаби худ баргаштед, дар диёри мо тантанаҳои ид давом доранд. Шумо, хуб медонед, ки 1-уми сентябр — Рӯзи Истиқлолият аст.

Чун Ватан бузургтарин, муқаддастарин неъматӣ олам аст, истиқлолияти он ҳам ниҳоят гиёмӣ мебошад.

Имкониятҳое, ки имрӯз мову Шумо истифода мебарем — мактаби обод, синфхонаҳои равшан, компютерҳо, марказҳои ресурсҳои ахбороти, майдонҳои варзиш, китобҳои дарси ва асбобҳои таълими замонавӣ худ аз худ пайдо нашудаанд. Пеш аз истиқлолият дар бораи онҳо ҳатто тасаввур кардан мушкил буд.

Истиқлолият халқу диёри моро аз зулм ва кишан озод кард, ҳуқуқҳои қонунӣ, шаъну ғурур, таърих, забон ва дин, арзишҳои миллии онро барқарор намуд. Аз ин рӯ, рӯзи истиқлолият барои мо бузургтарин, азизтарин айём мебошад.

Мо дар бораи чӣ қадар неъматӣ бебаҳо будани ҳавои тоза, ки аз он нафас мегирему шартӣ муҳими ҳаёт аст, ҳаёти сулҳу ошошта аксаран чуқур фикр намекунем. Ҳол он ки аз онҳо баҳраманд нашуда зистан мумкин не.

Шумо имрӯз дар диёри соҳибхитӣ ва озод, ором ва ошошта зиста, дар масканҳои таълими замонавӣ таълиму тарбия мегиред. Афсӯс, ки дар ҳамаи мамлакатҳои ҷаҳон ҳам бачаҳо ба чунин имкониятҳо соҳиб нестанд.

АРМОНИ АФОНДУХТАР

Дар филми бадеии «Буддо ҳам аз шарм таркид»-ро ки аз тарафи киноэҷодкорони франсуз ба сурат гирифта шудааст, дар бораи бо тамоми ҳастияш барои илм гирифтани сабъу кӯшиш кардани як духтарча, лекин вазъияти ноором дар Афғонистон, ба он ҳалал расондани одамони побанди ҷаҳолат ҳикоя карда мешавад. Духтарча бо ҷи азобе каме пул меёбад ва дафтар меҳарад. Аммо барои ручка пул намерасад. Қалами пардозии модарашро гирифта ба мактаб меравад. Дар роҳ ба бачаҳои роҳзан, ки ҷангро мазмуни умр медонанд дучор меояд. Онҳо духтарчаро «асир» гирифта, зинда гӯр кардани мешаванд. Духтарча аз дасти онҳо гурехта, ба як мактаб расида меояд. Афсӯс, ки он мактаби писарона будааст. Муаллим ёро ба кӯча пеш мекунад.

Духтарча акнун ба мактаби духтаронаи қишлоқи дурдаст роҳ пеш мегирад. Аммо аз сабаби аз дигар қишлоқ буданаш, аз он ҷо ҳам пеш карда мешавад. Ҳамин тавр, барои вай ғайр аз дар кӯча мондан, тўмаи писарбачаҳое, ки аввал дучор шуда буданд, яъне тўмаи ҷаҳолат шудан дигар роҳ намеронад.

Донишомӯзи азиз, дар бораи ба сифати ид қайд шудани рӯзи ба синфи 1-уми мактабҳо қабул кардани донишомӯзон дар мамлакати мо нақл кунед. Ин ҳолатро бо саргузашти афғондухтар муқоиса кунед.

МАКТАБҲОИ ЎЗБЕКИСТОН

Дар мамлакати мо 9700 мактаби таълими умумии замонавӣ ҳаст. Дар онҳо беш аз 4 миллиону 521 ҳазор бача таълим мегиранд. Ҳар сол донишомӯзоне, ки бори аввал ба остонаи мактаб қадам мегузоранд, аз ҳисоби давлат бо китоби «Алифбо» ва

дигар китобҳои дарсӣ, асбобҳои зарурии таълим таъмин карда мешаванд. Масалан, дар соли 2014 қариб 587 ҳазор донишомӯзони синфи 1, ба маблағи қариб 28 миллиард сўм бо китобҳои дарсӣ ва анҷомҳои хониш таъмин шуданд. Файр аз ин, барои донишомӯзони мактаб 34 миллиону 500 ҳазор нусха китобҳои дарсӣ, дастурҳои таълимӣ-методи ба ҳафт забони таълим дар кишвари мо нашр шуда, ба ҳамаи мактабҳои таълими умумӣ расонида шуданд. Ҳар сол пеш аз соли нави хониш мактабҳои мамлакати мо таъмир карда шуда, моҳи сентябр ба ихтиёри донишомӯзон супорида мешавад.

Бо ташаббуси Президенти мо Ислон Каримов соли 1997 Барномаи миллии тайёр кардани кадрҳо, соли 2004 бошад, Барномаи умумимиллии давлатии ривоҷи таълими мактаб қабул шуда, ба ҳаёт татбиқ шуданд. Имрӯзҳо дар диёри мо системаи таълими 12-солаи маҷбурии бепул фаъолият дорад. Солҳои охир, мактабҳо, литсейҳои академӣ ва коллеҷҳои касбу ҳунари нав ба нав, яққоя бо донишгоҳҳои оли дар ҳудудҳои гуногун, аз ҷумла, дар қишлоқ ва ноҳияҳои дурдаст 315 мактаби мусиқӣ ва санъати замонавӣ, бештар аз 1500 объектҳои спорти бачагона барпо карда шуданд.

Шумо, албатта ҳар сол дар арафаи Иди занону духтарон (Иди бонувон) — 8-уми март маросими ботантана супорида шудани мукофоти давлатии ба номи Зулфияро тамошо мекунад. Вақте ки духтарони ба ин мукофоти оли сазоворшуда дар ин маросим дар бораи комёбиҳои худ дар хониш, корҳои ҷамоатӣ, эҷоди бадеӣ, санъат ва спорт суҳан меронанд, қасри мӯҳташами «Туркистон» аз садои кафкӯбӣ мисле ба ларза меояд.

Ба фикри Шумо, агар дар мамлакати афғондухтар ҳам чунин имкониятҳо мешуданд, оё ин духтарча ҳам бо чунин саъйу кӯшиш, тоқати худ дар хониш, кор, илму фан ва маданият ба натиҷаҳои калон ноил шуда метавонист?

Пас, мо бояд қадри ҳаёти мустақилро дарк карда, барои чун гавҳараки чашм нигоҳ доштани он ҳамеша тайёр зиндагӣ кунем.

Эҳсосе, ки ба аҷлоди ҷасури мо аз қабили Томирис, Шерак, Наҷмиддин Кубро, Ҷалолиддин Мангубердӣ, Амир Темур қувваю қудрат бахшида буд, аввало қарзи муқаддаси фарзандӣ дар назди модар-Ватан, ҳисси садоқат ба он, неъматӣ бузург дониستاني озодии Ватан буд.

Манбаи мустаҳками сабӣу кӯшишҳои азим ва ҳаракатҳои халқи мо ҳам имрӯзҳо дар роҳи барпо кардани ҳаёти озоду обод, аз қатори мамлакатҳои тараққикарда гирифтани ҷойи муносиб, ана ҳамин хел эҳсосоти бузург мебошанд.

Донишомӯзи азиз, ҳаминро фаромӯш накунад, ки дар олам бисёр хато ва камбудиҳо, ҳатто гуноҳҳо бахшида мешаванд, аммо хиёнат ба падару модар, ёру дӯст, Ватан асло бахшида намешавад.

«Ман ҳар гуна зиштиро аз хоинӣ мебинам. Одаме, ки ба некӣ ва ҳақиқат садоқат надорад, ба онҳо бовар намекунад, бимнок аст»¹.

Қалбан идрок намудани эҳсоси Ватан, зистан бо ҳамин эҳсос ба ҳаёти инсон маънову мазмун мебахшад, онро сўйи камолот мебарад. Чунин одам дар лаҳзаҳои мураккаби ҳаёт раҳгум наме-занад, фарзанди мард ва фидоии халқи худ шуда ба воя мерасад. Муҳимаш, аз ин хел инсон ҳуди вай ҳам, халқ ҳам нафъ меби-над, розӣ мешавад.

Савол ва супоришҳо

1. Рӯзи истиқлолият дар шаҳр ё деҳаи Шумо чӣ хел ҷашн ги-рифта мешавад?
2. Дар бораи истиқлолият суруд ё шеър медонед?
3. Барои чӣ духтарчаи афғон ба орзуи худ расида натавонист?
4. Дар бораи комёбиҳои ҷавонони диёри мо, аз ҷумла, духтарон дар соҳаҳои хониш, илму фан, маданият, варзиш чӣ медонед?
5. Худатон ба кадом соҳа шавқ доред?
6. Аз рӯйи расмҳо дар бораи имкониятҳои, ки дар мамлакати мо барои ҷавонон фароҳам оварда шудаанд, нақл кунед.

1

2

3

4

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 122.

**Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи
«Ўзбекистон — Ватани ягона»**

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 90.
2. Islom Karimov. «O'zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida». Тошканд, нашриёти «O'zbekiston», соли 2011, саҳ. 3–31.
3. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Тошканд, нашриёти китобхонаи Миллии ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 6–12.
4. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. Тошканд, нашриёти «O'zbekiston», соли 2000.
5. Abdulla Avloniy. Turkiy Guliston yoxud axloq. Тошканд, нашриёти «O'qituvchi», соли 1992, саҳ. 28.

ИСТИҚЛОЛИЯТИ МО ҶОВИДОН БОД!

Донишомӯзи азиз, Шумо ин гуфтаҳоро бисёр шунидаед. Дирёри моро, шаҳру қишлоқи онро сайр кунем, дар байни шиор ва лавҳаҳое, ки кӯча ва майдонҳоро оро медиҳанд, ба ин ибора ҳам чашм меафтад. Хусусан, вақте ки Президенти Ўзбекистон Илом Каримов сухани табрикиро дар маросими ботантана бахшида ба Иди истиқлолият дар Боғи миллии ба номи Алишер Навоӣ айнан бо ҳамин ибора ба охир мерасонад, гӯё ки тамоми халқи мо ба ин таманноӣ бузург ҳамоҳанг шуда, онро такрор мекунад.

Бо эҳсосот ва ниятҳои пок зистан барои халқи мо ба арзиши безаволи чандин ҳазорсола табдил ёфтааст. Биноан мо ҳаётро бе онҳо тасаввур карда наметавонем.

Бобоёни мо дарахт шинонанд, хона созанд: «Солҳои зиёд ба бачагонам, ба бачагони бачагонам хизмат кунад!» – гуфта нияти нек мекунанд. Мақсадҳои неки «Диёри мо осуда, халқи мо ором бод», «Худи офаридгор нигоҳ дорад», ки қариб ҳар рӯз ба ниятҳои нек илова гуфта мешаванд, ба мо қувваю ғайрати нав мебахтад, ба фардо бо умед ва боварии калон зистанро талқин мекунад. Солҳои истиқлолият ба қатори ин хел таманноҳои олиҷаноб, ҳамроҳи шуда, дар байни халқ машҳур шудани

ибораҳои «Аз мо Ватани озод ва обод монад», «Фарзандони мо, бояд аз мо дида тавоно, донишманд, доно ва албатта бахтнок шаванд», «Ба халқи ўзбек сулҳ ва осудагӣ даркор» беҳуда нест. Дар байни онҳо ибораи «Истиқлолияти мо ҷовидон бод!» бо маънову мазмуни чуқур мавқеи алоҳида дорад.

Дар ҷаҳон неъматҳое ҳастанд, ки қадру қимат, аҳамияти онҳо бо асрҳо ва ҳатто абадиёт чен карда мешавад. Солҳо, замонҳо гузаранд ҳам барои инсон, давлат, халқ ва ҷамъият онҳо заруртарин эҳтиҷ, неъматӣ олий мебошанд.

Истиқлолият ҳамин хел неъматӣ бузург мебошад. Дар замири ин калима таърих, имрӯз ва ояндаи мо таҷассум аст. Аҷдоди мо айнан дар даврҳое, ки истиқлолиятро ба даст дароварда, дар диёри худ, ба давлати худ соҳибхитӣ буд, ба дунё ном бароварда ба комёбиҳои беназир ноил шудаанд. Дар замонҳои зери зулми истилогарон мондани Ватан бошад, халқи мо ба азобу уқубатҳои зиёд дучор шуда, истиқлолиятро орзу мекард. Лекин барои ноил шудан ба ин мақсад, танҳо орзу кардан кам аст. Аз душворӣ ва машаққатҳои роҳи озодӣ натарсида, мардона, фидокорона мубориза бурдан талаб карда мешавад. Вазнинтарин масъала ҳам

ҳамин — халқро бо ғояи озодӣ бедор карда, онро ба ғалаба дар ин роҳ бовар кунонида, ба пеш бурдан мебошад. Ба иҷрои чунин вазифаи бузург фақат инсоне қодир мешавад, ки соҳиби таҷрибаи калони раҳбарӣ, тафаккури васеъ, иродаи мустаҳкам аст. Президенти мо Ислоҳ Каримов барои озод кардани диёри мо, ки зери зулми собиқ сохти мустабиди бо номи СССР, ки пеш аз истиқлолият ҳукм ронда буд, 23-юми июни соли 1989 ҳамин хел вазифаи таърихро ба зиммаи худ гирифта, ба сифати раҳбари Ўзбекистон кор сар кард. Аввалин сухани Президенти мо дар маҷлиси яқум, ки ҳамон вақт гузаронида шуд, чунин садо дода буд: **«Мо аз ин баъд, ба тарзи кўҳна зиста наметавонем ва ин хел зистанро ҳуди замон роҳ намедихад»**¹. Дар замири ин суханҳо мақсади бузург, яъне аз сохти кўҳна, ки умри ҳудро гузаштааст даст кашида, албатта ба истиқлолият ноил шуда, ҳаёти нав, ҷамъияти нав барпо кардан, муҷассам буд. Воқеаҳои баъди нишон доданд, ки ин фақат орзу, фақат ҳавас не, балки оғози корҳои азими амалӣ, ҳаракатҳои ҷиддӣ буданд. Агар шумо китоби Президент «Ўзбекистон мустақилликка эришиш оstonасида»-ро хонед, ба ин гуфтаҳо боварии комил ҳосил мекунед.

Тағйиротҳое, ки аз ҳамин баёноти таърихӣ сар шуданд, баъди 31-уми августи соли 1991 ба истиқлолият ноил шудани мо боз ҳам васеъ шуданд. Имрӯзҳо ҳаракатҳо дар ин роҳ дар шароити мутлақо нав давом меёбанд. Тамоми чунин ислоҳот ва навигарӣҳо аз он ҷиҳат ба эътибор моликанд, ки он корҳо на танҳо ба имрӯз ва фардои мо, балки ба ҷовидонӣ дахлдор мебошанд.

БОВАРӢ ВА ТАКЯӢ ХАЛҚ

Дар диёри мо беш аз 31 миллион аҳоли истиқомат мекунанд. Нисфи онро ҷавонон ташкил мекунанд. Дар мамлакати мо боигарӣҳои кандани, корхонаҳои саноатӣ, ки барои бозори ҷаҳон маҳсулоти сифатнок истеҳсол мекунанд, бисёр аст.

¹ **Islom Karimov.** O‘zbekiston mustaqillikka erishish ostonasida. —Т.: «O‘zbekiston», соли 2011, саҳ. 32.

Замини мо ҳосилхез, табиати мо қулай. Чўбчаи оддиро шинонед ҳам сабзида меравад. Лекин, қуввае, ки ҳамаи ин боигари-хоро барои равнақи диёри мо кор мефармояд, халқи меҳнаткаш, мард ва пуртахаммул ва боварӣ ба такяи ҳамин халқ — ҷавонони мо мебошанд. Маҳз барои ҳамин, барои саломатии ҳар як кўдак, дар ҷаҳон аз ҳеҷ кас кам нашуда ба воя расидани онҳо, дониши замонавӣ, касбу ҳунар гирифтани, забони хориҷиро пухта омӯхта, дар ҳаёт мавқеи муносиби худро ёфтани онҳо ҳар чӣ шароит лозим бошад, фароҳам оварда мешавад.

Як вақтҳо соҳибқирон Амир Темур: ««Ҳар кас, ки ба қудрати мо шубҳа кунад, биноҳои моро бубинад», — гуфта бо боварӣ ва ифтихор ба ҷовидонӣ дахлдор будани корҳои худро таъкид карда буд. Набераи соҳибқирон, алломаи бузург ва арбоби давлати Мирзо Улуғбек бошад, ҳеҷ гоҳ фаромӯш нашудани кашфиётҳои соҳаи илму фанро дар назар дошта гуфта буд: «Кори худро ба авлодҳои муносиб боқӣ гузоштам». Шоири мутафаккири мум-

Самарқанд. Маҷмӯаи Шоҳи Зинда

тоз Алишер Навоӣ, гӯё ҳамин ҳақиқатро таъкид карда бошад, дар бораи Мирзо Улуғбек «Қиёматга дегунча аҳли айём, Ёзарлар анинг аҳкомидин аҳком», — яъне, то ки дар рӯйи Замин ҳаёт боқист, олимони дунё дар асоси кашфиётҳои Улуғбек хулосаҳо, ҳукми нав ба нав бароварда, ин кашфиётҳоро давом медиҳанд гуфта, беҳуда қайд накардааст, албатта.

Бинед, ки ин гуфтаҳо рӯзҳои 14–15-уми майи соли 2014 дар шаҳри Самарқанд тасдиқи худро ёфтанд. Олимони машҳуртари ни беш аз 40 давлатҳои ҷаҳон дар ин шаҳр ба конференсияи байналхалқӣ дар мавзӯи «Мероси таърихӣ аллома ва мутафаккирони Шарқи асрҳои миёна, рол ва аҳамияти он дар равнақи тамаддуни замонавӣ» ҷамъ омаданд. Онҳо дар қатори дигар алломаҳои бузурги мо, дар бораи мероси Мирзо Улуғбек ҳам фикрҳои хуб гуфтанд, яъне аз аҳкомҳои ин мутафаккири бузург аҳкомҳо офаридани худро баён карданд.

Президенти мо комёбиҳои ҷавонони моро дар соҳаҳои гуногун комёбии тамоми халқ, тамоми Ўзбекистони мо медонад. Пас, вазифаи нигоҳ доштан ва мустаҳкам кардани истиқлолияти Ватани мо, ба ҷаҳон баровардани шӯҳрати Ўзбекистон дар оянда айнан ба Шумо барин ҷавонон вобаста аст.

Мухтасар гӯем, дар замири суҳанони «Истиқлолияти мо ҷовидон бод!» маънои чуқур муҷассам мебошад.

Дар ҳақиқат, мо халқе мебошем, ки бо корҳои ҷовидона дар ҷаҳон шинохта шудем. Обидаҳои таърихӣ шаҳрҳои қадимии мо, мероси бебаҳои аҷдод, иншоотҳои солҳои истиқлолият, комёбиҳои имрӯзи халқ, аз ҷумла ҷавонони мо исботи он мебошанд.

Савол ва супоришҳо

1. Шумо аз телевизор маросими ботантанаро бахшида ба Иди истиқлолият тамошо кардаед?
2. Ин маросим дар Шумо чӣ хел таассурот гузошт?
3. Шумо пеш аз сар кардани ягон кор чӣ хел ният мекунед?
4. Барои чӣ номи алломаҳои бузурги мо ҳазорҳо сол инҷониб безавол мондааст?

5. Az рўйи расмҳо, дар бораи корҳои ба ҷовидонӣ дахлдори халқи мо нақл кунед.

1

2

3

4

Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи «Неъматҳои бебаҳои Ватан»

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 7–8.

2. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Тошканд, нашриёти китобхонаи Миллии ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 6–12.

3 Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. Тошканд, нашриёти «O'zbekiston», соли 2000, саҳ. 51–52.

4 Abdulla Avloniy. Turkiy Guliston yoxud axloq. Тошканд, нашриёти «O'qituvchi», соли 1992, саҳ. 28.

5. Vatan va millat muqaddasdir. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2000, саҳ. 8–18.

ПОЙТАХТИ ВАТАНИ МО

Донишомӯзи азиз, суҳан дар бораи Ватани мо, қиёфаи зебо ва ободи он, салоҳияти азими он равад, аввало пойтахти азими мо шаҳри Тошканд пеши назар меояд. Чунки, ба қавли Президент Ислам Каримов, мо дар тимсоли Тошканд Ўзбекистонро, дар тимсоли Ўзбекистон Тошкандро дӯст ва гиромӣ медорем.

Тошканд — калонтарин маркази маъмурӣ, иқтисодӣ ва маданияи на фақат мамлакати мо, балки минтақаи Осиёи Миёна аст. Он дар қисми шимолӣ-шарқии Ватани мо, дар доманаи ғарбии қаторкӯҳи Тёншон, дар водии Чирчиқ ҷой гирифтааст. Шаҳр майдони 335 километри квадратиро ишғол карда, дар ин ҷо қариб дуҷоним миллион аҳоли истиқомат мекунад.

Шаҳр ба 11 ноҳия — Бектемир, Мирзо Улуғбек, Миробод, Олмазор, Сергели, Учтеппа, Чилонзор, Шайхонтоҳур, Юнусобод, Яккасарой, Яшнобод тақсим шудааст.

Дар қадим шаҳр бо номҳои Чоч, Шош, Бинкат машҳур буд. Дар ҳудуди шаҳр боқимондаҳои шаҳри кӯҳна ба монанди Шоштепа, Мингӯрик, Оқтепаи Чилонзор, Оқтепаи Юнусобод нигоҳ дошта шудаанд.

Тошканд аз соли 1930 инҷониб пойтахти Ўзбекистон аст.

Дар қадим Тошканд 12-то дарвоза дошт. Инҳо — дарвозаҳои Лабзак, Тахтапул, Қорасарой, Сағбон, Чигатой, Кўкча, Самарқанд, Камолон, Бешёғоч, Қўймас, Қўқон, Қашқар мебошанд.

ДАРВОЗАИ ШАРҚ

Имрӯзҳо ҳуди Тошканд дарвозаи азим ба ҳисоб меравад. Чунки самолётҳо, корвонҳои автомобили ҷаҳон, ки аз кишварҳои Ғарб ба малакатҳои Шарқ, аз Шарқ ба Ғарб мераванд, аз Тошканд мегузаранд. Барои ҳамин, он ба маънои том ба дарвозаи Шарқ табдил меёбад.

Боз як хусусияти муҳими Тошканд — ин бисёрии шабакаҳои ирригатсия — ҷўй ва каналҳо дар ин ҷо мебошад. Канали магистрالي соҳили ростии дарёи Чирчиқ — Бўзсув дар ҳудуди шаҳри Тошканд ба шохаҳои Анҳор, Бўриҷар, Салор, Қорасув, Кайковус тақсим шуда, қад-қад маҳалла ва мавзёҳо дар шакли ҷўйборҳои хурд паҳн шуда меравад. Ягон кўча ё гузарест, ки аз он ҷўйи пур аз об нагузарад.

«Дар бораи ҳавои форам, табиати зебо, боғҳои фусункори пур аз барака, обҳои зулол ва шифобахши Тошканд таърифҳо бисёранд. Хусусан, Тошкандро гиромӣ дошта, «ода-

ме, ки ин диёрро як бор дидааст, ба мисле боғҳои чаннатро мебинад», гуфта навиштани таърихшиноси аллома Зайниддин Восифӣ дар асри XVI, ифодаи аини ҳақиқат буд»¹.

Кўча ва маҳалла, гузарҳои Тошканди қадим бо номҳои Темирчи, Мискарлик, Дегрезлик, Ўқчи, Эгарчи, Таққачи, Маҳсидўзлик, Парчабоф машҳур буданд. Хусусан, тиру камоне, ки устоҳои ин шаҳр месохтанд, бо номи «камони Шоши» ба ҳафт иқлим шинос буд.

Тошканд аз азал шаҳри илму маърифат, диёри алломаҳои бузург, азизу авлиёҳо буд. Аз ин сарзамин азизу авлиёҳо ба монанди Қафғол Шоши, Шайх Хованди Тоҳур, Хоҷа Аҳрори Вали, Ҳофиз Кўки, Шайх Зайниддинбобо, Иброҳимота ва Қўйлиқота, бо таҳаллусҳои «Шоши», «Тошканди» бисёр олимон, шоир ва мутафаккирон ба воя расидаанд.

Ҳаракати таърихӣ ҳам, ки дар аввали асри XX ба сифати маърифатпарварони ҷадид ба майдон омад, аввал дар Тошканд саршуда, ба тамоми диёр паҳн шуда рафт. Вакилони барҷастаи ин ҳаракат аз қабилӣ Мунаввар қорӣ, Абдулло Авлонӣ, Абдулло Қодирӣ айнан фарзандони Шоши қадимӣ мебошанд.

Дар давраи истиқлолият Тошканд ба маъноӣ том ба шаҳри пойтахт, мегаполиси дар ҷаҳон эътирофшуда, яъне ба шаҳри азим табдил ёфт. Тамоми тағйиротҳои азими таърихӣ, ки дар мамлакат амалӣ мешаванд, аз Тошканд сар мешаванд.

Мадрасаи Кўкалдош

¹ **Islom Karimov.** Tarixi boy, buguni go'zal, kelajagi buyuk shahar. —Т.: «O'zbekiston», соли 2009, саҳ. 5–6.

Дар ҳамин ҷо эълон карда шудани истиқлолияти Ватани мо, қабул карда шудани Конституцияи Ўзбекистон ва бисёр қонуну қарорҳо оид ба тараққиёти мамлакат, Тошкандро ба шаҳри қисми ҷудонашавандаи таърихи нави мо, табдил дод, ки ҳамаи мо бо ифтихор дар он зиндагӣ мекунем.

Дар пойтахти мо органҳои олии ҳокимияти давлати мо ба монанди Дастгоҳи Президенти Ўзбекистон, Палатаи қонунофарии Олий Маҷлис, Сенат, Девони Вазирон, вазорат ва идораҳои марказӣ, партияҳои сиёсӣ, ташкилотҳои шаҳрвандӣ, сафоратхонаҳои давлатҳои хориҷӣ, ваколатхонаҳои сохторҳои бонуфузи байналхалқӣ фаъолият пеш мебаранд.

Тошканд — шаҳри ҷавонон. Дар ин ҷо барои гирифтани дониш, омӯхтани касбу ҳунари замонавӣ, машғул шудан ба спорт, эҷоди бадеӣ, истироҳати маданӣ ҳамаи қулаиҳо мавҷуд. Мактаб, литсей ва коллеҷҳо, донишгоҳҳо, стадионҳо, театр ва музейҳо, боғҳои истироҳат, муассисаҳои илму фан ва маданият, марказҳои ҷавонон, айнан барои ҳамин мақсадҳо хизмат мекунанд.

Консерваторияи давлатии Ўзбекистон

Солҳои истиқлолият қиёфаи Тошканд ба дараҷаи шинохта-нашаванда тағйир ёфт. Дар майдони Мустақиллик ва қисми марказии шаҳр, ҳудуди Эски шаҳр қорҳои азими сохтмонию ободони ба амал бароварда шуд.

Дар қиёфаи замонавии Тошканд боғу роғҳои фусункор, хиёбонҳои дилрабо, ҳудудҳои сарсабз, ки ҳар як одамро ба худ мафтун мекунанд, мавқеи хос доранд. Танҳо дар даҳ соли охир дар пойтахт ба қойи майдонҳои бо оҳану бетон ва асфалт пўшонида шуда беш аз 3 ҳазору 30 гектар ҳудуди сабз барпо шуд.

Соли 2009 чашни 2200-солагии Тошканд қайд гардид ва шаҳр бо ордени «Мустақиллик» мукофотонида шуд.

Мо аз он, ки Тошканд дар замони ҳозира ба мақоми олии пойтахти Ўзбекистон ҳаматарафа муносиб гашта, ба эътибор ва эътирофи аҳли ҷаҳон сазовор шуда, бо бузургтарин шаҳрҳои ҷаҳон ҳамқад мешавад, торафт ривоч ёфта, ба шаҳри азим табдил меёбад, ба таври ҳаққонӣ фахр мекунем.

Савол ва супоришҳо

1. Дар шаҳр ё ноҳияи Шумо вақтҳои охир чӣ хел тағйиротҳо шуда истодаанд?
2. Дар бораи Тошканд фикрҳои падару модар ё хешу ақрабони худро шунидаед?
3. Шумо шаҳри Тошкандро дидаед?
4. Дар қадим Тошканд чӣ хел номҳо дошт?
5. Аз рӯйи расм, дар барои шаҳри ҷавонон будани Тошканд нақл кунед.

1

2

3

4

**Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи
«Саёҳат ба Тошканд»**

1. Islom Karimov. Tarixi boy, buguni go‘zal, kelajagi buyuk shahar. Тошканд, «O‘zbekiston», соли 2009, саҳ. 34.
2. Islom Karimov. Yuksak ma‘naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma‘naviyat», соли 2013, саҳ. 155.
3. O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi, ҷилди 6. Тошканд, нашриёти давлатии илмии «O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi», соли 2003, саҳ. 159—160.
4. Toshkent ensiklopediyasi. Тошканд, нашриёти давлатии илмии «O‘zbekiston milliy ensiklopediyasi», соли 2009, саҳ. 373—377.
5. Sirojiddin Sayyid. Yashasin yomg‘irlar. Тошканд, нашриёти адабиёт ва санъати ба номи Ғафур Ғулом, соли 2007, саҳ. 10—15.

БОҒИ МИЛЛИИ ЎЗБЕКИСТОН

Донишомӯзи азиз, дар маркази пойтахти мо шаҳри Тошканд як маскани муборак ҳаст, ки ифтихори халқи мо буда, аксарият дидан, сайр кардани онро орзу мекунанд. Ин — Боғи миллии Ўзбекистон ба номи Алишер Навоӣ. Он калонтарин боғи маданият ва истироҳат ба ҳисоб меравад. Онро мухтасар боғи Миллӣ ҳам меномем.

**Боғи миллий дар қисми марказии шаҳри Тошканд
ҷойгир буда, майдони 69 гектарро ишғол мекунад.**

Боғ соли 1991 бо ташаббуси Президент Исмоил Каримов бунёд шудааст. Маҳз ҳамон сол, дар теппаи баланди он ҷо ба шарафи 550-солагии Алишер Навоӣ ҳайкали муаззами шоир гузошта шуд.

Дар ҳудуди мобайнии боғ маҷмӯаи меъмории ба худ хос барпо шудааст. Дар маркази маҷмӯа, ҳавзи доирашакли фавворадор ва майдони маросимҳои тантанавӣ дар шакли амфитеатр ҳаст.

Дар тарафи ғарби Амфитеатр бинои Олий Маҷлис ва мадрасаи Абулқосим, дар тарафи шарқ бошад, тарабхонаи «Наврӯз» ҷой гирифтаанд.

Аз хиёбони тарафи пеши ҳайкали Алишер Навоӣ канал мегузарад. Ба он чархофалак насб шудааст. Ба ин хиёбон соли 2007 ҳайкали нависандаи забардаст Абдулло Қаҳҳор, соли 2010 бошад ҳайкали Ойбек, соли 2013 ҳайкалҳои Қаҳрамони Ўзбекистон Саид Аҳмад ва шоираи шинохта Саида Зунунова гузошта шудааст.

Дар амфитеатри он ҳар сол маросимҳои ботантанаро бахшида ба Наврӯз ва иди Истиқлолият халқу диёр, меҳмонони хориҷӣ

бо шавқи зиёд тамошо мекунад. Дар ин маросимҳо Президент Ислоҳ Каримов иштирок карда, халқи моро ба ифтихори ин айёми бузург табрик мекунад.

Хиёбони Амир Темур ҳам дар шаҳри Тошканд яке аз масканҳои зебо мебошад. Агар боғи миллии Ўзбекистон дар тарафи ҷануби ғарби шаҳр ҷойгир бошад, хиёбони Амир Темур дар тарафи шарқ мебошад.

Баъди ба истиқлолият ноил шудан, бо ташаббуси Президенти мо ба ин маскан хиёбони Амир Темур ном дода шуд. Соли 1993 бошад, ба маркази хиёбон ҳайкали мўҳташами соҳибқирон Амир Темур гузошта шуд. Муаллифи лоиҳаи ин ҳайкал ҳам сарвари диёри мо мебошад. Дар ин бора, дар китоби «Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch» ин фикрҳои ибратомез гуфта шудаанд:

«Дар варианте, ки ҳайкалгарошон тақдим намуданд, Соҳибқирон дар ҳоли найза ба даст тасвир ёфта буд. Ман ба он эътироз намуда, дар дасти Соҳибқирон бобои мо

найза не, чилави асп буданаш маъкул, — гуфта, фикр додам. — Он маънои рамзӣ дорад. Чунки, одаме, ки дар салтанат найза бардоштааст, бисёр аст, аммо дар дасти Амир Темури чилав будааст. Ин ифодаи дар даст мустаҳкам доштани низоми давлатро мефаҳмонад»¹.

Ҳайкали ҳозираи Амир Темури, ки ба ҳама шинос аст, айнан дар ҳамин намуд офарида шудааст.

Дар тарафи шимолии хиёбон соли 1996 ба муносибати 660-солагии Амир Темури Музеи давлатии таърихи Темуриён барпо гардид. Дар ин музей, бисёр осори атиқаро дидан мумкин, ки сарлашқари моҳир будани Амир Темури, сарвари давлати пурқудрат будани ӯро исбот мекунанд.

Соли 2009 хиёбони Амир Темури тамоман аз нав бунёд карда шуд. Ба ҷойи дарахтҳои бенамуд ва пиршуда, дарахтҳои арча, қарағай ва булутҳои сарсабз, ки ҳар яке чашмро шод мегардонад, шинонда шуданд. Дар тарафи шарқи хиёбон қасри боҳашамати сафедранги анҷуманҳои «O‘zbekiston» инчунин, манораи нави соати бурҷи айнан нусхаи манораи қадимии соати бурҷи Тошканд барпо карда шуд. Ин обидаҳои мўҳташами беназир ба 2200-солагии шаҳри Тошканд тўҳфаи муносиб шуданд. Маросими ботантана ҳам бахшида ба ҳамин санаи таърихӣ пойтахти мо маҳз дар қасри анҷуманҳои «O‘zbekiston» шуда гузашт.

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma’naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma’naviyat», соли 2013, саҳ. 152.

Қасри анҷуманҳои байналхалқии «O'zbekiston»

Ин обида, ки дар асоси лоиҳа ва раҳбарии Президенти мо барпо шудааст, на фақат хиёбони Амир Темурро, балки ҳусни тамоми пойтахтро ба дараҷаи шинохтанашаванда тағйир дод.

Савол ва супоришҳо

1. Дар шаҳр ё ноҳияи Шумо ҳам боғи истироҳат ҳаст?
2. Дар он ҷо чӣ хел тadbирҳо гузаронида мешаванд?
3. Шумо ба Боғи милли рафтаед?
4. Ба хиёбони Амир Темур-чӣ?
5. Аз байни ин расмҳо Қасри байналхалқии анҷуманҳои «O'zbekiston»-ро ёбед.

1

2

3

4

**Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи
«Саёҳат ба Тошканд»**

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 7–11.
2. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Тошканд, нашриёти китобхонаи Миллии ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 6–24.
3. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushuncha va tamoyillar. Тошканд, нашриёти «O'zbekiston», соли 2000, саҳ. 55–56.
4. Vatan va millat muqaddasdir. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2000, саҳ. 8–18.

ҚАДАМЧОЙҲОИ БУЗУРГ

Донишомӯзи азиз, ҷойхоеро, ки қадами инсонҳои дар донишу фазилат беназир расидааст ё худ он ҷо ҷовидон ором ёфтаанд, одамон азиз ва муқаддас медонанд, қадамҷойҳои муборак мегӯем. Дар диёри ҳар як ваҷаби хокаш табарруки мо ин хел масканҳо бисёр. Маҷмӯаи Ҳазрати Имом, ки дар ноҳияи Олмазори пойтахт — шаҳри Тошканд ҷойгир аст, аз ҷумлаи онҳо мебошад.

Маҷмӯаи Ҳазрати Имом бо ташаббус ва раҳбарии Президент Ислам Каримов соли 2007 аз нав бунёд шуд.

Агар Шумо ба самти Тошканди кўҳна роҳ равед, чашматон аз дур ба ду манораи пурсалобат ва баланд меафтад. Онҳо манораҳои масҷиди ҷомеи Ҳазрати Имоми таркиби ҳамин маҷмӯа мебошанд.

Маҷмӯаи Ҳазрати Имом

Аз рӯйи гуфти сохтмончиён, баландии манораҳои масҷид 52 метр будааст. Чиҳати ҷолиби он ҳамин аст, ки манораи тарафи рости масҷид таҳти сарвари устоҳои хоразмӣ Иброҳим ва Эркин дар 26 рӯз, манораи тарафи чап бошад, таҳти сарвари устои самарқандӣ Шариф дар 28 рӯз бунёд шудааст.

Дар тарафи шимоли ғарби ин масҷид мадрасаи Мӯйи Муборак ҷой гирифтааст. Дар китобҳои таърихӣ навишта шудааст, ки ин мадраса бори аввал дар асри XV сохта шуда, баъд вайрон шудааст, солҳои 1856–1857 аз нав барқарор гардидааст. Соли 2007 мадраса пурра аз нав таъмир шуда, қиёфаи нав гирифт. Имрӯз, дар ин ҷо қадимтарин нусхаи аслии Қуръон маҳфуз аст.

Дар маҷмӯаи Ҳазрати Имом боз масҷиди ҷомеи Тилло Шайх, мадрасаи Бароқхон, мақбараи Қафғол Шошӣ, масҷиди Намозгоҳ буда, онҳо ҳам пурра таъмир шудаанд.

Дар бораи қадамҷойҳои бузурги шаҳри Тошканд гап равад, майдони Хотираро ҳам, ки соли 1999 барпо шудааст ба забон гирифтани лозим. Дар саҳифаҳое, ки дар айвонҳои сутундори нақшинкори Майдони хотира рӯ ба рӯ сохта шудаанд, исми шарифи 450 ҳазор ҳамватанони мо, ки дар ҷангҳои Ҷанги дуҷуми ҷаҳон мардона ҳалок шудаанд, бо ҳарфҳои зарҳали навишта шудааст. Шабу рӯз аз ин ҷо қадами зиёратчиён канда намешавад. Ҳар як зиёратчи, аввало назди ҳайкали Модари мотамсаро рафта, ба ин симои бузург, сари таъзим фуруд меорад. Баъд дар саҳни айвонҳо қадам зада, назди саҳифае, ки ба вилояти худаш бахшида шудааст, қарор

Ҳайкали Модари мотамсаро

мегирад. Исми шарифи чигарбандони худро, ки дар ҳамон ҷанги машъум ҳалок шудааст, ёфта ба хотир меорад. Бори дигар боварӣ ҳосил мекунад, ки дар ҷаҳон неъмате чун сулҳ нест.

Дар бораи тадбирҳое, ки дар майдони Хотира мегузаранд, Шумо аз машғулияти амалии синфи 5 хуб медонед.

Ҳар сол 9-уми май — Рӯзи хотира ва гиromидошт Президенти мамлакати мо Ислom Каримов ба ин ҷо ташриф оварда, ба пояи ҳайкали Модари мотамсарo гул мемонад, ба хотираи ҳамватаноне, ки дар ҷанги зидди фашизм ҳалок шудаанд, эҳтиром ба ҷо меорад. Баробари ҳамин, бо фахриёни ҷанг ва меҳнат, вакилони ҷавонон, ки ба зиёрат меоянд, сӯҳбати самимӣ мегузаронад.

ҚАДИМТАРИН МАСЌИД ДАР САМАРҚАНД

Мувофиқи манбаъҳои таърихӣ, масҷиди Ҳазрати Хизр якумин масҷид дар замини Самарқанди қадим будааст. Аз сабаби солҳои бисёр беназорат мондан, он хеле вайрон шуда, кӯчида буд. Ин ёдгории кӯҳна ва нодир бо супориши раҳбари давлати мо аз нав таъмир ва обод карда шуд.

Дар ҷараёни кор мутахассисон иваз кардани баъзе сутунҳои масҷидро тақлиф карданд. Сарвари давлати мо ба масъала шавқ зоҳир карда, ҳамин сутунҳоро махсус меомӯзад. Баъд, ба анъанаҳои миллии ҳунармандии мо ҳос набудани нақш ва ороишоти сутунҳо, бештар услуби дар давлатҳои Тунис ва Марокаш ташаққулёфтаро ба хотир овардани онҳо эътибор дода, дар бораи аз нав кор кардани онҳо супориш медиҳад. Ҳамин тавр, устоҳои қўқандӣ сутунҳои масҷидро дар услуби анъанаҳои миллии меъмории кор карда аз нав ба ҷояш ҷаспонидаанд. Ин ба маҷмӯаи қадима намуд ва салобати ҳос бахшид.

Масҷиди Ҳазрати Хизр

Дар мамлакати мо қадамҷойҳои бузург ба монанди маҷмӯаҳои ёдгории Ҳаким Тирмизӣ дар шаҳри Тирмиз, Абдулҳолиқ Ғиждувонӣ ва Баҳоуддин Нақш-банд дар замини Бухоро, Имом Мотуруди дар Самарқанд, Бурҳонуддин Марғинонӣ дар Марғилон ҳастанд. Онҳо барои инсонҳое, ки аз шаҳру деҳоти диёри мо, аз хориҷа ташриф меоранд, зиёратгоҳи муборак ба ҳисоб мераванд. Сарвари диёри мо Ислам Каримов дар китоби «Маънавияти воло — нерӯи мағлубнопазир» дар бораи ин масканҳои табаррук фикрҳои зеринро таъкид мекунад:

**Ёдгории хотираи
Бурҳониддин Марғинонӣ**

«Ин гуна маҷмӯаҳо, ки дар ҳаёти халқи мо нақши чуқур гузошта, имрӯз ба маънои том ба зиёратгоҳи муқаддас табдил ёфтаанд, ба баланд бардоштани олами маънавии мо ҳиссаи азим илова мекунад гӯем, аз ҳар ҷиҳат дуруст аст»¹.

Дар ҳақиқат, ин қадамҷойҳо аз муқаддас будани замини диёри мо, хотираи аҷдоди мо далолат дода, моро даъват мекунад, ки ин диёрро дӯст дошта зиндагӣ кунем, ба анъанаҳои бобокалонҳо муносиб шавем.

Савол ва супоришҳо

1. Чи хел ҷойҳоро қадамҷойҳои муборак мегӯем?
2. Дар шаҳр, қишлоқ ё вилояти Шумо ҳам ҳамин хел масканҳо ҳастанд?
3. Дар кадоме аз ин расмҳо Майдони хотира тасвир шудааст?

1

2

3

4

4. Дар кадоме аз ин расмҳо масҷиди Ҳазрати Хизр акс ёфтааст?

1

2

3

4

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 156.

**Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи
«Мо соҳиби таърихи бузургем»**

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Toshkand, nashriёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 97–101.
2. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Toshkand, nashriёти китобхонаи Миллии ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 84-90.
3. Islom Karimov. Bizning ezgu maqsadimiz — taraqqiy topgan davlatlar qatoriga kirishdan iborat. Toshkand, nashriёти «O'zbekiston», соли 2010, саҳ. 3–12.
4. Vatan va millat muqaddasdir. Toshkand, nashriёти «Ma'naviyat», соли 2000, саҳ. 4–10.

ХОТИРАИ ТАЪРИХӢ

Донишомӯзи азиз, мумкин ибораи «таърих — оинаи оянда аст»-ро шунидаед. Маънои он ҳамин, ки таърих чашми инсонро кушода, даъват мекунад то аз гузашта сабақ гирифта зиндагӣ кунад.

Хотираи таърихӣ — ин эҳсос, қобилияти ҳамеша дар ёд доштани кӣ будан, наслу насаб, таърихи худ мебошад. Одами соҳиби хотираи таърихӣ одами тавоно аст. Инсон хотираи таърихиро гум кунад, худро, халқро, Ватанро, соҳибхитиёро гум карда, ба манқурт табдил меёбад.

Манқурт калимаи қадимӣ буда, шахсеро мефаҳмонад, ки хотираи таърихиаширо гум кардааст, падару бобои худ, кӣ будани худро фаромӯш кардааст.

Дар давраи собиқ сохти мустабид таърихи халқи моро сохта гардонда, мехостанд ба гапҳои дурӯғ ва бўҳтон бовар кунонанд. Аҷдоди ҷасур ва маърифатпарвари мо, сарфи назар аз тазйиқ ва таъқибҳо, ҳаракат карданд таърихи ҳақиқии халқи моро омӯзанд. Айнан ба туфайли чунин ҳаракат орзуи ноил шудан ба истиқлол дар қалби аҷдоди мо ба бузургтарин орзу табдил ёфта буд.

Президенти мо Ислоҳ Каримов аз чунин таҷрибаҳои талхи таърихӣ хулоса карда, моро, авлоди имрӯзаро аз ин гуна фоҷиаҳо огоҳ мекунад.

«Қувваҳои зӯрвар ва таҷовузкори ҷаҳон кадом як халқ ё худ мамлакатро ба худ тобеъ ва мутеъ кардани, боига-

риҳои онро соҳиб шуданӣ бошад, аввало, ба бесилоҳгардонии он, яъне ба ҷудо кардан аз бузургтарин сарват — арзишҳои миллӣ, таърих ва маънавият кўшиш мекунад»¹.

Дар ҳақиқат, агар ба воқеаву ҳодисаҳои гирду атрофи худ, ҷаҳони мураккаби имрӯза назар андозем, беҳуда набудани чунин огоҳиро аз таҳти дил ҳис мекунем. Яъне, чуноне ки як замон мустамликачиён кўшиш мекарданд, халқи моро аз хотираи таърихаш ҷудо кунанд, имрӯз ҳам иллатҳои зери ниқоби терроризм, экстремизм, ақидапарастии динӣ, беахлоқӣ, гиёҳвандӣ, «маданияти оммавӣ» дохил шуда, маҳз чунин мақсади зиштро дар назар доранд.

Халқе, ки хотираи таърихашро гум кардааст, ба монанди дарахти решааш буридашуда тез хушк мешавад. Он ба мубориза ва мусобиқаҳои ҷаҳон тоб намеорад.

Хотираи таърихӣ ҳар дақиқа кӣ будани инсон, ба кадом халқи бузург мансуб будани вай, авлоди кӣ будани ўро хотиррасон мекунад. Инсонро, халқро даъват мекунад, ки шаън ва ғурур, ору номус нигоҳ дошта, умр ба сар барад.

Эҳсоси хотираи таърихӣ ба тамоми халқҳои ҷаҳон хос. Онҳо маҳз ба туфайли ҳамин эҳсос рӯҳ, анъана ва арзишҳои аҷдодро ҳис карда умр ба сар мебаранд. Дар мисоли аз Японияи дурдаст омада, дар Далварзинтепа ва Қоратепаи кўҳнаи Сурхондарё ҳафриёти археологӣ пеш бурдани Кюдзо Като исботи ин фикрро дидан мумкин. Чӣ маҷбур кардааст, ки ин марди синнаш аз 80 гузашта, ин олим, хонаи худ, наздикони худро партофта, дар кишвари мо, солҳои дароз лой, хок паймуда, гармои тафсон, хунокии қаҳратун нагуфта, ҳар як ваҷаби тепаҳои қадими ро қадам ба қадам кофта, тадқиқотҳои илмӣ пеш барад? Эҳсоси хотираи таърихӣ.

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 11.

**Расми қадими деворӣ, ки аз
теппаи Афросиёб ёфт шудааст**

Дар давраи давлати қадими Кушонҳо дар замини Сурхон дини буддой равнақ ёфта буд. Буддизм бошад дар Япония ба сифати таълимоти қадимии аҷдод гиромидошт мешавад. Устод Като доир ба ҳамин таълимот ёдгориҳои қадимиро ёфта, риштаҳои кандашудаи хотираи таърихӣ аҷдоди худро барқарор намудани. Ин — фидокории ҳақиқӣ мебошад. Барои хизматҳои калонаш дар омӯзиши чуқури таърихи бой, ёдгориҳои қадимӣ, мероси маданияи

халқи мо ва дар хориҷа тарғиб намудани онҳо, инчунин барои ҳиссаи самаранокаш дар ривоҷи ҳамкориҳои илмӣ байни Ўзбекистон ва Япония бо фармони Президенти мамлакати мо ӯ бо ордени «Дӯстлик» мукофотонида шудааст.

Боз як мисол. Намунаҳои маданияти бетакрори миллии мо, ки бо сабабҳои гуногун ба хориҷ бароварда шудаанд, бисёр аст. Аз нахустин давраҳои истиқлолият аз тарафи Президенти мо масъалаи баргардонидани онҳо чун вазифаи қатъӣ муқаррар карда шуд. Ба ҳамин мақсад, дар ҳузури Олий Маҷлис комиссияи махсус таъсис дода шуд. Аъзоёни ин комиссия дар марказҳои калонтарини ҷаҳон — Лондон, Париж, Берлин, Москва, Санкт-Петербург, Нью-Йорк, Деҳли, Техрон, Қоҳира ва дигар як қатор шаҳрҳо маҳфуз будани даҳҳо ҳазор намунаҳои нодири мероси миллии моро муайян намуданд ва қисми калони онҳо ба мамлакати мо баргардонда шуд. Акнун онҳо барои мустаҳкам намудани хотираи таърихӣ халқи мо, дарки худшиносии мо хизмат мекунанд.

Баъди ноил шудан ба истиқлолият мо имконият пайдо кардем, ки таърихи худро ҳаққонӣ ва холис омӯзем. Акнун мо аниқ тасаввур мекунем, ки аҷдоди мо кӣ буданд, мавқеи диёри мо

Бухоро. Минораи Калон

дар тараққиёти ҷаҳон чӣ хел буд. Ин далолати соҳиби хотираи таърихи, халқи соҳибхитиёру озод шуда, умр ба сар бурдани мо мебошад.

Донистани таърихи бузург ба мисли чидани гавҳар аз қабри баҳр, ёфтани асли ҳақиқат аз қабри он ҳам аз мо қувваю ғайрат ва шучоати калон талаб мекунад.

Чӣ қадар душвор ва мураккаб бошад ҳам ба ин кор мардона камар баста, хотираи таърихии худро бой ва мустаҳкам кардан лозим. Зеро, халқе, ки хотираи таърихиаш пурзӯр аст, дар роҳи оянда раҳгум наметонад, ба ҳеҷ кас побанд намешавад.

«Миллате, ки таърихи худро намедонад, дирӯзи худро фаромӯш кардааст, оянда надорад»¹.

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 4.

Бо ёрии хотираи таърихӣ бо аҷдоди худ гоибона вохӯрда, сўҳбат ораста, аз чандин асрори ҷаҳон баҳраманд шуда, бо фарзанди халқи бузург, Ватани муқаддас будани худ ифтихор карда, бо сари баланд зистан, бахтест бемисл!

Савол ва супоришҳо

1. Ибораи «Таърих — оинаи оянда»-ро шарҳ диҳед.
2. Барои чӣ халқе, ки таърихи бузург дорад, ояндаи бузург дорад, мегӯем?
3. Бузург ва қадимӣ будани таърихи мо дар чӣ дида мешавад?
4. Хотираи таърихӣ гуфта чиро мефаҳмед?
5. Истиқлол барои омӯхтани таърих чӣ хел имконият офарид?
6. Халқи хотираи таърихиаш пурзӯрро мағлуб карда мешавад?
7. Кадоме аз ин расмҳо барои бедор кардани хотираи таърихӣ мо хизмат мекунад?

1

2

3

4

Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи «Эҳтиром ба хотираи аҷдод»

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошкент, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 41—48.
2. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Тошкент, нашриёти китобхонаи Миллии Ўзбекистон ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 84—86.
3. Muqaddas dinimizga yuksak e'tibor va ehtirom. Тошкент, нашриёти Университети исломии Тошканд, соли 2010, саҳ. 10—15.
4. Usmonxon Alimov. Hazrati Imom (Hastimom). Тошкент, нашриёти «Movarounnahr», соли 2008, саҳ. 28—32.
5. Iqbol Mirzo. Agar jannat ko'kda bo'lsa... Тошкент, Сартаҳририяти ширкати саҳҳомии табъу нашри «Sharq», соли 2010, саҳ. 12—18.

РЕГИСТОНИ ҚАДИМӢ

Донишомӯзи азиз, дар диёри мо шаҳрҳои қадимӣ, ки ҳар яки он тимсоли таърих ва маданияти том мебошанд, бисёр. Обидаҳои беназири таърихӣ ин шаҳрҳо боигарии бебаҳои мо мебошанд. Дар байни онҳо майдони Регистон мавқеи хос дорад.

«Регистон» маънои майдон ё ҷойи бо рег нӯшонидашударо ифода мекунад.

Дар қадим Регистон ҷойи ҷамъомади одамон, майдони марказӣ ба ҳисоб мерафт, ки дар ҷойи ба қасри ҳукмдорон наздик ҷойгир шудааст.

Майдони Регистон дар Бухоро ҳам мавҷуд аст. Дар қадим бошад, дар шаҳрҳои Шаҳрисабз, Насаф, Тошканд ҳам ҳамин хел майдонҳо буданд. Машхуртарин ва пурра боқӣ монда аз онҳо маҷмӯаи Регистон дар шаҳри Самарқанд мебошад.

Аз сабаби он ки Регистон дар маркази шаҳр ҷойгир аст ва бисёр воқеаҳои таърихӣ маҳз бо ҳамин майдон вобаста мебошанд, онро дили Самарқанд ҳам меноманд.

Дар майдони Регистон се обидаи бузург қад афрохтаанд. Қадимтарини онҳо мадрасаи Мирзо Улуғбек аст. Он дар ғарби майдон ҷойгир буда, пештоқи баландаш ба шарқ нигаронида шудааст.

Аз сабаби он ки мадрасаи Улуғбек солҳои 1417–1420 аз тарафи Мирзо Улуғбек барпо шудааст, бо номи ин олими бузурги мо номгузорӣ шудааст.

Самарқанд. Майдони Регистон

Дар замони ҳукмдори Мовароуннаҳр будани Мирзо Улуғбек ин мадраса ба сифати академияи ба худ хос шўҳрат ёфтааст.

«Мовароуннаҳр» — аз забони арабӣ гирифта шуда, маънои он тарафи дарёро ифода мекунад, ҳудуди байни Сирдарё ва Амударёро мефаҳмонад.

Аллома, шоир ва уламои бузурги олами мусулмон ба ин мадраса омада дарс дода, бо эҷодиёти илмӣ машғул шудаанд. Дар баробари Мирзо Улуғбек дар ин ҷо олимони аз қабили Қозизода Румӣ, Ҷамшед Кошӣ, Али Қўшчӣ ба талабаҳо дарс медоданд. Баъдтар шоири бузург ва мутафаккир Алишер Навоӣ ҳам ба Самарқанд омада, дар мадрасаи мазкур таҳсил гирифтааст.

Баъди сохта шудани мадрасаи Мирзо Улуғбек аз байн бештар аз ду аср гузашта, солҳои 1619–1636 аз тарафи ҳокими Самарқанд Ялангтўш Баҳодурхон аввал мадрасаи Шердор бунёд карда шуд. Ин обида дар тарафи шарқи майдони Регистон сохта шуда, дар рӯ ба рӯи мадрасаи Мирзо Улуғбек ҷойгир шудааст.

Аз сабаби он ки дар пештоқи мадраса тасвири шер, ки аз дунболи оху меравад, кашида шудааст, он мадрасаи Шердор ном гирифтааст.

Дар тарафи шимоли майдон аз тарафи Ялангтўш Баҳодурхон солҳои 1646–1660 боз як обидаи муаззам — мадраса-масҷиди Тиллокорӣ барпо карда шуд.

Аз сабаби он ки ороиши дохилӣ ва берунии ин бино аз оби тилло шудааст, мадрасаи Тиллокорӣ меноманд.

Ба майдони Регистон қадам монед, ҳис мекунед, ки ин се обидаи ноёб ба ҳамдигар хеле ҳамоҳанганд ва аз зебогии онҳо дар ҳайрат мемонед.

Солҳои истиқлолият дар ин майдон ва гирду атрофи он корҳои калони сохтмонӣ ва ободонӣ бурда шуданд. Дар натиҷа, ин маскан боз ҳусни тоза гирифт.

Регистон аз замони қадим маркази бузурги мадани буд, ки дар он сайрҳои оммавӣ, анҷуманҳои илмӣ-маърифӣ гузаронда мешуданд. Имрӯзҳо ҳам ин анъанаҳо давом доранд. Хусусан, фестивали мусиқии байналхалқӣ бо номи «Шарқ тароналари», ки аз соли 1997 ин ҷониб дар майдони Регистон мегузарад, ба анҷумани бонуфузи намоёндагони санъати мусиқии ҷаҳон табдил ёфта истодааст.

Дар шаҳри Самарқанд ба ғайр аз Регистон бисёр масканҳои таърихӣ ба мисли маҷмӯаи ёдгории Шоҳи Зинда, мақбараи Амир Темури, маҷмӯаи Имом Мотуруди, теппаи Афросиёб мавҷуданд.

ШАҲРЕ, КИ ИНСОН ДАР ДАВОМИ УМРИ ХУД БОЯД АЛБАТТА РАФТА БИНАД

**Фестивали байналхалқии
мусиқии «Sharq taronalari»**

Донишомӯзи азиз, Шумо мумкин дар бораи Самарқанди қадима таърифҳои «сайқали рӯйи Замин», «ҳамсоли Рим», «шаҳри шариф»-ро шунида бошед. Давраи истиқлолият ба қатори онҳо таърифҳои нав ҳамроҳ мешаванд. Масалан, 7-уми июли соли 2014 наشري интернетии ба ҷаҳон машҳури Штатҳои Муттаҳидаи Америка «Хаффингтон пост» Самарқандро ба сифати яке аз 50 шаҳри ҷаҳон, ки инсон онро дар давоми умри худ бояд албатта рафта бинад, эътироф карда, онро ба рӯихати чунин шаҳрҳо дохил кард.

Пас, имрӯзҳо чун суҳан дар бораи Самарқанд равад, онро ба сифати шаҳре, ки инсони аҳли ҷаҳон дар давоми умри худ бояд албатта рафта бинад, бо ифтихор таъриф карда метавонем.

Агар мухтасар гӯем, ёдгориҳои муаззами таърихӣ чун Регистон барои худшиносии мо, барои аз ҳеҷ кас кам набудан ва кам нашудани моро дарк карда умр ба сар бурдани мо хизмат мекунад.

Савол ва супоришҳо

1. Барои чӣ Регистон дили Самарқанд гуфта мешавад?
2. Дар ин ҷо чанд обидаи бузург қад бардоштааст?
3. Барои чӣ мадрасаи Мирзо Улуғбек чунин ном гирифтааст?
4. Рӯ ба рӯйи мадрасаи Мирзо Улуғбек кадом обида ҷойгир аст?
5. Барои чӣ масҷид-мадрасаи Тиллокорӣ чунин ном гирифтааст?

6. Ёдгориҳои Шердор ва Тиллокорино ки бунёд кардааст?
7. Ба шаҳри Самарқанд бо кадом воситаи нақлиёти нишон додашуда рафтан мумкин?

1

2

3

4

Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи «Самарқанд — сайқали рӯи Замин»

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ.152–154.
2. Islom Karimov. Асарҳо, ҷилди 15. Тошканд, нашриёти «O'zbekiston», соли 2007, саҳ. 303–314.
3. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, ҷилди 7. Тошканд, нашриёти давлатии илмий «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», соли 2004, саҳ. 457–460.
4. Samarqand —2750. Тошканд, Сартаҳририяти ширкати саҳҳомии табъу нашри «Sharq», соли 2007.

ТАКРОР

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РЎЙИ МАВЗЎИ «БУЗУРГТАРИН, АЗИЗТАРИН АЙЁМ»

1. Кадом иди диёрро ба сифати бузургтарин, азизтарин айём ҳашн мегирем?
2. Боз кадом идҳоро медонед, ки дар диёри мо васеъ ҳашн гирифта мешаванд?
3. Барои ҷи духтарчаи афғон ба орзуи худ расида натавонист?
4. Дар Ўзбекистон духтарон ҷи хел таълиму тарбия мегиранд?
5. Дар мамлакати мо чанд мактаби мусиқӣ ва санъат ҳаст?
6. Мазмуни матни «Мактабҳои Ўзбекистон»-ро нақл кунед.
7. Аз рӯйи расмҳо, дар бораи имкониятҳои, ки истиқлолият додааст, нақл кунед.

ТЕСТҲО

1. Кадом идро ба сифати бузургтарин, азизтарин айём ҳашн мегирем?

А) Иди Наврӯзро	В) Рӯзи Конституцияро
Б) Рӯзи Истиқлолиятро	Г) Рӯзи устодон ва мураббийро

2. Кадом идҳо дар диёри мо васеъ ҳашн гирифта мешаванд?

- А) Рӯзи ташкил шудани ТММ
Б) Рӯзи ташкил шудани ЮНЕСКО

- В) Сайри харбуза
 Г) Рўзи истиқлолият, рўзи Конституция, рўзи ҳимоячиёни Ватан,
 Наврўз, рўзи устодон ва мураббийён

3. Дар мамлакати мо таълими умумии маҷбурий чандсола аст?

- А) 9-сола
 Б) 3-сола
 В) 5-сола
 Г) 12-сола

4. Дар дунё кадом гуноҳ бахшида намешавад?

- А) Танбали
 Б) Лоқайди
 В) Тарсончаки
 Г) Хиёнат

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РЎЙИ МАВЗЎИ «ИСТИҚЛОЛИЯТИ МО ҶОВИДОН БОД!»

1. Аз рўйи расмҳо дар бораи лаҳзаҳое, ки ба назари мо ба ҷовидонӣ дахлдоранд, нақл кунед.

1

2

3

4

2. Барои чӣ мо меҳоҳем, ки чизҳои нағз ҷовидон бошанд?
 3. Аҷдоди мо дар чӣ хел шароит ба комёбиҳо ноил шудаанд?
 4. Суханҳои «Мо баъд аз ин ба тарзи кўҳна зиста наметавонем ва ҳуди замон ба ин роҳ намедиҳад»-ро ки ва кай гуфтааст?
 5. Муаллифи китоби «Ўзбекистон мустақилликка эришиш осонасида»-ро гўед.
 6. Амир Темур бо кадом гуфтаҳои худ ба абадиёт дахлдор будани қорҳои ҳудро таъкид кардааст?
 7. Мирзо Улугбек-чи?
 8. Маънои сатрҳои шоири мутафаккири мумтоз Алишер Навоӣ «Қиёматга дегунча аҳли айём, Ёзарлар анинг аҳкомидин аҳком»-ро фаҳмонед.

ТЕСТҲО

1. Суханони Президенти мо Ислон Каримовро дар арафаи ноил шудан ба истиқлолият ёбед.

- А) «Аз меҳнат ёбӣ сарват, рӯзор шавад зебо»
- Б) «Ўзбекистон — давлати ояндааш бузург»
- В) «Маънавияти воло — нерӯи мағлубнопазир»
- Г) «Мо баъд аз ин ба тарзи кўҳна зиста наметавонем ва худи замон ба ин роҳ намедиҳад»

2. Сатреро ёбед, ки суханони Амир Темур оварда шудаанд.

- А) «Мард дар майдон шинохта мешавад»
- Б) «Ўзбекистон — диёре, ки Аллоҳ назар кардааст»
- В) «Тилло дар оташ, одам дар меҳнат санҷида мешавад»
- Г) «Касе, ки ба қудрати мо шубҳа кунад, ба биноҳои мо назар андозад»

3. Суханони «Кори худамро ба авлоди муносибам боқӣ гузоштам»-ро кӣ гуфтааст?

- А) Амир Темур
- Б) Алишер Навоӣ
- В) Абдулло Қодири
- Г) Мирзо Улуғбек

4. Сатрҳои «Қиёматга дегунча аҳли айём, Ёзарлар анинг аҳқомидин аҳком»-и Алишер Навоӣ ба кӣ бахшида шудаанд?

- А) Ба Фарҳод
- Б) Ба Амир Темур
- В) Ба Ҳусайн Бойқаро
- Г) Ба Мирзо Улуғбек

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РҶӢИ МАВЗӢИ «ПОЙТАҲТИ ВАТАНИ МО»

1. Дар шаҳри Тошканд чанд ноҳия ҳаст?
2. Дар қадим Тошканд чӣ хел номҳо дошт?
3. Шаҳри Тошканд чанд дарвоза дошт?
4. Аз алломаҳои бузург, азизу авлиёҳо, ки дар Тошканд зистаанд, кихоро медонед?
5. Солҳои истиқлол Тошканд ба чӣ хел шаҳр табдил ёфт?
6. Дар пойтахти мо кадом органҳои ҳокимияти олий, идораҳои марказӣ фаъолият пеш мебаранд?
7. Барои чӣ Тошкандро шаҳри ҷавонон мегӯем?

8. Аз рўйи расмҳо гўед, ки кадом масканро «Дарвозаи ҳавоии Тошканд» меномем?

1

2

3

4

ТЕСТҲО

1. Дар шаҳи Тошканд чанд ноҳия ҳаст?

- А) 10 Б) 11 В) 5 Г) 4

2. Дар қадим Тошканд чӣ хел номҳо дошт?

- А) Чоч, Шош, Бинкат В) Чирчиқ, Сирдарё
Б) Чилонзор, Миробод, Г) Тошканд, Чиноз, Пискент
Янгиобод

3. Кадом воқеаи муҳим оид ба ҳаёти Ватани мо дар шаҳри Тошканд шуда гузаштааст?

- А) Эълон карда шудани истиқлолияти Ўзбекистон
Б) Чемпионати ҷаҳон оид ба футбол
В) Тантанаҳо бахшида ба 700-солагии зодрӯзи Амир Темур
Г) Саммити ҳазорсолаи ТММ

4. Дар қадим дар Тошканд чанд дарвоза буд?

- А) 12 Б) 15 В) 10 Г) 8

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РЎЙИ МАВЗЎИ «ҚАДАМЧОЙҲОИ БУЗУРГ»

1. Кадом обидаи маҷмӯаи Ҳазрати Имом ду манора дорад?
2. Ин маҷмӯа дар куҷо ҷойгир аст?
3. Қуръони муқаддаси Усмонӣ дар куҷо нигоҳ дошта мешавад?
4. Дар маҷмӯаи Ҳазрати Имом кадом обидаҳои таърихӣ ҳастанд?

5. Оё дар байни ин расмҳо сурати маҷмӯаи Ҳазрати Имом ҳаст?

1

2

3

4

6. Дар майдони Хотира кадом ҳайкал ҳаст?

7. Дар майдони Хотира исми шарифи чанд нафар ҳамдиёрони мо, ки дар Ҷанги Дуюми Ҷаҳон ҳалок шудаанд, сабт шудааст?

8. Аз байни ин расмҳо ҳайкали Модари мотамсароро ёбед.

1

2

3

4

9. Номи қадимтарин масҷидро дар Самарқанд гӯед.

ТЕСТҲО

1. Шаҳреро, ки дар он маҷмӯаи Ҳазрати Имом ҷойгир аст, ёбед.

А) Самарқанд

В) Тошканд

Б) Қарши

Г) Андиҷон

2. Кадом обида обидаи думанора ба ҳисоб меравад?

А) Кўкалдош

В) Мақбараи Амир Темур

Б) Масҷиди ҷомеаи Ҳазрати Имом

Г) Маҷмӯаи ёдгории Имом Мотуруди

3. Қуръони Усмонӣ дар кадом китобхона нигоҳ дошта мешавад?

А) Китобхонаи миллии Ўзбекистон

Б) Музейи давлатии таърихи Темуриён

В) Китобхонаи Донишгоҳи миллии Ўзбекистон

Г) Музей-китобхонаи мадрасаи Мўйи муборак

2. Дар боғи миллӣ ҳайкали кадом адибони барҷаста гузошта шудааст?

- А) Бобур Мирзо, Абдулло Қодири
- Б) Навоӣ, Абдулло Қаҳҳор, Ойбек, Саид Аҳмад, С.Зунунова
- В) Зулфия ва Ҳамид Олимҷон
- Г) Чўлпон ва Ғафур Ғулом
- Д) Амир Темур ва Мирзо Улугбек

3. Дар хиёбони Амир Темур ҳайкали кадом аз симоҳои бузург гузошта шудааст?

- А) Алишер Навоӣ
- Б) Ойбек
- В) Амир Темур
- Г) Мирзо Улугбек

4. Чашни чандсолагии шаҳри Тошканд пешвоз гирифта шуд?

- А) 2000-солаги
- Б) 2500-солаги
- В) 2700-солаги
- Г) 2200-солаги

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РҶӢИ МАВЗӢИ «ХОТИРАИ ТАӢРИӢИ»

1. Калимаи манқурт чӣ маъно дорад?
2. Кюдзо Като кист?
3. Дар ин расмҳо кадом ёдгориҳои таърихӣ акс ёфтаанд?

1

2

3

4

ТЕСТҲО

1. Кадом эҳсос аҷдоди моро ба донишони таърихӣ ҳақиқии худ ҳидоят мекард?

- А) Эҳсоси ворисӣ
- Б) Эҳсоси худшиносӣ
- В) Эҳсоси хотираи таърихӣ
- Г) Эҳсоси адолат

2. Маънои калимаи манкурт дар кадом қатор дуруст аст?

- А) Шахсе, ки хотираи таърихиашро гум кардааст
- Б) Шахси бе дасту по
- В) Шахси нобино, ки худро гум кардааст
- Д) Шахсе, ки роҳ гум кардааст

3. Кюдо Като кӣ?

- А) Олими ўзбек
- Б) Олими Япон
- В) Таърихчи Хитой
- Г) Нависандаи Япон

4. Фикрҳои «Миллате, ки таърихи худро намедонад, дирўзи худро фаромўш кардааст, оянда надорад» аз кадом асари Президент Ислам Каримов гирифта шудааст?

- А) «Оллоҳ қалбимизда, юрагимизда»
- Б) «Ўзбекистон XXI аср бўсағасида»
- В) «Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch»
- Г) «Ўзбекистон — келажак буюк давлат»

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РЎЙИ МАВЗЎИ «МАЙДОНИ РЕГИСТОН»

1. Майдони Регистон дар қуҷо қойгир аст ва онро боз бо кадом ном ба забон мегиранд?
2. Мадрасаи Мирзо Улўбек аз тарафи кӣ сохта шудааст ва дар он кӣҳо дарс додаанд?
3. Алишер Навоӣ дар қуҷо таҳсил гирифтааст?
4. Маънои калимаи «Регистон»-ро гўед.
5. Боз дар кадом шаҳрҳои мо майдонҳои Регистон буданд?
6. Аз рўйи расмҳо дар кадом тарафи майдон қой гирифтани мадрасаҳои Улўбек, Шердор ва Тиллоқорино нишон диҳед.

1

2

3

ТЕСТҲО

1. Дар майдони Регистон кадом мадраса ҷойгир шудааст?

А) Кўкалдош	В) Мирзо Улуғбек
Б) Бибиҳонум	Г) Мири Араб

2. Мадрасаи ба номи Шер дар кадом ҷавоб дуруст?

А) Мирзо Улуғбек	В) Мўйи муборак
Б) Абулқосим	Г) Шердор

3. Кадом мадраса бо номи кадом металли қиматбаҳо вобаста?

А) Шердор	В) Мирзо Улуғбек
Б) Кўкалдош	Г) Тиллокори

4. Фестивали байналхалқӣ, ки дар майдони Регистон мегузарад, чӣ ном дорад?

А) «Шарқу Фарб»	В) «Шарқ театри»
Б) «Жаҳон мусиқаси»	Г) «Шарқ тароналари»

Донишомӯзи азиз, фикр мекунем, ин асар, ки ба эътиборатон ҳавола аст, дониш ва тасаввури Шуморо оиди Ватан мустаҳкам мекунад.

Озод Шарафиддинов

МИРАМ, ЗИ ОҒЎШАТ ҶУДО НАБОШАД ТАНАМ

Ин калимаҳои сеҳрнокро, ки чун мусиқӣ садо медиҳад, бори нахуст дар кӯдакиам — соли оғози ҷанг шунида будам. Толори танги театри аз кадом солҳо мондаи тамошобинони ҷавон дар Эски Ҷўва. Одам бисёр. Дар сахна артисти ситорагарми қадпаст, кулчарӯй, бо ҷашмони дурахшон, овозашро як баланд, як паст карда, бо ҳаяҷон шеър меҳонад.

**Сухани Ватан — модар чӣ қадар ширин,
Ту бошӣ аз ҳама мўтабар, азиз,
Эҳтиромат дорад туро ҳар як ҷигарбанд,
Муқаддас, мўтабар, бузург ҳастӣ, Ватан,
Мирам, зи оғўшат ҷудо набошад танам.¹**

Дере нагузашта, ҳам он толори театр, ҳам он артисте, ки дар сахна шеър хонда буд, аз ёд фаромӯш шуд. Аммо мисраъҳои шеър, хусусан, мисраи «Мирам ҳам з-оғўшат ҷудо набошад танам», ки дар охири ҳар банд такрор меёфт, гӯё дар қалби ман таваллуд шуда, дар вучуди ман ҷўш мезад. Мисраи ба назар оддӣ на фақат чун як мисраи шеър, балки чун қасаме садо дод, ки бояд тамоми умр ба он амал кунӣ.

Баъд ба ростӣ ҳамин хел шуд. Ин мисраъ, ки ба қалами Уйғун мансуб аст, тамоми умр бо ман ҳамроҳ аст. Дар ҳар маконе, ки қадами ман мерасид, дар шароитҳои гуногун, ин мисраъ ғайриихтиёр, дар қалби ман ҷарангос мезанад. Дар чунин лаҳзаҳо, ба мисли саҳроҳои сарсабзи диёри мо, ки аз офтоби саҳи баҳраманданд, вучудам равшан мешавад. Дар рағҳои худ қувваи нав ҳис мекунам.

¹ Тарҷумаи таҳтуллафзии тарҷумон.

Ватан. Эҳсоси Ватан. Муҳаббати Ватан. Ин ҳама чист? Инҳо чӣ гуна як қудрати сеҳрноканд, ки дар дили як навраси ноболиғ, ки дунё надидааст, аз пастиву баландиҳои зиндагӣ беҳабар, ғайр аз бозиву шўҳиҳои худ дигар дарде надорад, қой гирифта, тамоми умр хатти ҳаракат, рафтори ўро идора мекунад. Магар ин эҳсос барои фарзанди инсон модарзод аст? Ё вақти саросема модари худро макидани кўдак ин эҳсос ҳам бо шири модар ба рағҳои вай медамад? Умуман, калимаи «Ватан» чист? Зодгоҳ-ми? Аллаи хушоҳангу пурнури сари гаҳвораи модарми? Афсонаҳои биби-ми? Мактаб-ми? Хиёбонҳои дилрабои гувоҳ ба нахустин лаҳзаҳои висол-ми?

Албатта, ҳамаи ин ва боз чандин чизҳо як шуда, мумкин тимсоли ҷовидонаи Ватанро офаранд. Ва боз фикр мекунам, ки тимсоли Ватан, ки дар қалби мурғаки кўдак бори нахуст пайдо шудааст, ҳар қадаре дурахшон набошад, ҳанўз ба худ шакли пурра гирифта наметавонад. Эҳсоси Ватан эҳсосе мебошад, ки баробар бо худ инсон ба воя мерасидааст. Ба афзудани таҷриба, баробари дар деги ҳаёт ҷўшидан, ба қадри Ватан бештар мерасед, тасаввуроти Шумо дар бораи он пурра шуда, васеъ гардида, бой шуда рафтан мегирад. Эҳсоси Ватан тамоми вучуди Шуморо фаро мегирад, дар ҳар як ҳуҷайраатон рағ медавнада. Шумо акнун дарк мекунад, ки Ватан фақат як маскани вобаста ба лаҳзаҳои пурҷўши ҷавонӣ намебошад. Инсон ҳам ба мисоли ниҳол — Модар-Замин онро парвариш мекунад, офтоб, об, ҳаво вайро аз неъматҳои худ баҳраманд мекунад. Барои ҳамин онҳо барои инсон азиз ва гиромӣ мебошанд. Лекин ин ҳама ҳанўз Ватани том нест.

Одамизод ҳамин хел офарида шудааст, вай дар ҳоли ҷудо аз дигарон, яккаю танҳо, дар канор умр гузаронида наметавонад. Дуруст, дар байни одамон шахсон тарки дунё карда, дўстдорони танҳой ҳам ҳастанд. Аммо онҳо чӣ қадар танҳо бошанд, аз халқу диёр рӯй гардонанд ҳам, даруни горҳоро макон кунанд ҳам, ба воситаи ҳазорҳо риштаҳо ба дунё вобаста мешаванд. Ҳатто файласуфи Юнони қадим Диоген ҳам, ки нисфи умри худро даруни хум гузаронда буд, бо шогирдони худ, бо дигар файласуфон дар алоқа буд. Падару модар, фарзандҳо, хешу ақрабо, ёру бародарҳо, дўсту дугонаҳо ба ҳаёти ҳар як инсон турфа маъно мебахшанд. Одам метавонад онҳоро дўст дорад, бо онҳо аҳл зиндагӣ кунад, мумкин онҳоро нафорунад. Лекин, чӣ хел, ки набошад, аз ҳамаи онҳо рӯй гардонда, аз онҳо тамоман даст кашида намешавад...

Муҳаббат ба Ватан мисли муҳаббат ба модар эҳсоси муқаддас ва воло мебошад. Муҳаббат ба модар чунон як хусусияти ба худ хос дорад, ки одам дар бораи ин эҳсос ба олам ҷар андохта, ҳамаро аз он воқиф намекунад, ҳатто ба худи модар ҳам ҳар рӯз «Модарҷон, ман Шуморо аз ҷонам зиёдтар дўст медорам» намегӯяд. Лекин ҳар рӯз ғамхорӣ, меҳрубонӣ, саховат ва шафқати худро ба модар бо кор, бо гуфтору сухан, ҳаракатҳои худ дар амал нишон медиҳад.

Муҳаббати Ватан ҳам ҳамин хел: он барои ҳама намоиш дода намешавад, дар ин боб тантанавор эълон карда намешавад, дар ҳар амал одам ба қафаси сина зада, ошиқии худ-

**Қаҳрамонҳои Ўзбекистон —
Президент Ислам Каримов
ва олими адабиётшинос
Озод Шарафиддинов**

ро ба Ватан изҳор намекунад. Дар ҷамъиятҳое, ки маданият ба зинаҳои баланд расидааст, одамон муҳаббатро ба Ватани худ бе доду фарёд, бе таърифу тавсиф намоён месозанд. Муҳаббат ба Ватан матое нест, ки ба бозор андозӣ, балки нафистарин ва покизатарин эҳсосе аст, ки дар қабри қалб ҷой гирифта ҳар гуна гарду ҷангро намепазирад...

Дӯст доштани Ватан, хусусан, дар амал нишон додани он, кори ҷандон осон не. Ин, аз одам ҷасорати бузург, бардошт ва сабр талаб мекунад. Аҷоибаш он, ки Ватан аз фарзандони худ ҳар моҳ, ҳар ҳафта, ҳар соат, ҳар сония фидо кардани ҷонро талаб намекунад. Фидокорие, ки дар роҳи Ватан содир мешавад, волотарин фидокорӣ, олитарин фидокорӣ буда, он дар ҳолатҳои фавқулодда рӯй медиҳад...

Чуноне, ки одам падару модарро интиҳоб карда наметавонад, Ватанро ҳам интиҳоб карда намешавад. Албатта, Аллоҳ ба одам Ватанро дар яхҳо ҳам, дар саҳроҳо ҳам, дар ҷангалзорҳо ҳам ато карданаш мумкин. Лекин барои мову Шумо Аллоҳ Ўзбекистон ном, диёреро Ватан кардааст, ки дар ҳокаш зар гул мекунад, дар зимистонаш баҳор ба забон мебарояд, кӯҳ гӯед кӯҳаш ҳаст, боғ гӯед боғаш ҳаст, ҳар субҳ мадҳи булбул нотаом мемонад, барои ҳамин мо бояд худро хушбахт донем. Тавре Президенти мо мегӯяд, бояд шукронаҳо гуфта зиндагӣ кунем...

Ҳамдиёри азиз! Мову Шумо фарзандони Ўзбекистонем. Халқи Ўзбекистон ғурури худро дорад. Имрӯз мо бояд ҳаракат кунем, ки дар сафи халқҳои ҷаҳон ба худ ҷойи муносиб ёбем. Лекин ғурури мо чӣ қадаре баланд набошад, мо қадри худро чӣ қадаре баланд нагузорем, худро аз ҳеҷ кас боло гузоштани, ягон халқро кам дониста, паст задани нестем. Мо нағз медонем, ки Аллоҳ дар айвони ҷаҳон ҳамаи бандаҳои худро баробар, бародар, дӯст карда офаридааст¹.

¹ **Ozod Sharafiddinov.** Ma'naviy kamolot yo'llarida. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2001, саҳ. 16–26. Бо баъзе ихтисорҳо чоп шуд.

Боби дуюм. ЧАҲОН МАРДРО ЭЪТИРОФ МЕКУНАД

ҲАЁТИ МОДДӢ ВА МАЪНАВӢ

Донишомӯзи азиз, халқе, ки таърихи бузург дорад, соҳиби маънавияти бузург ҳам мешавад.

Дар луғатҳо навишта шудааст, ки маънавият шакли ҷамъи калимаҳои «маънӣ», «маъно» мебошад.

Мазмуни мафҳуми «маънавият» фақат бо ҳамин калимаҳо маҳдуд намешавад.

«Ин мафҳум, ки инсонро инсон карда, бо шуур ва рӯҳияти вай узван вобаста аст, дар ҳаёти ҳар як одам, ҷамъият, миллат ва халқ мавқеи алоҳида дорад, ки бо ҳеҷ чиз чен карда намешавад»¹.

Одамизод бо эҳтиёҷҳои моддӣ ва маънавӣ зинда аст. Онҳоро аз якдигар боло гузошта намешавад. Саъйҳои моддӣ афзуда равад, одамон фазилатҳои қиёфаи маънавӣ, эҳтироми ҳамдигар, эъзози зебӣ, боварӣ ба ҳақиқатро бохтанашон мумкин.

Баръакс, фақат бо саъйҳои маънавӣ ҳам зиста намешавад. Чунки ин гуна ҳаёт мумкин аст одамонро аз тараққиёти моддӣ қафо партофта, барои сохтани масканҳои илму маърифат аз қабилӣ мактаб, китобхона, театр, музей маблағ наёфта, ниҳоят ба қашшоқии рӯҳӣ оврада.

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ма'naviyat», соли 2013, саҳ. 19.

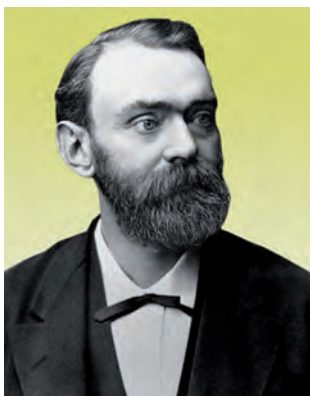

«Фикр мекунам, агар олами моддӣ ва маънавиро, ки барои ба амал баровардани орзуву ҳаракатҳо, ҳаёти бошууронои вай заруранд, ба ду қаноти паррандаи дар парвозбуда ташбеҳ диҳем, дуруст мешавад. Вақте, ки ҳамин ду омили муҳим бо ҳамдигар ҳамоҳанг шаванд, ба маънои том ба ду қаноти парранда табдил ёбанд, ҳамон вақт дар ҳаёти инсон, давлат ва ҷамъият ҷараёнҳои пешравӣ, тағйирот, болоравӣ содир мешавад»¹.

Дар ҳақиқат, агар ба таърихи дунё назар андозем, мебинем, ки айнан боигарӣҳои моддӣ ва маънавиро ҳамоҳанг намуда, дар роҳи тараққиёт аз онҳо васеъ истифода бурдан, натиҷаҳои хуб додаанд. Ин ҳама чӣ қадар нодуруст будани фикрҳои «боигарии моддӣ одамро вайрон мекунад», «олами моддӣ — аввал, олами маънавӣ — дараҷаи сонӣ»-ро нишон медиҳад, ки дар давраи шӯравӣ ташаккул ёфта буданд.

Агар боигарии моддӣ бо меҳнати ҳалол ба даст оварда, дар асоси маънавияти воло ва бо ақл истифода шавад, бешубҳа ба мақсадҳои нек хизмат мекунад.

Алфред Нобел

Дар таърихи ҷаҳон инсонҳое, ки боигарии шахсиро ба маънавият, ба тараққиёти маърифии халқи худ сарф кардаанд, бисёр буданд. Масалан, дар Россия Павел Третьяков ном шахс, ки аслан савдогар буд, аз хурдӣ орзу мекард музей ва галереяи расмҳои ташкил намояд. Ба ҳамин ният асарҳои зиёди бадеиро харида гирифтааст. Дар охири умри худ бошад, ҳамаи он боигариро ба шаҳри Москва ҳадя намудааст. Галереяи машҳури Россия ҳамин тариқа ба

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 67.

вучуд омадааст. Имрӯз ҳар як ода-ми маданиятнок орзу мекунад, ки ин музейи иборат аз асарҳои но-дири санъати тасвириро тамошо кунад.

Асосгузори бонуфузтарин му-кофоти байналхалқии ҷаҳон Ал-фред Нобел аз Шветсия мебошад. Ин инсонии олиҷаноб, ки роҳи ба хизмати маънавият гузоштани боигарии худро ёфтааст, дар асл кимёгар-муҳандис будааст.

Аҷдоди бузурги мо ҳам дар ин боб бисёр корҳои ибратбахшро ба амал баровардаанд. Хусусан, му-тафаккири бузург Алишер Навоӣ аз ҳисоби маблағи шахси роҳро, кўпрукҳо, ҳаммомҳо, карвонса-ройҳо, китобхона ва мадрасаҳо созанда, шоир, мусаввир ва ада-биётшиносҳои боистеъдодро ба ҳомиғи гирифта, ба онҳо маош ҳам меодааст.

Анъанаҳои неки ин гуна аҷдоди моро, ки боигариҳои модди-ро ба хизмати корҳои нек гузошта буданд, имрӯз ҳамватанони мо ҳам муносиб давом медиҳанд. Имрӯзҳо дар диёри мо инсон-ҳое, ки аз ҳисоби худ боғча ё мактаб, роҳ сохта, ба хонаҳои бача-гон, ба донишҷӯёне, ки дар асоси шартнома таҳсил мегиранд, ёрдам мерасонанд, дар обод кардани ҳудуди маҳалла ҳисса мегу-зоранд, зиёд мешаванд. Ин ҳама намунаи олии ба хизмати маъ-навият вогузоштани боигарии маънавий мебошад.

**Ҳайкали Алишер Навоӣ
дар шаҳри Навоӣ**

Барои маънавият, ба корҳои барои ҳазорҳо мардум нафъовар сарф намудани боигарӣ ва маблағи худ, оли-ҷанобӣ мебошад.

Дар ҷойе, ки олиҷанобӣ нест, ҳолатҳои манфӣ аз қабилӣ худбинӣ, бахилӣ, худпарастӣ авҷ мегирад. Ниҳоят ин ҳама ба сустшавии маънавият сабаб мешавад.

Ба ин маъно, фазилатҳои олиҷанобӣ, мурувват, саховат мувозинати байни ҳаёти моддӣ ва маънавиро нигоҳ дошта, ба ҳамоҳанг ривож ёфтани ҷамъият хизмат мекунанд.

Дар тӯли асрҳо ин фазилатҳо қисми ҷудонашавандаи маънавияти халқи мо буданд. Онҳо бо эҳсоси муҳаббат ва садоқат ба Ватан узван вобаста буда, айнан ба туфайли меҳри бепоён ба диёр, ба халқ дар инсон ин хусусиятҳо камол меёбанд. Дар замири чунин фазилатҳои ибратбахш маънавият муҷассам мешавад.

Ба ҳаёти ҳар кадом аз аҷдоди бузурги мо назар андозем, мебинем, ки дар фаъолияти ҳамаи онҳо фазилатҳои ибратбахш, яъне дар асоси маънавият зистан меёри асосӣ аст.

Савол ва супоришҳо

1. Маънои калимаи маънавиятро фаҳмонед.
2. Президенти мо чиҳоро ба ду қаноти паррандаи дар парвозбуда ташбеҳ додан бамавҷеъ, гуфта таъкид кардааст?
3. Шумо неъматҳои моддӣ ва маънавиро чӣ хел мефаҳмед?
4. Гӯед, ки аз ашёву ҳодисаҳои ин расм кадомаш ба олами моддӣ, кадомаш ба олами маънавӣ тааллуқ дорад.

1

2

3

4

5. Алфред Нобел кӣ буд?
6. Алишер Навоӣ кадом қорҳои некро ба амал баровардааст?
7. Кадом фазилатҳои ибратбахшӣ ба халқи мо хосро медонед?

ОЛИҶАНОБӢ

Ривоят

Номи шоир ва мутафаккири бузург, гўштингири моҳир Паҳлавон Маҳмуд, ки пушташ заминро надида буд, аз Хоразм ба сарзамини Ҳиндустон рафта расидааст. Ўро барои гўштин бо паҳлавонҳои тавонои ҳиндӣ даъват намудаанд. Паҳлавон Маҳмуд паси ҳам ҳамаи онҳоро мағлуб кардааст.

Подшоҳи Ҳинд аз қувва ва маҳорати баҳодури хоразмӣ дар ҳайрат монда, ўро ба ҳузури худ даъват карда, ҳурмату эҳтиром нишон дода гуфтааст, ки чӣ металабад. Паҳлавон Маҳмуд дарҳол ҷавоб додааст: «Ҷаноби оли, ҳамватанони манро, ки вақти ҷанг асири Шумо гашта буданд, озод кунед, кифоя, ягона хоҳиши ман ҳамин аст!»

Подшоҳи Ҳинд на фақат аз ҷиҳати ҷисмонӣ, балки аз ҷиҳати маънавӣ ҳам мард ва олиҷаноб будани ўро эътироф карда, ҳамаи хоразмӣро, ки асир буданд, озод кардааст.

Донишомӯзи азиз, дидед, ба туфайли фазилати маънавӣ, яъне олиҷанобии як инсон садҳо одамон аз азоби асирӣ халос шуданд. Ба ин маъно, асоси чуқури ҳаёти доштани гуфтаҳои Президенти мо, ки ба сифати номи китоб гуфта шудаанд, яъне «Маънавияти воло — нерӯи мағлубнопазир»-ро мумкин ҳис карда бошед. Ба ростӣ ҳам, инсон, халқ ва ҷамъиятеро, ки маънавияти тавоно дорад, мағлуб карда намешавад.

Ҳаминро дар хотир доред, ки фазилатҳои маънавӣ ба ҳамдигар вобаста. Барои ҳамин, инсони олиҷаноб, бомурувват ва босаховат албатта ҳалол, пок ва одил мешавад. Агар Шумо китобҳои қадими аҷдодро, ки дар онҳо таърихи фазилатҳо сабт шудаанд, бодиққат хонед, гаштаю баргашта ба ин боварӣ ҳосил мекунад.

«Маълум аст ки, падари Бобур Мирзо — Умаршайх Мирзо яке аз ҳукмдорони темирӣ буд. Бобур дар хотираҳои худ

маълумотхоро нишон медиҳад, ки чӣ қадар одами боадолат ва ҳалол будани падарашро нишон медиҳанд. Кадом як сол корвони иборат аз ҳазор нафар дар роҳи аз Хитой ба Фарғона дар кўҳҳои Ўш зери кўчиши барф монда, ҳалок мешавад. Умаршайх Мирзо дарҳол одамҳои худро гусел карда, бори корвонро зери назорат мегирад. Ин молро, ки соҳибонаш ҳалок шудаанд, ду сол нигоҳ медорад. Ба Хуросон ва Самарқанд одами махсус гусел карда, меросхўрони соҳибони корвонро меёбад ва онҳоро ба мамлакати худ даъват намуда, молҳоро пурра ба дасти онҳо месунорад»¹.

Чунин фазилатҳои ҳалоли, ростӣ, хиёнат накардан ба ҳаққи кас, ки ба аҷдои мо хос аст, аз аҷдод ба авлод гузашта меояд. Ин хел хусусиятҳоро, ки ба тарзи зисти мо, характери миллии мо даромадааст, мафкураи зишти советӣ ҳам, ки бештар аз 70 сол ҳукм ронд, аз ҳаёти мо бароварда натавонист. Агар спектакли «Қиёмат қарз»-ро, ки аз рӯйи асари нависанда Ёлмас Умарбеков

**Ҳайкали Бобур Мирзо
дар шаҳри Андичон**

тайёр шудааст, дида бошед, пай мебаред, ки ин хел фазилатҳо дар одами оддии қишлоқ ба дараҷаи эътиқод бардошта шудааст.

Солҳои истиқлолият чунин фазилатҳои халқу диёр аз нав қадру қимат меёбад. Корҳои некро, ки дар асоси даъвати «Кори савобро ҳар рӯз кардан даркор, кори савобро ҳар кас карданаш даркор»-и Президенти мо ба амал бароварда мешавад, имрӯзҳо дар ҳар қадам дидан мумкин.

Донишомӯзи азиз, мо ба сифати фарзандони халқе, ки соҳиби чунин фазилатҳои ибратбахш мебошад, бояд

¹ **Islom Karimov.** Adolatli jamiyat sari. —Т.: нашриёти «O‘zbekiston», соли 1998, саҳ. 110.

ҳамеша ба некӣ саъй карда зиндагӣ кунем. Фақат дар ҳамон ҳол, ворисони муносиби аҷлоди худ шуда, дар ин ҳаёт, мо ҳам барои аз худ номи нек гузоштан ноил мешавем.

Савол ва супоришҳо

1. Барои чӣ марди ва олиҷанобии Паҳлавон Маҳмурро подшоҳи Ҳинд эътироф намуд?
2. Номи падари Бобур Мирзоро гӯед.
3. Корвоне, ки аз Хитой ба Фарғона меомад, чӣ хел ҳалок шуд?
4. Дар бораи ҳалол ва одил будани Умаршайх Мирзо нақл кунед.
5. Дар бораи маънои даъват, ки аз тарафи Президенти мо гуфта шудааст, нақл кунед.
6. Дар расмҳо кадом ғазилатҳои ба халқи мо хос акс ёфтаанд?

1

2

3

4

МЕРОСЕ, КИ ДАР ОТАШ НАСЎЗАД

Донишомӯзи азиз, боигарии модди чӣ қадар зиёд, чӣ қадар бебаҳо набошад, як рӯз кӯҳна шуда ё ба туфайли фалокатҳои дар оташ сӯхта, дар об ғарқ шуданаш мумкин. Афзалияти боигарии маънавӣ ҳамин, ки он ба вақт, замон таъсир карда наметавонад.

Боигарии маънавӣ дар оташ намесўзад, ба об ғарқ намешавад, то ки инсон, халқ ва миллат ҳаст, дар қалби онҳо, дар шуури онҳо боқӣ мемонад.

Дар давоми чандин асрҳо чун халқи мо, боигариҳои маънавии он ҳам санҷишҳои вазнин ва мураккабро аз сар гузарондааст. Лекин сарфи назар аз қирғин ва истилогариҳои бешафқат, чашмаи маънавият дар ҳаёти халқи мо ҳеҷ гоҳ хушк нашудааст.

КИТОБЕ, КИ БА РЎИИ 12 ҲАЗОР ПЎСТ НАВИШТА ШУДААСТ

Китоби «Авесто», ки 2700 сол пеш аз ин дар ҳудуди диёри мо офарида шуда, ба рӯи 12 ҳазор пўсти гов бо оби тилло навишта шуд, дар хориҷа ҳам маълум ва машҳур буд.

Қувваҳои гуногуни ҷаҳон кўшиш мекарданд, ба ин боигарӣ соҳибӣ кунанд. Масалан, Искандари Мақдунӣ нусхаи аслии ин асарро иборат аз 32 китоб ба Юнон гусел кардааст. Юнониён бобҳои оид ба тиббиёт, астрономия, фалсафаи ин китобро алоҳида нусха бардошта, саҳифаҳои боқимондари ба оташ партофта, сўзондаанд. Кашфиётҳои бузург, ки дар диёри мо арзи вучуд кардаанд, ҳамин тариқ ба воситаи Юнон ба тамоми Европа паҳн шудааст. Ин ҳақиқатро олимони Фарб ҳам

эътироф кардаанд. Файласуфи машҳури немис Фридрих Нитше аз ҳикматҳои «Авесто» рӯҳ гирифта, асари худро бо номи «Таваллои Зардушт» навиштааст.

Сарфи назар аз он, ки ин китоб дар оташ сӯзонда шуд, гояҳои аз тарафи аксарият зиёд шудаи он дар қалби халқи мо, дар урфу одат ва анъанаҳои ҳаррӯза боқӣ мондаанд. Аз дарсҳои пештара Шумо хуб медонед, ки неки гояи асосии ин асар мебошад ва он имрӯз ҳам дар замири тамоми орзуву ҳаракатҳои мо муҷассам аст.

**Ёдгории «Авесто»
дар шаҳри Урганч**

Халқҳои бомарифат, ки ҳамин гуна аҳамияти азими маънавиятро дар ҳаёти инсон ва ҷамъият хуб дарк кардаанд, ҳаракат мекарданд, то қувва ва имкониятҳои моддии худро ба чунин боигариҳои маънави, ки ҳеҷ гум намешаванд, сарф кунанд.

Халқу диёри мо аз азал ба сифати халқи соҳибмарифат дар ҷаҳон шинохта шудааст. Исроти онро дар мисоли алломаҳои бузург, ки ҳаёти худро ба ривоҷи илму маърифат бахшида, то ба ҳанӯз ҷаҳонро ба ҳайрат меандозанд, равшан дидан мумкин.

АЛЛОМАЕ, КИ ДАР ҲАЗОР СОЛ ТАВАЛЛУД МЕШАВАД

Зодаи замини қадими Хоразм, аҷдоди бузурги мо Маҳмуд Замахшарӣ барои хизматҳои беназираш дар роҳи илму маърифат ба эътирофи воло, яъне «Ҷоруллоҳ» (Ҳамсоияи Оллоҳ) сазовор шудааст. Китоби «Ал-муфассал», ки вай офаридааст ба грамматикаи забони арабӣ асос гузоштааст ва дар олами араб то ҳозир ба он амал мекунанд. Аз ин рӯ, ҳақ бар ҷониби

яке аз мутафаккирони араб аст, ки гуфтааст: «Меарзад тамоми қишлоқҳои рӯйи олам дар маҷмӯъ ба як қишлоқи Замахшари Хоразм фидо бошад. Чунки ин қишлоқ Ватани алломаи машҳур чун Замахшарӣ мебошад, ки дар ҳазор сол як маротиба таваллуд шуданаш мумкин»¹.

Боз яке аз алломаҳое, ки дар илми табобат кашфиётҳои азим ба амал бароварда, соҳиби номи шайхурраис, яъне пешвои алломаҳо шудааст, Абӯали ибни Сино мебошад. Асари вай «Қонунҳои тиб» шаш аср дар университетҳои Европа ба сифати китоби дарсӣ таълим дода мешуд, таълимоти фалсафии ӯ бошад, то ба ҳанӯз аз тарафи олимон бо шавқӣ баланд омӯхта мешавад.

Ривоят

Ибни Сино ва ҷавони ошиқ

**Ҳайкали Ибни
Сино дар шаҳри
Тошканд**

Як ҷавон саҳт нотоб шудааст. Ягон табиб ба дарди вай даво наёфтааст. Ниҳоят, падару модар ба ҳакими бузург, Ибни Сино муроҷиат кардаанд. Алломаи бузург набзи ҷавонро қапида, «номи маҳаллаҳои гирду атрофро гӯед», гуфтааст. Вақте, ки номи яке аз маҳаллаҳоро гуфтаанд, суръати задани набзи ҷавон тез шудааст. Ибни Сино ба соҳибони хонадон «Акнун номи кӯчаҳои маҳалларо номбар кунед», гуфтааст. Вақте, ки номи кадоме аз кӯчаҳоро номбар кардаанд, суръати задани набзи ҷавон боз тез шудааст. Табиби бузург торафт сабаби дарди беморро аниқ ҳис карда, «акнун номи

¹ Islom ziyosi oʻzbekim siymosida. —Т.: нашриёти Университети исломии Тошканд, соли 2001, саҳ. 189.

духтарҳоро, ки дар он кўча зиндагӣ мекунанд, гўед», гуфтааст. Вақте номи яке аз духтарҳо номбар мешавад, ҷавон оҳ кашидааст. «Бемории писаратон маълум шуд, — гуфтааст, Сино, — дарди ў, дарди муҳаббат мебошад».

Барои чӣ Ибни Сино ба бемор дору нанавишт?

«Ба ғаъолияти боз як ситораи дурахшони таърихи миллии мо Абӯрайҳон Берунӣ баҳои ҳаққонӣ дода, муаррихи фан, олими америкой Сартон асри XI-ро «Асри Берунӣ» номидааст. Чунин баҳои баланд ва ҳаққонӣ ба ҳамватани бузурги мо, соҳиби тафаккури қомусӣ, пеш аз ҳама, барои ҳиссаи беназири вай ба тараққиёти илму фан мебошад»¹.

Савол ва супоришҳо

1. Оё боигарии моддӣ ҷовидон шуда метавонад?
2. Оё боигарии маънавиро нест карда мешавад?
3. Китоби «Авесто» дар рӯйи чанд пўсти гов навишта шудааст?
4. Оё ин китоби сўхташуда тамоман нест шуд?
5. Маҳмуд Замахшарӣ кӣ буд?
6. Аз байни расмҳо, машҳуртарин асари Абӯалӣ ибни Сино кадом аст?

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ма'naviyat», соли 2013, саҳ. 42.

ЎЗБЕКИСТОН – ДИЁРИ АЛЛОМАҲОИ БУЗУРГ

Донишомӯзи азиз, суҳан дар бораи Ватани мо равад, бисёриҳо боз як хусусияти онро таъкид мекунам. Ин — аз қадим ба сифати диёри алломаҳо машҳур будани мамлакати мо мебошад. Дар ҳамин мавзӯ 15–16-уми майи соли 2014 дар шаҳри кӯҳна ва навқирони Самарқанд гузаронида шудани конференсияи байналхалқиро Шумо аз дарсҳои пештара хуб донистед. Дар ин анҷуман алоҳида таъкид гардид, ки дар асрҳои миёна ба воя расидани ин қадар алломаҳои бисёр ва бузург дар таърихи ҷаҳон ҳодисаи нодирест, ки кам дучор меояд.

Ривоят

Мартабаи олимӣ

**Ҳайкали
Мирзо Улугбек
дар шаҳри Тошканд**

Аз Мирзо Улугбек «Барои чи Шумо аз сиёсат дида, бештар ба илм шавқ доштед?» гуфта пурсанд, ҷавоб додааст: «Ман қудрати илмро аз бобом дониستم. Боре сари зонуи бобом менишастам. Ба ҳузури вай як кас омад. Бобом саросема аз ҷой хест. Ман аз зонуи вай афтидам. Бобом парвоя накарда, барои пешвози он одам равон шуд. Баъд фаҳмам, ҳамон одам як замон ба бобоям устои илм шуда будааст. Ҳамон вақт фаҳмидам, ки мартабаи олимӣ аз подшоҳӣ ҳам бузургтар будааст. Аз ҳамон лаҳза дар дилам ҳаваси олим шудан бедор шуда буд».

Олимони забоншиноси ҷаҳон дар байни шоир ва нависандагони бузурги дунё барои муайян намудани эҷодкори захираи луғавиаш аз ҳама бой тадқиқот гузаронидаанд. Дар натиҷа, Алишер Навоӣ ба сифати шоири захираи луғавиаш бойтарини ҷаҳон эътироф шудааст. Вай дар асарҳояш 26 ҳазору 35 калима, шоири бузурги рус Александр Пушкин 21 ҳазору 193 калима, шоири англис Уилям Шекспир бештар аз 20 ҳазор калима истифода бурдаанд.

Аз ин рӯ, Алишер Навоӣ дар тамоми дунё маълум ва машҳур мебошад. Ба хотираи ин шахси бузург гузошта шудани ҳайкалҳои муаззам дар пойтахти Федератсияи Россия — шаҳри Москва, пойтахти Япония — Токио ва пойтахти Республикаи Озарбойҷон — шаҳри Боку, ифодаи эҳтироми воло ба аҷдоди бузурги халқи мо мебошад.

Барои ҳамин ҳам, Президенти мо Ислоҳ Каримов ба ғайрияти бузурги эҷодкоронаи Алишер Навоӣ баҳои баланд дода, бо эҳсоси фахр ифтихор чунин менависад:

Ҳайкали Алишер Навоӣ дар шаҳри Боку

«Агар ин зоти бузургро авлиё гўем, ў авлиёи авлиёхост, мутафаккир гўем, мутафаккири мутафаккирхост, шоир гўем, султони шоирҳо мебошад»¹.

Боз як аҷдоди мо, соҳиби истеъдоди бузург — Камолиддин Беҳзод дар мусаввирии Шарқи асримиёнаги мактаби хос офа-

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 47.

рид. Ўро яке аз мутафаккирони бузург Заҳириддин Муҳаммад Бобур «кори мусаввириро бисёр нозук кард» гўён таъриф мекунад. Ин гуфтаҳо ишора ба он маҳорати Беҳзод аст, ки ба воситаи чехраи одам олами ботинии вайро, феълӣ атвори ўро хеле нозукона тасвир мекард. Ҳарчанд дар Ғарб Беҳзодро «Рафаэли Шарқ» гуфта, дар муқоиса бо рассоми дўстдоштаи худ бузург дошта бошанд ҳам, эҷоди вай аз эҷоди рассом ва меъмори итолиёвӣ, намояндаи барҷастаи давраи Эҳёи Ғарб — Рафаэл Санти мутлақо фарқ мекунад. Рафаэл Санти барои дарбор ва ибодатхонаҳо суратҳо кашидааст, манзараҳои калон офаридааст. Камолиддин Беҳзод бошад ба мактаби санъати миниатюраи Шарқ, хусусан, Мовароуннаҳр ва Хуросон асос гузошт, ки руҳияти инсонро чуқур инъикос менамояд.

Дар қадим ҳудудҳои воқеъ дар тарафи ҷануб аз Амударё Хуросон номида мешуд.

Давраи Эҳёи Ғарб аввал дар асрҳои XIV–XV дар Италия оғоз ёфт ва ба тамоми Европа паҳн шуд. Давраи Эҳё гуфта, давраи гузариш аз ҷаҳолати динии асрҳои миёна ба давраи нави ғояҳои маърифӣ фаҳмида мешавад. Ин давр дар Шарқ андак пештар — дар асри IX оғоз ёфта, то асри XV давом дошт.

Ҳоки диёри мо дар қатори боигарии моддӣ, кони боигарии маънавӣ ҳам мебошад. Дар ҳар як ваҷаби замини он ашёҳои нодир мансуб ба тамаддуни кўҳанро ёфтан мумкин. Дар рӯйхати маҳсули ЮНЕСКО сабт шудани ақсоияти онҳо ҳам аз он далолат медиҳад. Калон шуда, бонуфузтарин музейҳои ҷаҳонро тамошо кунед, албатта, ба ягон ёдгории нодир дучор меоед, ки ба Ўзбекистон тааллуқ дорад. Ин ҳама исботи он аст, ки мо вориси боигарии азими маънавӣ мебошем. Инҳо боигарии, ки ба ҷашм намудоранд, лекин фазилатҳои бузурги инсонӣ, олами бодии рӯҳии онҳо, калимаву ибораҳои хушоҳангу пурмаъно, ҳиссу эҳсоси бетакрори бо як нигоҳ ба ҷашм нонамоён-чи?

Агар ба чӣ хел ҳосил шудани дарёҳо эътибор дода бошед, медонед, ки ҷўйборҳои кўҳӣ ба шохобҳо, шохобҳо ба сойҳо пай-васта, ба дарё табдил меёбанд. Онҳо сари роҳи худ чандин сангу гиёҳхоро, намак ва маъданҳоро фурӯ бурда, ба раги замин ҳаёт мебахшанд.

Маънавиятро ҳам ба чунин дарё монанд кардан мумкин. Он ҳам аз қабри асрҳо чандин таҷрибаҳои ҳаёти, дониш ва эҳсосоти барои миллионҳо инсон хосро бо худ гирифта меояд. Мисли он, ки оби дарё ба раги замин ҳаёт мебахшад, маънавият ҳам ба ҳаёти инсонҳо ва халқҳо маънову мазмун медиҳад.

Савол ва супоришҳо

1. Конференсияи байналхалқӣ баҳшида ба мероси алломаҳои бузурги мо кай шуда гузашт?
2. Мирзо Улуғбек кай ҳис кардааст, ки мартабаи олимӣ хеле бузург аст?
3. Аз байни ин шаҳрҳо шаҳреро нишон диҳед, ки дар он ҳайкали Алишер Навоӣ қад афрохтааст.

4. Фарқи одами бемаънавият аз одами бемаънавият дар чист?
5. Барои чӣ маънавиятро ба дарё монанд мекунем?

АРЗИШҲОИ МИЛЛИИ МО

Донишомӯзи азиз, чуноне, ки инсон одамони наздик, меҳрубони худро дӯсти азиз ва қадрдон медонад, халқҳои дунё ҳам, намунаҳои урфу одат ва анъана, идҳо, забон, дин, адабиёт ва маданият, маросимҳои гуногунро, ки ба маънову мазмуни ҳаёти онҳо табдил ёфтааст, арзиш ё қадрият медонанд.

Арзиш ё қадрият гуфта одат, расму оин, анъанаҳое фаҳмида мешаванд, ки чандин асрҳо боз аз тарафи инсоният ғиромӣ дошта шуда, барои тараққиёт хизмат мекунанд.

Арзишҳои миллии ҳар як халқ тимсоли худвижагии вай ба ҳисоб меравад. Аз ҷумла, арзишҳои миллии мо ҳам. Масалан, иди Наврӯзро ғирем. Иди Наврӯз аз замони қадими ба ҳаёти муқимӣ гузаштани халқҳо то ин ҷониб вучуд дорад.

«Иди Наврӯз, ки ҳар яки мо ҳамеша мунтазир шуда ва бо шодиву хурсандӣ ҷашн мегирем, барои мо ифодаи ҷовидонии ҳаёт, қудрати устувор ва саховати бепояи табиат, қиёфаи миллии чандин ҳазорсолаи мо, урфу одатҳои олиҷаноби мо мебошад»¹.

«Наврӯз» иди баҳор, иди бедоршавии табиати ғусункор мебошад.

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 35.

Иди Наврӯз дар Боғи миллий

Дар давраи сохти собиқ шўравӣ дар қатори дигар арзишҳо Наврӯз ҳам манъ карда шуд. Дар он замон баъзе раҳбарон бо айбҳои «зарарнок», «боқимондаи динӣ» бар зидди Наврӯз мубориза бурда, дегҳои пур аз сумалакро чаппа кардаанд, ҳамчунин ҳар хел корҳои бемаъниро ба амал бароварданд, ки дар ин бора вакилони насли калонсол бисёр мисолҳо гуфтанишон мумкин.

Эҳтимол, барои Шумо барин ҷавонони имрӯза ин гапҳо гӯё афсона бошад. Лекин 30–35 сол пеш аз ин чунин ҳолатҳо дар ҳаёти халқи мо ба қоидаи оддӣ табдил ёфта буд. Фақат истиқлол ба тамоми чунин ҳодисаҳои нохуш барҳам дод. Иди Наврӯз пештар ҳеҷ вақт чун имрӯза бо иштироки вакилони беш аз 130 миллат, меҳмонони хориҷӣ, сафирон ҷашн гирифта намешуд.

Шодиёнаи иди, ки бахшида ба Иди Наврӯз ҳар сол дар боғи миллии Ўзбекистон, дар пойтахти мамлакати мо шуда мегузарад, ба воситаи радиои суғӣ дар бисёр мамлакатҳои ҷаҳон намоиш дода мешавад.

Аз тарафи Ташкилоти миллатҳои муттаҳида (Созмони милали муттаҳид) санаи 21-уми марти соли 2010 рӯзи Наврӯз эълон карда шуд ва имрӯз ин ид дар миқёси ҷаҳон васеъ қайд карда мешавад.

Дар ҳаёти халқ чунин арзишҳои мешаванд, ки онҳо бо ҳуди миллат ташаккул меёбанд ва ба яке аз аломатҳои асосии он табдил меёбанд. Забон — чунин як арзиши бебаҳои ҳар як миллат мебошад. Инро дар мисоли забони ўзбеки дида мебароем. Забони ўзбеки ҳам дар давоми ҳазорҳо сол бо миллати ўзбек якҷоя ташаккул ёфт. Дар таърих ба сари ин халқ кадом як санҷишҳои вазнин афтада бошад, ин забон ҳам аз он бенасиб намонд. Дар даврҳои, ки душман ба диёри мо ҳуҷум карда, сарзамини моро истило намуд, яке аз арзишҳои милли — забон ҳам манъ карда шуд, таҳқир гардид. Истилогарон роҳ наметоданд, ки мо ба забони модарӣ озодона ҳарф занем. Замонҳои, ки халқ соҳибхитӣ ёр ва озод шуда, ба замини худ, ба тақдири худ соҳибӣ мекард, забон ҳам қад бардошта, бой шуда, ривож меёфт. Масалан, пас аз истилои араб ва муғул мавқеи ҷамъиятии забони ўзбеки паст шуда буд. Дар давраи давлатдорӣ теуриён баробари шаън, қадру қимати халқ нуфуз ва обрӯю эътибори забон ҳам барқарор шуд.

**Бухоро. Ёдгории
Баҳоуддин Нақшбанд**

Чунин ҳолро дар мисоли дар давраи собиқ советӣ чи қадар вайрон карда шудани боз як аломати муҳими маънавияти миллати мо — обидаҳои беназири меъмории ҳам дидан мумкин. Дар давраи ҳукмронии шӯравӣ дар диёри мо масҷид ва мадрасаҳо вайрон карда шуда, аксарияти онҳо ба анборхона, дўкон, беморхонаи бемориҳои руҳӣ табдил дода шуданд. Қабрҳои азизу авлиё зери по карда шуда, номи онҳо, меуро-

си ҷовидонаи онҳо аз халқ пинҳон дошта мешуданд. Маҷмӯаҳои ёдгории Имом Бухори, Имом Мотуруди, Баҳоуддин Нақшбанд, ки имрӯзҳо ҳама тарафаи обод шуда, аз диёри мо ва тамоми ҷаҳон ҳазорҳо-ҳазор одамон омада зиёрат мекунанд, як вақтҳо мутлақо беназорат монда буданд.

Имрӯз ба кадом гӯшаи диёри мо наравед, қадамҷоҳои муқаддаси хоки бобоёни бузург, мақбараҳои обод ва пурфайзи онҳоро, боғзорҳои сарсабз, хиёбонҳои хотира, литсей ва коллеҷҳои замонавӣ, роҳҳои равонро мебинед. Одамон бемалол ба забони худ гап мезананд, идҳои миллиро якҷоя ҷашн мегиранд, ба маърака ва маросимҳои динӣ бемалол рафта, расму оинҳои заруриро адо мекунанд. Ҳар сол ба зиёрати Каъбаи муқаддас – сафари ҳаҷ ва умра, барои илмомӯзӣ, кор, савдою тиҷорат, саёҳат ва истироҳат ба дигар мамлакатҳои дунё рафта омадани одамонро хуб медонем.

Ҳол он, ки дар давраи сохти мустабид, давраи идоракунии Сталин ба колхозчиён, яъне ба аксарияти аҳолии қишлоқ ба хориҷ рафтан не, ҳатто барои ба шаҳр рафтан ҳам иҷозат дода намешуд, онҳо паспорт ҳам надоштанд. Агар дар он замонҳо дар қишлоқҳо зистани қисми асосии халқи моро ва маҷбуран ба колхозҳо аъзо карда шудани онҳоро ба ҳисоб гирем, аз оддитарин ҳуқуқҳои инсонӣ маҳрум буда, дар побандӣ умр ба сар бурдани онҳоро тасаввур кардан мумкин аст. Чунки ҳаёте, ки дар он қонунҳо, арзишҳои милли амал намекунанд, аз иттиҳоди кӯр-кӯрона ба зулм ва зӯроварӣ, аз умри беамзмун ва бемаънӣ иборат шуда менамояд.

Арзиши милли қадру қимат, ғурури миллии одамро афзуда, ба ҳаёти вай маънӯву мазмун мебахшад. Барои ҳамин он арзиш ё қадрият ном дорад.

Савол ва супоришҳо

1. Арзиш чист?
2. Арзиши милли гуфта чиро мефаҳмед?
3. Арзишҳои милли дар кадом шароит ривож меёбанд?

4. Шумо бештар кадом арзиши миллиро дўст медоред?
5. Барои чӣ дар давраи шўроҳо арзишҳои миллии зеро по шумо данд?
6. Аз рӯйи расмҳо нақл кунед, ки бачаҳо бо кадом машғулиятҳо банд мебошанд.

1

2

3

4

Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи «Маънавияти воло — нерӯи мағлубнопазир»

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 18–20.
2. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Тошканд, нашриёти китобхонаи Миллии ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 108–112.
3. Milliy istiqlol g'oyasi: asosiy tushunchalar, tamoyillar va atamalar. Тошканд, нашриёти «Yangi asr avlodi», соли 2002, саҳ. 72–73.
4. Ma'naviy yuksalish yo'lida. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2008, саҳ. 16–18.
5. A. Ibrohimov. Yorug'lug'. Тошканд, нашриёти давлатии илмӣ «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», соли 2006, саҳ. 235–238.

АРЗИШҲОИ УМУМИБАШАРӢ

Донишомӯзи азиз, дар ривочёбӣ ва бо маънову мазмуни нав бой шудани арзиши милли, ҳамоҳанг гардидани он бо арзишҳои умумибашарӣ нақши муҳим дорад.

Арзишҳое, ки барои ҳаёти тамоми инсоният арзиш, аҳамият доранд, арзишҳои умумибашарӣ номида мешаванд.

Агар ба моҳияти арзишҳои милли амиқтар назар андозем, мебинем, ки аз замонҳои хеле қадим дар натиҷаи мулоқотҳои доимӣ бо дигар халқҳо арзишҳои милли такмил меёбанд. Хусусан, замоне, ки корвонҳо сари Роҳи бузурги абрешим беист дар ҳаракат буданд, аҷлоди мо аз маданият, урфу одат ва анъанаҳо, комёбиҳои халқҳои гуногун дар боби тараққиёт баҳрааманд буданд. Барои ҳамин, дар сарзамини қадими диёри мо ёдгориҳо, осори атиқайи гуногуни мансуб ба маданияти зардуштӣ, буддой, насронӣ ва ислом бисёр дучор меоянд. Натиҷаҳои тамаддуни бузург, ки дар замини диёри мубораки мо ба вуқӯъ пайваست, ба сифати тасдиқи амалии сукувати аҷлонаи халқи мо бо намояндагони дигар миллат, халқ ва динҳо, барои мо гиромӣ мебошад.

Зардуштӣ — таълимоти оташпарастӣ, ки Зардушт асос гузоштааст, ба оташ сачда карданро тарғиб мекунад.

Буддой — «Буддо» — таълимоти динӣ-фалсафӣ, ки «наҷотгари ҳақиқат» Гайтама ном шаҳзода асос гузоштааст.

Насронӣ — дин ва таълимоти христианиро мефаҳмонад.

«Падару бобоёни мо тӯли чандин асрҳо дар ин минтақаи бепоён чӣ хел, ки ҳамчӣхат шуда, дар асоси арзишҳои зиндагӣ карда бошанд, имрӯз ҳам, агар таъбир ҷоиз бо-

шад, гардиши таърих ва ҳаёт, ҳуди табиат моро — тамоми халқҳои Осиёи Миёнаро даъват мекунад, ки айнан дар ҳамин гуна руҳияи дӯстӣ ва ҳамкорӣ ҳаёт ба сар барем»¹.

Дар замири ҳар як арзиши миллий ғояҳои умумибашарӣ, сабъи орзуҳо муҷассам мешаванд. Масалан, меҳр ба табиат, аз неъматҳои Модар-Замин баҳраманда шудан, онҳоро эҳтиёт кардан; баҳор, рӯзҳои офтобиро шоду хуррам ҷашн гирифтани дар ҳаёти ҳамаи халқҳои ҷаҳон мавқеи хос дорад. Онҳо дар маънову мазмуни иди Наврӯз ҳам талқин мешаванд. Барои ҳамин, ин иди мо дар байни тамоми халқҳои ҷаҳон шавқи калон бедор мекунад.

Дар айни замон, арзишҳои зебои фақат барои халқи мо хос ҳастанд, ки дар намоиши қиёфай бетакрори миллии мо, онҳо дар давоми асрҳо муҳимтарин фазилат ба ҳисоб мераванд.

«Барои мисол, ибораҳои меҳру оқибат, меҳру муҳаббат, меҳру шафқат, қадру қиматро мегирем, ки яке дигареро бо маънову мазмуни чуқур бой ва пурра мекунад. Ҳарчанд ҳайратовар бошад ҳам, айнан тарҷума кардани ин ибораҳо ба забонҳои дигар, муаммои мушкул мебошад»².

Гиромӣ доштани чунин хусусият барои дарки худшиносии миллий, дарки он, ки мо фарзанди халқи бузург, ки ба дигар миллатҳои ҷаҳон монанд нест, аҳамияти муҳим касб мекунад.

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 10.

² Ҳамон асар, саҳ. 8.

Имрӯзҳо ҳамкорӣ кардан дар роҳи сулҳ, тараққиёт ва фаровонии халқҳои ҷаҳон, ҳамдӯстӣ, ҳамҷамъиятӣ, эҳтиёт кардани сайёраи мо, эҳтироми ҳуқуқҳои ҳар як инсон, халқ ва миллат, анҷуманҳои байналхалқии мадани, мусобиқаҳои спорти ба муҳимтарин арзишҳои умумибашарӣ табдил ёфта истодаанд.

Фестивали байналхалқии мусиқии «Шарқ тароналари», фестивал бахшида ба операи итолиёвӣ, фотобийеналҳои байналхалқӣ, анҷуманҳои гуногуни илмӣ-амалӣ, мусобиқаҳои спорти, ки дар мамлакати мо мегузаранд, аз он далолат медиҳанд, ки имрӯз ҳам халқӣ мо ба ривози арзишҳои умумибашарӣ ҳисса мегузорад.

Савол ва супоришҳо

1. Дар ин расмҳо арзишҳои миллий ва умумибашарӣ чӣ хел акс ёфтаанд?

1

2

3

4

2. Кадом калимаҳоро ба забонҳои дигар тарҷума кардан душвор аст ва барои чӣ?
3. Дар шунидани мусиқии форами хориҷӣ тарҷумон лозим аст?
4. Бозиҳои тобистонии олимпиадаи ҷаҳониرو ба қатори арзишҳои умумибашарӣ даровардан мумкин аст?
5. Маънои калимаи «Сумалак»-ро аз калонҳо пурсида гиред.
6. Рӯзи якуми Наврӯз аз кадом рӯзи кадом моҳ сар мешавад?

Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи «Сайри Наврӯз»

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ.35.
2. O'zbekiston milliy ensiklopediyasi. ҷилди 6. Тошканд, нашриёти давлатии илмӣ «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», соли 2003, саҳ. 237—238.

МО ШАҲРВАНДОНИ ЎЗБЕКИСТОНЕМ

Донишомӯзи азиз, оё эътибор додаед, ки падар модар ё ягон хешу табор агар ба давлати хориҷӣ рафтани бошанд, паспортро албатта бо худ мегиранд. Чунки паспорт ҳуҷҷате, ки шахсият ва шаҳрвандии инсонро тасдиқ мекунад. Шаҳрвандии одам ба кадом давлат ё халқ мансуб будан, зери ҳимояи ҳамон давлат будан, ўҳдадории ба диёри худ муносиб буданро мефаҳмонад. Шаҳрванди давлати худ будан, ба одам ғурур ва ифтихор мебахшад.

Калимаи шаҳрванд маънои табаа ё тобеъро мефаҳмонад. Ҳамаънои калимаи латинии гражданин буда, аз ҷиҳати ҳуқуқӣ мансуб буданро ба ягон давлат ифода мекунад.

Дар қадим ба ҷойи калимаи шаҳрванд *табаа*, *раият* ҳам истифода мешуданд. Падару бобоёни мо хоксорона ибораҳои аз қабилҳои «фақирӯ ҳақир», «ин фақирро афв кунед», «фақирӣ, надониста мондем»-ро истифода мебуданд. Ин ибораҳо маънои худро назди дигарон вазифадор донишанро ҳам ифода мекунанд.

Мо — ба давлати Ўзбекистон мансубем ва инро эътироф намуда, ҳар дафъа қалби мо пур аз шодӣ мешавад. Зеро, чуноне дар сўҳбатҳои пештара гуфтем, Ўзбекистон мамлакати дилрабо ва бетакрори беназир дар дунё мебошад. Таваллуд шудан дар чунин Ватан, баҳраманд шудан аз неъматҳои табарруки он саодати азим мебошад, ки на ба ҳама насиб кардааст.

Асосҳои ҳуқуқи шаҳрвандии Ўзбекистон дар Конституция, кодекси шаҳрвандӣ ва дигар ҳуҷҷатҳои қонунии мамлакати мо муқаррар карда шудааст.

Ҳисси шаҳрванди фарзандони Ватанро муттаҳид карда, аҳл ва яқдил мегардонад. Аҳамияти чунин ҳамчиҳатиرو Президенти мо Ислон Каримов алоҳида таъкид намудааст.

«Ҳар як инсоне, ки дар диёри мо зиндагӣ мекунад, аввало худро шаҳрванди Ўзбекистон дониста, баъд вакили ягон ҳудуди муайян, масалан, хоразмӣ, самарқандӣ ёки фарзанди водии Фарғона ҳис карданаш лозим. Табиист, ки ин ҳолат қадр ва аҳамияти «ватани мўъҷаз»-и ҳар яки моро, яъне шаҳру қишлоқи зодгоҳи моро асло кам намекунад. Вале, ҳаминро дар хотир доштан лозим ки аз ҳад зиёд зоҳир карда шудани ватанпарвариин маҳаллӣ ба яклухтии халқ халал мерасонад.

Мо бояд эҳсоси Ватанро дар чунин ҳолати яклухт, яъне дар дунё ягона миллати ўзбек ҳаст, байни хоразмӣ, фарғонагӣ, сурхондарёӣ ягон фарқи миллий нест, ҳамаи онҳо фарзанди халқи ўзбек гуфта дарк кунем, авлоди ҷавонро маҳз дар ҳамин руҳия тарбия кардан лозим»¹.

¹ Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 90—91.

Одаме, ки қарзи шаҳрвандии худро чуқур ҳис мекунад ба қонунҳои мамлакат қатъӣ амал менамояд, дар ҳар банди қонунҳо иродаи халқро мебинад. Аз ин рӯ, одаме, ки бо ҳисси ҳақиқии шаҳрванди умр ба сар мебарад ба ноҳаққӣ нисбати халқ ва Ватани худ тоқат карда наметавонад.

Калимаи шаҳрванд маъноҳои фарзанди содиқи Ватан, инсонии фидоиро ҳам мефаҳмонад. Дар таърихи инсоният одамоне, ки қарзи шаҳрвандиро мазмуни ҳаёт доништа, барои фарзанди муносиби Модар-Ватан шудан қаҳрамонӣ нишон додаанд, бисёранд.

Шумо, мумкин дар бораи духтари ҷасури франсуз Жанна д'Арк китобҳо хонда, филмҳо тамошо кардаед. Ёро духтари орлеани ҳам меноманд. Ба ҷавонии худ нигоҳ накарда, вай қарор мекунад, ки шаҳри Орлеанро аз ангисҳо озод намуда, шоҳи аз тахт барканор шудаи франсузро ба ҷояш барқарор кунад. Ҳисси шаҳрвандӣ ва эҳсоси ватанпарварӣ ёро ба чунин амал даъват мекунад. Вай яққоя бо додарони худ ба инсонҳои содиқи диёри худ сарвар шуда, бар зидди душман мардона ҷанг мекунад ва шаҳри Орлеанро озод мекунанд.

Сарлашкарони душман ва пешвоҳои мутаассиби дин аз афзудани обрӯву эътибори ин духтари ҷасур дар байни халқ ба талваса афтода, ёро дар ҷодугарӣ айбдор намуда, аз номи калисо суд карда, дар оташ месӯзонанд.

Ҷасорати бузурги Жанна д'Арк ба қаҳрамонии момои мо Томирис, ки Шумо нағз медонед, монанд аст.

Томирис, ки сарвари қабилаи массагетҳо буд, ба муқобили лашкари пурзӯри шоҳи Эрон Кир ҷанг мекунад. Кир аз ҷанги кушод тарсида, ҳила кор мефармояд. Писари Томирисро маст карда, асир мегирад. Аз ин ҳол ба ғазаб омада, Томирис душмани маккорро ба ҷанги кушод даъват мекунад. Дар ҷанги ҳалокатовар Томирис аз болои душман ғалаба мекунад.

Ин мисолҳо нишон медиҳад, ки сарфи назар аз миллат, забон ва дин эҳсосоти муқаддаси тамоми инсонҳои дунё ба ҳам монанд мебошанд.

Давлат доир ба таъмини дахлнопазирии ҳаққу ҳуқуқ, ҳаёти шаҳрвандон ўҳдадориҳои муайянро ба зимма мегирад. Ҳамчунин, шаҳрвандон ҳам оид ба хизмат кардан ба давлат, ҳимоя кардани истиқлолияти он, боигариҳои моддӣ ва маънавии он ба ўҳдадориҳои муайян соҳиб мешаванд.

Шаҳрванди бошуур, ин шаҳрвандест, ки на фақат манфиати худ ё гурӯҳу тоифаи худро, балки манфиати халқ ва Ватанро дар назар дошта зиндагӣ мекунад.

Давлати демократии ҳуқуқӣ ва ҷамъияти шаҳрвандӣ, ки имрӯз мо бунёд мекунем, аввало ба шаҳрвандони бошуур таъя мекунад. Шаҳрванди бошуур ба қувва ва имкониятҳои худ бовар карда, ҳаракат мекунад. Барои расидан ба ин дараҷа, инсон аз хурди бояд бисёр хонад, иродаи худро тарбия кунад. Масалан, калон шуда, дар интиҳобот дар диёри мо фаъолона иштирок кунад, дар корҳои ҷамъияти фаъол шавед, талаботи қонунро ба таври қатъӣ иҷро кунад, фазилатҳои шаҳрванди бошуурро намоён мекунад.

Савол ва супоришҳо

1. Ҳисси шаҳрвандӣ гуфта чиро мефаҳмед?
2. Аз инсонҳое, ки ҳисси шаҳрвандиро адо карда, қаҳрамонӣ нишон додаанд, кӣҳоро медонед?
3. Барои чӣ ҷамъияти мо ба шаҳрвандони бошуур таъя мекунад?
4. Барои шаҳрванди бошуур шудан чӣ кардан лозим аст?

5. Кадом инсонҳоро аз ин расмҳо шахрванди бошуур гуфтан мумкин?

**Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи
«Ватан чун сачдагоҳ муқаддас аст»**

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 90–91.
2. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Тошканд, нашриёти китобхонаи Миллии ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 6–12.
3. A. Ibrohimov. Yorug'lug'. Тошканд, нашриёти давлатии илмий «O'zbekiston milliy ensiklopediyasi», соли 2006, саҳ. 91–95.
4. Ma'naviy yuksalish yo'lida. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2008, саҳ. 104–120.

ВАТАНПАРВАРӢ

Донишомӯзи азиз, ҳар як инсон муҳаббат ва садоқати худро ба диёри худ дар шаклҳои гуногун ифода мекунад. Касе аз сидқи дил меҳнат карда, ҳаракат мекунад, боигарихои моддӣ ва маънавии Ватанро афзун гардонад. Касе дар сарҳадҳои Ватан шабу рӯз ҳушёр истода, ҳар як ваҷаб замини онро чун гавҳараки чашм нигоҳ медорад. Ин ҳама дар амал намоён шудани ҳамоно эҳсоси азиз ва нодир мебошад, ки ватанпарварӣ номида мешавад. Агар одам бо дарду ташвиш, шодиву нишоти диёри худ ҳамеша ҳамнафас умр ба сар барад, барои Ватан ҳатто ҷони худро ҳам фидо карда тавонад, ватанпарварӣ фақат эҳсос не, балки ба фазилати волои инсонӣ табдил меёбад.

Ватанпарварӣ гуфта, диёри худро дӯст дошта, бо садоқат хизмат карда, дар роҳи истиқлолият, озоиштагӣ ва тараққиёти он фидокор будан фаҳмида мешавад.

Ватанро фарзандони ҳақиқии ватанпарвар ба дунё шинос мекунанд. Хоки Ватан ба туфайли чунин инсонҳои ҷонсӯз, бузург ва муқаддас мешавад.

Фикр карда бинед, дар Моҳ ва дигар сайёраҳо ҳам ҳок ҳаст. Лекин аз сабаби зиндагӣ накардан, алҳол ҳеҷ кас Ватан нахондан, он заминҳоро азиз ва муқаддас гуфта наметавонем.

Ватанпарварӣ аз дарки эҳсоси Ватан сар мешавад. Ин эҳсос даъват мекунад, ки инсон дар роҳи манфиатҳои Ватан ҷасорат ва қаҳрамонӣ нишон диҳад.

Дар ҷаҳон одамҳое, ки озоди, равнақи Ватанро маънову мазмуни ҳаёти худ медонистанд, бисёр буданд. Маҳз ба туфайли чунин одамон эҳсоси Ватан, фазилати ватанпарварӣ дар ҳаёти одами ба яке аз арзишҳои бузург табдил меёбанд.

Якумин Президенти Штатҳои Муттаҳидаи Америка Ҷорҷ Вашингтон дар асри XVIII ба ҳаракати озодихоҳии Америкаи Шимоли раҳбарӣ кард.

Дар он вақт Америка нисбат ба давлатҳои Европа хеле ҷафмонда буд. Дар он ҷо армияи мунтазам набуд. Дар чунин шароит мубориза ба муқобили армияи хуб мусаллаҳи Англия осон набуд. Лекин Ҷорҷ Вашингтон, ки озодии Ватан ва истиқлолияти онро муқаддас дониста буд, барои амалӣ кардани ин вазифаи мураккаб қатъиян камар баст ва ба ҳаракати озодихоҳона раҳбарӣ намуд. Сарфи назар аз он, ки душман, ҳам аз ҷиҳати шумора ва ҳам аз ҷиҳати таъминоти ҳарбӣ чанд баробар бартарӣ дошт, қувваҳои ватанпарвар таҳти сарвари Ҷорҷ Вашингтон ғалаба мекунад. Соли 1782 Англия истиқлолияти ШМА-ро эътироф менамояд.

Дар боби ватанпарварӣ аҷдоди бузурги мо ҳам мероси аз ҳар ҷиҳат барои ибрат муносибро боқӣ гузоштаанд.

Масалан, аҷдоди ҷасури мо Ҷалолиддин Мангуберди ба муқобили истилогарони муғул дувоздаҳ сол мубориза мебарад. Вақте, ки душман ба диёри мо зада даромад, Ҷалолиддин ҷавони бистсола буд. Аз сабаби он, ки падараш Алоуддин Муҳаммад Хоразмшоҳ кӯтоҳандешӣ карда буд, қудрати ҳарбии мамлакат суст шуда, қувваҳо пароканда шуда, дар натиҷа қўшуни вай ба мағлубият дучор мешавад. Худи шоҳ маҷбур мешавад, ки дар яке аз ҷазираҳои баҳри Каспий ҷон ба саломат барад.

Дар ҷангҳои бешафқат иштирок карда натавонистани худро ҳис карда, Хоразмшоҳ писари худ Ҷалолиддинро валиаҳд, таъин мекунад. Ҷалолиддини мард ва баҳодур бо додарони худ ва 70 нафар аскари савора ба пойтахти қадимаи Хоразм — Гурганҷи кўҳна, ки дар муҳосираи душман буд, даромада меояд. Ёро дида, руҳи халқ бардошта мешавад. Ҷалолиддин дар саҳрои байни Гур-

ганч ва Хуросон бо 70 нафар аскарари худ ба қўшуни 700 нафараи душман рӯ ба рӯ омада, онҳоро торумор карда, ба шаҳри Ғазни, воқеъ дар ҳудуди Афғонистони имрӯза, ақибнишини мекунад. Чингизхон аз қафои вай қўшуни 45 ҳазорнафара мефиристонанд. Ба сафи Ҷалолиддин ҳам ҷавонҳои ватанпарвар, ихтиёриён мепайванданд. Дар мавзеи Парвон ҷанги шадид рӯй медиҳад. Қўшуни Ҷалолиддин аз болои душмани дар шумора зиёд ва хуб мусаллаҳ ғалаба мекунад.

Баъди ҳамин Чингизхон меҳаҳад, ки бо ин саркардаи мағлубнопазир шахсан ҳудаш мубориза барад. Ин муҳориба, ки дар таърих бо номи ҷанги Синд, яъне ҷанги соҳили дарёи Ҳинд ном гирифтааст, 24 ноябри соли 1221 шуда гузашт. Чингизхон бо аскарони бешумори худ ба монанди тўфон меомад. Лекин саркардаи ҷавон ҳудро гум накарда, мардона ба ҷанг медарояд. Душман ба қанотҳои чап ва рост қувваҳои он раҳна зад. Ҷалолиддин ҳамагӣ бо 70 нафар аскар мунтахаби худ дар мобайн монда рафт. Ӯ ба монанди шер гоҳ ба рост, гоҳ ба чап ҳамла карда, лашкари душманро ба замин яксон мекунад. Ҳалқе, ки ўро печонда буд, торафт танг мешуд.

Меғуянд, ки барои шикастани руҳи фарзанди мард ва шуҷои Мовароуннаҳр Чингизхон писари 7–8 солаи ўро ба қатл мерасонанд. Ҷалолиддин барои асир нашудан ба дасти душман сонияҳои охири ба оилаи худ омада, бо фарзандон хайрухуш мекунад.

**Ҳайкали Ҷалолиддин
Мангубердӣ дар Урганч**

Баъд боз ба муқобили душман ба ҷанг даромада, онҳоро ба ақиб-нишини маҷбур мекунад ва ба соҳили дарё рафта, ба дарёи пурталотум асп меронад ва мисли бод аз он гузашта меравад. Чингизхон, ки ба соҳил расида омад ба матонати вай қоил шуда сўйи писаронаш муроҷиат карда мегӯяд: «писари ҳақиқӣ бояд ҳамин хел шавад».

Қуввае, ки ба Ҷалолиддин Мангубердӣ ҳамин қадар ғайрату шучоат ва ҷасорат мебахшид, ин эҳсоси Ватан, муҳаббат ба диёр, боварии халқ ба вай буд. Ин саркардаи бузург, ки дувоздаҳ соли ҳаёти умри худро бо ҷангу ҷидолҳо гузаронд, то охирин лаҳзаҳои умр ба эътиқоди худ содиқ монд. Бинобар ин, фаъолияти вай дар роҳи озоди ба афсона ва ривоятҳо, номи мубораки ӯ бошад, ба тимсоли мардӣ ва ҷасури табдил ёфтанд. Дар мамлакати мо ордени «Ҷалолиддин Мангубердӣ» таъсис ёфтааст. Имрӯз ҳамватаноне, ки бо фазилатҳои олии ватанпарварӣ сазовори эҳтироми халқу диёр шудаанд, бо ин орден мукофотонида мешаванд.

Соли 1999 дар диёри мо 800-солагии Ҷалолиддин Мангубердӣ васеъ ҷашн гирифта шуд. Дар шаҳри Урганч, ки маркази вилояти Хоразм мебошад, ҳайкали муаззами вай барпо шуд.

Савол ва супоришҳо

1. Ватанпарварӣ дар кадом ҳаракатҳои инсон намоён мешавад?
2. Эҳсоси ватанпарварӣ кай ба фазилат табдил меёбад?
3. Эҳсоси ватанпарварӣ чӣ хел тарбия карда мешавад?
4. Дар бораи аҷдоди бузурги ватанпарвари мо нақл кунед.
5. Дар ин ҳайкалҳо симои кадом аҷдодони бузурги ватанпарвари мо акс ёфтааст?

1

2

3

4

ФАРЗАНДОНИ ФИДОИИ ЎЗБЕКИСТОН

Дар инсон эҳсоси ҷасорати маънавӣ мешавад. Ин эҳсос, та-моми вучуди ўро ба ҳаракат оварда, ба қаҳрамонӣ даъват мена-мояд.

«Халқи мо ҳамеша бо ҳисси ҷасорати маънавӣ зин-дагӣ кардааст ва ин эҳсоси бузург дар ҳаёти мо бо гу-зашти солҳо, асрҳо пурзӯр шуда, боло меравад»¹.

Гап дар бораи фарзандони фи-дой, қаҳрамони имрӯзи диёри мо равад, бисёр гуфтан ва мисолҳо овардан мумкин. Чунки ҳуди ба и-стиқлолият ноил гаштани мо маҳсу-ли ҷасорати маънавӣ бошад, комё-биҳо дар солҳои истиқлол натиҷаи чунин фазилати бузург мебошад.

Аз ин чунин хулоса баровардан мумкин, ки фазилатҳои ватанпар-вари раҳбари давлат барои халқ, барои миллат на фақат мактаби иб-рат, балки омили ҳалқунандаи ноил шудан ба мақсадҳои неки пешби-нишуда ҳам мебошад.

Дар диёри мо ҳазорон ҳазор ҷавонони ватанпарвар ба воя ме-расанд. Хусусан, ҷасорати ҷавоно-ни баҳодур, ки дар ҳифзи сарҳадҳои Ватан аз гурӯҳҳои террорчи, мар-донагӣ ва матонат нишон дода,

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 169.

қаҳрамонона ҳалок шудаанд, шаҳодати он аст, ки бо садоқат давом додани анъанаҳои ватанпарварии ба аҷдоди мо хос, равнақи Модар-Ватан, сулҳ дар он, озоиштагии халқи мо барои авлоди имрӯза ҳам ба арзиши муқаддас табдил ёфтааст. Номи ҷанговарон ва офитсерони ҷавон аз қабилли Маҳмудҷон Ҷалилов, Алишер Салимов, Бобурҷон Ғаниев, Сайёр Саъдинов, Ғафурҷон Раҷабов, Маъруфҷон Раҷабов, Эломон Отаҷонов, Абдуҳалим Тошқулов, Юнус Охунов, Улугбек Барноев, Дониёр Тоҷибоев, Қаҳрамон Мадалимов, аз қатори аҷдоди қаҳрамони мо, ки дар роҳи ҳимояи Ватан ҷон нисор кардаанд, ҷой гирифт. Аксарияти ин ҷавонон ҳанўз ба завқи ҳаёт сер нашоуда, аз неъматҳои дунё баҳраманда нашоуда буданд. Лекин онҳо истиқлолияти диёрро, озоиштагии халқи моро, аз ҳама чиз азиз доништа, худро ба ҳамин мақсади оли фидо карданд.

Гуфтаҳои модари лейтенант Бобур Ғаниев Мунавварапа дар бораи писари худ, ки дар роҳи ҳимояи Ватан ҳалок шудааст, ифодаи муҳаббати қалби он падару модарон ба сарзамини диёри муқаддаси мо буд, ки аз фарзандони худ барвақт ҷудо шудаанд:

«Умри писарам зоёе нарафт. Ман аз шири сафедаи худ розиям. Чунки писарам дар кўчаҳо бемаънигӣ карда, бо касе даст ба гиребон шуда аз олам нарафтааст. Ў дар роҳи ҳимояи Ватан, халқ ҷони худро фидо кард»¹.

¹ «Vatan fidoyilari». –Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2000, саҳ. 10–11.

Чавононе ҳам, ки имрӯзҳо дар мусобиқаҳои бонуфуз дар соҳаҳои илму фан, маданият ва спорт, озмунҳо ва фестивалҳо муносиб иштирок карда, байрақи диёри моро баланд мебардоранд, ватанпарвари ҳақиқӣ мебошанд. Инчунин ҷавононро ҳам, ки дар таҳсил, кор, хизмати ҳарбӣ, оиладорӣ ба дигарон намуна мебошанд, ба қатори онҳо даровардан мумкин.

«Ҳар рӯз, ҳар соат фидой будан, худро қатра-қатра, зарра-зарра дар роҳи мақсадҳои бузург монда нашуда, мунтазам сафарбар кардан, ин фазилатро ба меъёри ҳамешагӣ, ҳаррӯза табиладодан — қаҳрамони ҳақиқӣ аслан ҳамин аст»¹.

Дар тарбияи эҳсоси ватанпарварӣ бисёр хондан, дар ҳаёти қишлоқ ва маҳалла ғайбӣ иштирок кардан, бо одамон мулоқот кардан, онҳоро омӯхтан ҳам аҳамияти калон касб мекунад. Чунки инсон ба ҳамин восита диёри худро боз хубтар меодонад, муҳаббаташ ба вай меафзояд. Инчунин, саёҳат кардан, омӯхтани шаҳру қишлоқҳои Ватан, дунё гаштан ҳам ба инсон олам-олам таассурот мебахшад, қалби ӯро зебо мекунад, тасаввуроти вайро васеъ мегардонад. Охир, халқи мо беҳуда нагуфтааст, ки «Гаштан — дарё, нишастан — бӯрё». Тасаввур кунед, ним вақаб бӯрё кучову, дарё, ки аз чанд шаҳру қишлоқ, водихо мегузарад, кучо! Албатта, ба монанди дарё зистан инсонро бузург мегардонад.

«Инсони ҳарбири, ки ба Модар-диёр, Модар-Замин бо садоқат, авлоди кӣ буданашро аз ёд набароварда, дар ҳаёт бо мақсад ва эътиқоди аниқ зиндагӣ мекунад, такяи бо-эътимод, боигарии Қувваҳои мусаллаҳи мо гӯем, ҳеҷ гуна хато намешавад»².

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ма'naviyat», соли 2013, саҳ. 165.

² **Islom Karimov.** Vatanga qasamyod, mardlik va jasorat madhiyasi. —Т.: нашриёти «O'zbekiston», соли 2010, саҳ. 6.

Ватанпарварӣ инсонро чӣ қадар баланд бардорад, хиёнат ба Ватан ҳамин қадар хору зор мекунад. Хиёнат ба Ватан ин баробар ба хиёнат ба падару модар. Аз аввали дунё то имрӯз касе надидааст, ки кори инсони ба Ватан хиёнаткор комёби дошта бошад.

То Ватан ҳаст, ватанпарварӣ чун яке аз олитарин фазилатҳо боқӣ мемонад ва фарзандони ба ин шараф муносиб ҳам ба воя расидан мегиранд.

Дар боби ватанпарварӣ аввало худӣ Ватан мураббии бузург аст. Замини пурсаховати он, табиати бетакрор, шаҳр ва қишлоқҳои аз якдигар дилрабо, таърихи пуршаън, маданияти бой, одамони баорият, меҳнаткаш, содда ва бегараз, хотираи аҷлод, бахти авлод — ҳамаи ин инсонро ба зодгоҳаш қарин гардонда, ба фарзанди фидой ва ҷонсӯзи ҳамин хок шудан даъват мекунад.

Ўзбекистони мо — ҳамин хел кишвари беназир. Бинобарин, аз фарзанди муносиби он шудан, дида, зиёдтар бахту саодат нест.

Савол ва супоришҳо

1. Дар бораи фарзандони фидоии имрӯзаи диёри мо гап равад, аввало киро ба забон мегирем?
2. Аз рӯйи расмҳо, дар бораи ҷавонони ватанпарвар дар соҳаҳои гуногун нақл кунед.

1

2

3

4

3. Аз варзишгарони ҷавони машҳур кихоро медонед?
4. Шумо аз ҳамсинфони худ кихоро ватанпарвари ҳақиқӣ меҳисобед ва барои чӣ?
5. Шумо дар оянда кӣ шудани ва ба Ватан чӣ хел хизмат кардани ҳастед?

БУЗУРГДОШТИ ВАТАН

Донишомӯзи азиз, Модар-Ватан аз рӯзи таваллуд сар карда, ба мо меҳри худро медиҳад. Барои сиҳату саломат ба воя расидан тамоми шароитро фароҳам меорад. Вақт расида, мо чун инсони комил ба воя расем, иҷрои қарз дар назди Ватан, хизмати содиқона ба вай ба вазифаи мо табдил меёбад.

Чавонон дар ҳама замонҳо ҳам такагоҳи миллат, такагоҳи халқ буданд.

Халқи мо меғӯяд, ки «Чавонон — ояндаи Ватан». Давлате, ки ояндаи худро фикр мекунад, аввало ба тарбияи чавонон эътибори калон медиҳад. Давлати Япония дар ҷанги Дуюми ҷаҳон ба мағлубият дучор шуд, зарари хеле бисёр дид. Оқибати бомбаҳои атомӣ, ки ба Хиросима ва Нагасаки партофта шуданд, то ҳоло дар ин диёр ҳис мешавад. Ба чунин аҳволи вазнин ва мураккаб нигоҳ накарда, ин давлат баъди ҷанг ба тарбияи чавонон эътибори калон дод. Дар навбати якум, низоми таълимиро ислоҳ кард. Дар натиҷа ҷавонҳо соҳиби донишҳои замонавӣ шуда, дар боби тараққиёт диёри худро дар ҷаҳон ба ҷойҳои аввал бароварданд. Бо қувваю ғайрат ва фидокории миллионҳо ҷавонони ватанпарвар имрӯз Япония ба яке аз давлатҳои тавонои дунё табдил ёфт.

Ё худ ба таърихи мо дар ибтидои асри гузашта эътибор диҳем. Дар он вақт ҷавонони диёри мо, ки қалб ва шуури пур аз маърифат доштанд, гоҳҳои тараққиётро ба миён гузошта, газета-журналҳо нашр карда, мактабҳо кушода, тамошоҳои театри ташкил намуда, ҷамъиятҳои хайрия сохта, ба корҳои нек машғул мешуданд. Хусусан, бобоёни маърифатпарвари мо аз қабили Маҳ-

Абдулло Авлонӣ

мудхўча Беҳбудӣ, Абдулҳамид Чўлпон, Абдулло Қодирӣ, Абдулло Авлонӣ вақте, ки аввалин асарҳои худро навишта, ба ғаъолияти маърифатпарварӣ оғоз карданд, хеле ҷавон буданд. Аммо, афсўс ки собиқ сохти шўравӣ ба саъйу кўшиши олиҷаноби онҳо роҳ надод. Аксарияти ин зотҳо қурбони ҳамон сохти зишт шуданд, лекин корҳои ибратбахш, анъанаҳои неки онҳо солҳои истиқлолият аз нав зинда карда шуд ва давом меёбад. Масалан, соли 2014 дар мамлакати мо 100-солаги театри миллий, ки маҳз ҳамин вакилони аҷдоди мо асос гузошта буданд — Театри академии драмаи миллии ўзбек васеъ ва ботантана ҷашн гирифта шуд.

Бо назардошти чунин сабақҳои таърих, имрӯз дар мамлакати мо ба тарбияи ҷавонон эътибори калон дода мешавад.

«Вақте дар ин боб фикр меронам, ман гуфтаҳои пурмаъноӣ «Тарбия барои мо масъалаи ё ҳаёт — ё мамот, ё наҷот — ё ҳалокат, ё саодат — ё фалокат мебошад»-и Абдулло Авлониро ба хотир меорам. Ин гуфтаҳои маърифатпарварӣ бузург дар ибтидои асри гузашта барои миллати мо чӣ қадар муҳим бошад, ҳозир ҳам барои мо ҳамин қадар, балки аз он бештар ҳам аҳамияти муҳим касб мекунад»¹.

Имрӯз, барои ноил шудан ба мақсадҳои воло, ки дар назди мо истодаанд, низоми самарноке кор карда шудааст, ки ба камоли ҳамаатарафаи ҷавонони мамлакати мо хизмат мекунад. Асоси қонунии ин низомро Дастури миллии тайёр кардани кадрҳо ва

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 62.

Маркази Маърифат

Қонун «Дар бораи таълим», ки соли 1997 қабул карда шудаанд, Барномаи умумимиллии давлатии ривоҷ додани мактаб, ки соли 2004 қабул карда шудааст, бисёр фармон ва қарорҳои Президент оид ба масъалаҳои ба воя расондани авлоди солим, қарорҳои Девони Вазирон, дастурҳои давлати ташкил медиҳанд.

Хусусан, мувофиқи Дастури миллии тайёр кардани кадрҳои низоми мутлақо нави таълим ҷорӣ шуд. Ин низом таълими 12-солаи маҷбуриро пешбини мекунад. Яъне, бача аввал 9 сол дар мактабҳои таълими умумӣ таҳсил мегирад, баъди анҷоми ин зина, се сол дар зинаи таълими миёнаи махсус — дар литсейҳои академикӣ ё коллеҷҳои касбу ҳунар таҳсил мегирад. Ин барои Шумо барин ҷавонҳо, ки дониш, касбу ҳунари замонавӣ гирифта, забонҳои хориҷӣ меомӯзанд, имкониятҳои калон фароҳам меорад.

Мувофиқи низоми нави таълим таълими олии аз ду зина — бакалаврият ва магистратура иборат шуд.

Дар солҳои истиқлолият ташкил шудани университет ва марказҳои нави таълим дар мамлакати мо ҳам аз имкониятҳои низоми нави таълим далолат медиҳанд.

Муҳимаш, ин низом барои озодона дониш гирифтан, солиму баркамол ба воя расидани Шумо барин ҷавонҳо хизмат мекунад.

Лекин имрӯз қувваҳое ҳам ҳастанд, ки ояндаи Ватани моро дида наметавонанд, аз қатори давлатҳои бузург ҷой гирифтани онро намехоҳанд. Онҳо пеш аз ҳама кўшиш мекунанд насли ҷавонро, ки ояндаи диёри мо аст, зери таъсири худ дароварда, ба ояндаи мамлакати мо табар зананд. Ба ин гуна хавфу хатарҳо иллатҳои аз қабилӣ терроризм ва экстремизми байналхалқӣ, ақидапарастии динӣ, равияҳои гуногуни зарарноки мафкуравӣ, беахлоқӣ, намунаҳои маданияти сохта таҳти ниқоби «маданияти оммавӣ», гиёҳвандӣ, шаробнӯши, кашандагӣ дохил мешаванд.

Имрӯз самараноктарин роҳи мубориза зидди иллатҳое, ки барои ҷавонон садди роҳ мешаванд — дониш ва маърифат мебошад. Аз ин рӯ, дар мамлакати мо ба сифати таълим, тарбияи ҷавонон дар руҳи мардӣ ва инсонӣ баркамол шудан эътибор дода мешавад. Чунки ҳақон фақат инсонҳои мард ва тавоноро, ки ба истеъдод, дониш ва таҷриба таъям мекунанд, эътироф ва эҳтиром мекунад. Барои ба ин дараҷа расидан, муттасил хонда, омӯхта, ҷисмонан ва маънан пурзӯр шудан лозим.

Оё Шумо олимпиадаҳои байналхалқии спортиро, дигар мусобиқаҳои бонуфузро дидаед? Дар онҳо байрақи кадом мамлакат бештар бардошта шуда, гимни давлатии он садо медиҳад? Ҳамон мамлакат, ки спортчиёни он медали тилло ба даст медароранд!

Ин нишон медиҳад, ки диёри мард ва фарзандони зўраш бисёрро дунё эътироф ва эҳтиром мекунад.

Донишомӯзи азиз, ҳаминро дар хотир доред, ки барои бузург доштани Ватани озоди мо, ҳар кас аввало, қарзи фарзандии дар зимма доштаро бояд аз сидқи дил адо кунад. Касби худро пухта омӯхта, бо корҳои амалӣ ба равнақи диёри мо бояд ҳисса гузорем. Дар бораи ҷавононе, ки бо чунин истеъдод ва маҳорати худ барои ба ҷаҳон шиносонидани номи мамлакатаи мо хизмат мекунанд, аз телевизион, радио ва газетаҳо мумкин хабардор ҳастед. Хусусан, аз бародарон ва хоҳарони худ аз қабилӣ ҳамаи тоифаи байналхалқӣ, соҳиби унвони «Ифтихори Ўзбекистон» Равшан Ирма-тов, чемпиони ҷаҳон оид ба атлетикаи вазнин Руслан Нуриддинов, гроссмейстери байналхалқӣ аз рӯйи шахмат Нафиса Мўминова ибрат гирифта, чун онҳо барои бо истеъдоди худ ба ҷаҳон шиносонидани Ватани мо сабъ карда зистанро ба худ мақсад кардан лозим.

Зиндагӣ дар кишвари хуни нофаш рехта барои одам чӣ қадаре, ки бахти бузург бошад, иштирок дар ояндаи он ҳам ҳамин қадар шарафи калон аст. Дар зиммаи Шумо ҳам ҳамин гуна вазифаи пурмасъулият буданашро ҳеҷ гоҳ фаромӯш накунад.

Савол ва супоришҳо

1. Барои чи «Ҷавонон — ояндаи Ватан» мегӯем?
2. Барои бунёдкори ояндаи диёри худ шудан, ҷавонон ба кадом фазилатҳо бояд соҳиб шаванд?
3. Ҷаҳон киро эътироф ва эҳтиром мекунад?
4. Аз ҷавононе, ки барои ба ҷаҳон шиносонидани номи мамлакати мо ҳиссаи муносиб мегузоранд, кихоро медонед?
5. Инсонҳои ин расмҳоро мешиносед? Онҳо дар кадом соҳа барои комёбиҳои худ ба мо ибрат мебошанд?

Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи «Мо аз ҳеч кас кам намешавем»

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 94–96.
2. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Тошканд, нашриёти китобхонаи Миллии ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 13–16.
3. Ma'naviy yuksalish yo'lida. Тошканд, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2008, саҳ. 16–20.
4. XXI asr: istiqbolimiz timsollari. Тошканд, нашриёти «O'zbekiston», соли 2001.
5. Iqbol Mirzo. Agar jannat ko'kda bo'lsa... Тошканд, Сартаҳририяти ширкати саҳҳомии табуи наشري «Sharq», соли 2010, саҳ. 5–8.

ҲАМОҲАНГИИ ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ

Донишомӯзи азиз, қувваю қудрати ҳар кадом диёр, аввало ба саломатии халқ ва фарзандони он бевосита вобаста аст.

Танаи инсон ба қувваи пурра адо кардани вазифаи худ соҳиб бошад, онро солим мегӯем. Солимӣ ду хел мешавад. Якум — солимии ҷисмонӣ, дуюм — солимии маънавӣ.

Агар ҳам ҷисм, ҳам руҳи одам солим бошад, инсони мукаммал ҳисоб мешавад ва ӯ метавонад ба инсони комил табдил ёбад. Барои ин, ӯ бояд ҷисм ва маънавияти худро мунтазам обутоб дода, тарбия кунад. Ин ҷараёни такмил тамоми умр давом мекунад.

Инсоне, ки аз худ қонеъ нашуда, ҳамеша ба пеш, ба мукаммалӣ сабӣ мекунад, инсони баркамол мебошад.

Пас, инсоне, ки меҳоҳад комил бошад, бояд ҳамеша ба пеш сабӣ кунад. Дар ин ҳол соҳиби кадом касб, соҳиби чӣ хел ҷаҳонбинӣ ё эътиқод будани вай муҳим нест. Одамоне, ки чӯпони одди ё бинокор шуда истода, ба воситаи касби худ, меҳнати ҳалолӣ худ шаъну шӯҳрат ёфтаанд, бисёранд. Ё худ инсонҳоро, ки дар ҷаҳон дар соҳаҳои санъат, илму фан, спорт кашфиётҳои бузург кардаанд, як ба хотир орем. Ҳар яки онҳо ба дин ва эътиқодҳои гуногун мансубанд. Лекин ин ҳол ба камолоти инсонии онҳо ҳалал намерасонад, баръакс, мумкин ёрдам диҳад.

Хусусан, агар муҳаббати инсон ба Ватан ва халқ ба дараҷаи эътиқод расад, фазилатҳои он меафзояд. Дар қиёфаи инсонҳое, ки ба дараҷаи комили расидаанд, на фақат халқ ва Ватани онҳо, балки хусусиятҳои олиҷаноби барои тамоми инсоният хос на-

моён мешавад. Масалан, зотҳои барҷаста ба монанди Суқрот, Алишер Навоӣ, Шекспир, Маҳатма Ганди фарзандони бузурги ҳам халқи худ, ҳам тамоми инсоният мебошанд. Чунки дар симои онҳо аҳли башар фазилятҳоеро мебинад, ки худ орзу мекунад.

Пас, инсон ба халқу диёр, ба одамизод чӣ қадар бештар нафъ расонад, ҳамин қадар мукамал мешавад.

Қисм ва руҳияти инсон ба ҳам чунон вобастаанд, ки камбудӣ дар қисм ба руҳият, камбудӣ дар руҳият бошад, ба қисм таъсир мерасонад. Барои ҳамин падару бобоёни мо ҳангоми дуо «Тану ҷонатон солим бод», гуфта ният изҳор менамоянд.

Ҳамоҳангии қисм ва руҳ дар ҳолати ҳамоҳангии том пеш бурдани кори таълим ва тарбияро талаб мекунад.

«Таълимро аз тарбия, тарбияро аз таълим ҷудо карда намешавад — ин назари шарқона, фалсафаи ҳаёти шарқона»¹.

Дар натиҷаи тарбияи нодуруст, баъзан инсони солим таваллуд шуда, ҳам қисман ва ҳам руҳан маҷруҳ шуданаш мумкин.

Бемории қисм агар дар ба дард гирифта шудани аъзоҳои тана ба назар расад, иллати руҳ дар одатҳои нохуши одам ба монанди дурӯғӣ, танбалӣ, лоқайдӣ, ҷоҳилӣ, манманӣ намоён мешавад.

Ҳам қисм, ҳам руҳ ҳамеша мўҳтоҷ ба парвариш мебошанд. Аз ин рӯ, дар солим ва баркамол ривож ёфтани инсон тарбия масъалаи асосӣ ба ҳисоб меравад.

Фарзанди солим — боигарии бебаҳои ҷамъият. Чунки танҳо инсони солим бо истиснод, ақл ва ғайрати худ ба Ватан хизмат

¹ **Islom Karimov.** Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. —Т.: нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 61–62.

мекунад. Бинобарин ҷамъияте, ки ояндаи худро фикр мекунад, дар бораи камолоти ҳам ҷисмонӣ ва ҳам маънавии насли ҷавон ғамхорӣ мекунад. Аммо инсон ба воя расида, ба ҳаёти мустақил қадам гузорад, дар бораи тақдири худ бояд худаш фикр кунад, бояд тарбияи руҳӣ ва ҷисмониро ба тарзи зиндагӣ табдил диҳад.

Тан ва дилро пок нигоҳ доштан, бо варзиш машғул шуда, обутоб ёфта, сари вақт кор карда, сари вақт истироҳат карда, мунтазам аз назорати тиббӣ гузаштан, бо ёрии воситаҳои санъат ва маданият руҳият, шуур ва тафаккурро бой гардондан, аз корҳои зишт ҳазар карда, ба корҳои хуб даст задан — ҳамаи ин воситаи худтарбиякунӣ мебошад. Ҳамин тариқ, инсон ба тарзи зисти солим, ба комили наздик мешавад.

Тарзи зисти солим гуфта, шакли ҳаётиеро меноманд, ки он аз одатҳои зарарнок ҳолӣ буда, худтарбиякунӣ дар он ба илм, маънавият, спорт таъяс намуда, ба камол ёфтани инсон, оила ва ҷамъият хизмат мекунад.

Барои худро тарбия намудани инсон, иродаи қатъӣ шуданаш лозим. Агар ба ҳаёти инсонҳое, ки бо касбу ҳунар, истеъдоди худ

ба натиҷаҳои калон ноил шудаанд, назар андозем, дар ғайолияти онҳо нақши ҳалқунанда доштани иродаро мебинем.

Хусусан, дар мусобиқаҳои гуногун чӣ қадар мардонагӣ ва ҷасорат намоиш додани спортчиёро дидаем. Масалан, ҷасорати боксчии машҳури ўзбек Руфат Рисқиев, ки дар чемпионати ҷаҳон, соли 1974 дар Куба нишон додааст, сазовори диққат аст. Дар он вақт, спортчии ҷасури мо дар бозии нимфиналӣ саҳт шикаст хўрда, як дасташ ҷароҳат гирифт. Бо ин ҳол дар бозии финалӣ иштирок мекунад. Руфат Рисқиев шаъну шарафи диёр, ҳалқи худро фикр карда, иродаро ҷамъ намуда, бо матонати ҳос бозиро давом дода, рақибӣ ниҳоят пурзўрро мағлуб месозад.

Ҳамин тариқ, Руфат Рисқиев аз байни спортчиёни ўзбек авалин шуда, ба унвони олии чемпиони ҷаҳон мушарраф гардид.

Ин ҳел ирода, ин ҳел ғазилатҳои воло ба мо аз падару бобоён мерос. Дар китобҳои таърихӣ навишта шудааст, ки дар як ҷанг ба даст ва пойи Амир Темур тири душман расида, саҳт захмдор мешавад. Ў майдони ҷангро тарк намекунад. Баръакс, руҳи аскарҳоро бардошта, ба муқобили душман мардона ҳуҷум сар мекунад ва ниҳоят бо лашкари худ аз болои душман ғалаба мекунад.

Боз як намунаи иродаи бузург, ҷасорати барҷастаро дар миёсои ҳаёти Бобур Мирзо ҳам дидан мумкин. Агар асари «Бобурнома»-ро, ки китоби умри ў мебошад, хонед боварӣ ҳосил мекунад, ки аз 12-солагӣ — аз замони соҳиби тахти Андиҷон шуданаш то дақиқаҳои охири умр ин инсон ҳаёти ҳеле пуртуғёнеро аз сар гузаронид. Вақте Бобур Мирзо, аз таъқиби Шайбониҳон гурехта, дар кўҳҳои Хуҷанд саргардон мегашт, дар зимистони қатратун ба оби дарё якҷанд бор ғўта зада мебарояд. Беҳтараш дар ин бора аз ҳуди бобои бузург шунавем: **«Ба дараҷае хунук буд, ки ду-се кас дар ин маврид аз шиддати хунукии об мурда буд... Дар оби як ҷўй, ки соҳилҳояш ғафс ях баста буду мобайни он, бинобар тезии ҷараёни об ях намебаст, даромада, ғул кардам. Шонздаҳ маротиба ба об ғўта задам. Хунукии об ҳеле таъсир кард».**

Дар замоне, ки одамон ба сару либос худро печонанд ҳам аз хунукии об мемурданд, ба оби ях шонздаҳ маротиба ғўта задан

осон аст, магар? Барои ин, баробари ниҳоят бақувват ва обутоб-ёфта будани танаи инсон, иродаи вай ҳам бояд мустаҳкам бошад.

Дар ҳақиқат, ба ҳар гуна санҷишҳои тақдир тоқат кардан, мардона паси сар намудани онҳо, фазилятҳои волоро намоиш доданро падару бобоёни мо барои худ як ҳолати оддӣ ҳисоб мекарданд. Қаҳрамони асосии достони «Алпомиш» Ҳақимбек — Алпомиш то ба мақсади худ расидан ба чандин санҷиш ва машаққат дучор омад. Лекин вай ба ноумеди дода намешуд. Чунки ба қувва ва имкониятҳои худ, ба иродаи худ саҳт бовар мекунад. Барои ҳамин оқибат аз болои навад алп ғалаба карда, муяссар мешавад, ки Барчинойро ба диёри худ баргардонад.

Имрӯз дар диёри мо барои солим ва баркамол ба воя расидани ҷавонон бисёр корҳо амалӣ мешаванд. Дар мамлакати мо, аз солҳои аввали истиқлолият бо ташаббуси Президенти мо Бунёди байналхалқии «Соғлом авлод учун» ташкил карда шуд. Аввалин нишони олии Ватани мо ордени «Соғлом авлод учун» ном гирифт. Маҷмӯаҳои нави солимгардонӣ, шифохонаҳо, масканҳои варзишӣ, ки барпо мешаванд, барои мустаҳкам намудани саломатии модар ва кӯдак дар диёри мо, ривож додани спорт (варзиш)

ва тарбияи ҷисмонӣ хизмат мекунамд. Хусусан, мусобиқаҳои «Умид ниҳоллари», «Баркамол авлод», «Универсиада», ки дар худ низоми яклухти иборат аз се зинаро фаро гирифтаанд, ҳодисаи нодир мебошад, ки дар дигар мамлакатҳо дучор намеояд.

Дар диёри мо соли 2000-ум «Соли авлоди солим», соли 2001-ум «Соли модар ва кӯдак, соли 2008-ум «Соли ҷавонон», соли 2010-ум «Соли авлоди баркамол», соли 2014 бошад «Соли кӯдаки солим» эълон карда шуда, дар ин солҳо дар асоси дастурҳои махсуси давлатӣ корҳои азим ба амал бароварда шуданд, ки намунаи ғамхорӣ ба вакилони насли ҷавон мебошад.

Ҷавонони диёри мо аз чунин эътибори воло руҳ гирифта, дар соҳаҳои гуногун аввалин комёбиҳои шодбахшро ба даст меоранд. Масалан, соли 2014, 10 нафар донишомӯзон дар фестивалҳои калони байналхалқӣ ва мусиқӣ ба мукофоти «Гран-при», 60 нафар бошад, ба ҷойи аввал соҳиб шуданд. Дар олимпиадаи наврасон, ки дар шаҳри Нанкини Республикаи халқии Хитой шуда гузашт, 28 нафар варзишгарони мо ба 4 тилло, 3 нуқра, 3 биринҷӣ, ҷамъ ба 10 медал соҳиб шуданд. Дар бозиҳои Осиё, ки дар шаҳри Инчеони Кореяи Ҷанубӣ шуда гузашт, вакилони Ўзбекистон 9 тилло, 14 нуқра, 21 биринҷӣ, ҷамъ 44 медал ба даст оварданд.

Донишомӯзи азиз, беҳуда набуд, ки дар ин китоб, тез-тез ба китоби Президенти мо Ислоҳ Каримов «Маънавияти воло — нерӯи мағлубнопазир» муроҷиат кардем. Ҳаминро дар хотир доред, ки ин китоб маҳз барои авлоди навқирон, чун Шумо, навишта шудааст. Боварӣ дорем, ки синнатон калон шуда, ин китобро хонда, омӯхта, маънову мазмуни фикру мулоҳизаҳои дар он баён шударо боз чуқуртар дарк мекунад.

Савол ва супоришҳо

1. Кадом одамро солим мегӯем?
2. Барои инсонӣ комил шудан чӣ кардан лозим?
3. Кадом одамро баркамол гуфтан мумкин?
4. Барои чӣ таълим ва тарбияро аз ҳам ҷудо карда намешавад?
5. Кадоме аз машғулиятҳои дар расм тасвирёфта ба тарбияи ҷисм ва кадомаш ба тарбияи руҳият хизмат мекунад?

1

2

3

4

6. Худтарбиякунӣ гуфта чиро мефаҳмед?
7. Боксчии машҳур Руфат Рискӣев чӣ хел карда чемпиони ҷаҳон шуд?
8. Дар бораи ҷасорати аҷдодҳои бузурги мо чиҳоро медонед?
9. Китоби Президенти мо Ислоҳ Каримов «Маънавияти воло — нерӯи мағлубнопазир» ба киҳо бахшида навишта шудааст?

Адабиёт барои машғулияти амалӣ дар мавзӯи «Ҷавонон — ояндаи Ватан»

1. Islom Karimov. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch. Тошкент, нашриёти «Ma'naviyat», соли 2013, саҳ. 60–64.
2. Islom Karimov. Vatan va xalq mangu qoladi. Тошкент, нашриёти китобхонаи Миллии ба номи Алишер Навоӣ, соли 2010, саҳ. 126–130

ТАКРОР

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РЎЙИ МАВЗЎИ «ҲАЁТИ МОДДИ ВА МАЪНАВИ»

1. Маънавият гуфта чиро мефаҳмед?
2. Одамизод бо кадом эҳтиёҷҳо зинда аст?
3. Фақат бо эҳтиёҷи модди ёки маънави зистан мумкин аст?
4. Президент олами модди ва маънавиро ба чӣ ташбеҳ медиҳад?
5. Павел Третьяков боигарии моддиро ба чӣ сарф кардааст?
6. Алфред Нобел-чи?
7. Алишер Навоӣ аз ҳисоби маблағи шахсӣ кадом корҳоро ба амал баровардааст?
8. Дар кадоме аз ин расмҳо боигарии маънави акс ёфтааст?

1

2

3

4

ТЕСТҲО

1. Маънавият шакли ҷамъи кадом калимаҳо аст?

А) «музикӣ», «мутолиа»	В) «мафкура», «маърифат»
Б) «маъний», «маъно»	Г) «маданият»

2. Шоир ва мутафаккири бузург, ки маблағи худро барои корҳои нек сарф кардааст, кӣ буд?

А) Муқимӣ	В) Гулҳанӣ
Б) Завқӣ	Г) Алишер Навоӣ

3. Олами моддӣ ва маънавиро ба чӣ монанд кардан мумкин?

- А) Ба ду хати параллел
Б) Ба ду қаноти паррандаи дар парвозбуда
В) Ба пайвастишавии ду даст
Г) Ба пайвастишавии ду ҷўйча

4. Паҳлавон Маҳмуд ба сифати кӣ ном баровардааст?

- А) Ҳофизи бузург
Б) Устои ҳунарманд
В) Меъмори гулдаст
Г) Гўштингири моҳир

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РҶӢИ МАВЗӢИ «МЕРОСЕ, КИ ДАР ОТАШ НАСӢЗАД»

- Афзалияти боигарии маънавӣ дар чист?
- Кадам китоб ба рӯйи дувоздаҳ ҳазор пӯст навишта шудааст?
- Барои чӣ китоби «Авесто» дар оташ сӯзонда шуда бошад ҳам мазмуни асосии он дар хотираи халқи мо боқӣ монд?
- Халқҳои бомаърифат боигарии моддиро ба чӣ сарф меку-
нанд?
- Кадам аҷдоди бузурги мо ба сифати алломае, ки дар ҳазор сол
як бор таваллуд мешавад, эътироф карда шудааст?
- Бузургтарин асари Ибни Сино чӣ ном дорад?
- Гӯед, ки муаллифи ин китобҳо кадам аҷдоди бузурги мо буда-
анд.

ТЕСТҲО

1. Афзалияти боигарии маънавӣ дар чист?

- А) Ҷойи зиёд намегирад
Б) Дар оташ намасӯзад,
ба об ғарқ намешавад
В) Посбон лозим нест
Г) Вайрон намешавад

2. Соҳасе, ки халқҳои бомаърифат боигари ро сарф мекунанд?

А) Сохтмон	В) Савдо
Б) Маънавият	Г) Косибӣ

3. Бузургтарин асари Ибни Синоро нишон диҳед.

А) «Таърихи Бухоро»	В) «Қонунҳои тиб»
Б) «Метафизика»	Г) «Шаҳри одамони фозил»

4. Чанд калима дар асарҳои Навоӣ истифода шудаанд?

А) 21 ҳазору 193	В) беш аз 20 ҳазор
Б) 26 ҳазору 35	Г) 80 ҳазор

**САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РҶӢИ МАВЗӢИ
«АРЗИШҲОИ МИЛЛИИ МО»**

1. Калимаи арзиш чиро ифода мекунад?
2. Арзишҳои милли чӣ хел ташакул меёбанд ва такмил меёбанд?
3. Иди Наврӯз ифодаи беназири чӣ аст?
4. Кадом арзишро медонед, ки бо ҳуди миллат ташакул меёбад, аломати асосии он мебошад?
5. Арзишҳои милли кай ривоч меёбанд?
6. Дар ин расмҳо кадом урфу одат ва арзишҳои мо акс ёфтаанд?

1

2

3

4

ТЕСТҲО

1. Калимаи арзиш чӣ маъно дорад?

А) Қадрдон	В) Қимат
Б) Қадр	Г) Қадрият

2. Кадом арзиш бо ҳуди миллат якҷоя ташакул меёбад?

А) Идҳо	В) Забон
Б) Дин	Г) Маданият

3. Дар давраи собиқ шўравӣ арзиши миллии мо дар чӣ аҳвол буд?

- А) Манъ карда шуд
Б) Ривож ёфт
В) Бой шуд
Г) Барқарор шуд

4. Кадом иди мо рӯзи 21-уми март ҷашн гирифта мешавад?

- А) Рӯзи истиқлолият
Б) Рӯзи ҳимоячиёни Ватан
В) Наврӯз
Г) Рӯзи истиқлолият

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО АЗ РӢЙИ МАВЗӢИ «АРЗИШҶОИ УМУМИБАШАРӢ»

1. Арзишҳои умумибашарӣ чист?
2. Зардуштия чӣ хел таълимот аст?
3. Ба буддоия кӣ асос гузоштааст?
4. Кадом калимаҳоеро медонед, ки аз забони мо ба дигар забонҳо тарҷума карда намешаванд?
5. Дар замири иди Наврӯз кадом орзуи умедҳои умумибашарӣ мучассам шудаанд?
5. Дар расмҳои кадом арзишҳои мо акс ёфтаанд?

1

2

3

4

ТЕСТҶО

1. Кадом арзишҳои арзишҳои умумибашарӣ гуфта мешаванд?

- А) Арзишҳои замонавӣ
Б) Арзишҳои қадимӣ
В) Арзишҳое, ки барои тамоми инсоният гиромӣ, аҳамиятнок
Г) Арзишҳое, ки барои оянда хизмат мекунанд

2. Дар қадим кадом роҳ барои баҳраманд шудан аз комёбиҳои халқҳои гуногун хизмат кардааст?

- А) Роҳи бузурги Хитой
Б) Роҳи бузурги абрешим
В) Роҳи бузурги Осиё
Г) Роҳи бузурги оҳан

3. Орзуву умедҳои умумибашарие, ки дар замири иди Наврӯз муҷас-сам ҳастанд.

А) Сумалак	Г) Меҳр ба табиат, аз неъматҳои
Б) Бузқашӣ	Модар — Замин баҳраманд шу-
В) Бодпаракбози	дан, онҳоро нигоҳ доштан

4. Фестивали байналхалқии мусиқӣ дар кишвари мо.

А) Регистон	В) «Шарқ тароналари»
Б) Самарқанд	Г) «Мумтоз мақомлар»

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО АЗ РҶӢИ МАВЗӢИ «МО ШАҲРВАНДОНИ ЎЗБЕКИСТОНЕМ»

1. Шаҳрванди чиро ифода мекунад?
2. Калимаи шаҳрванд кадом маъноро ифода мекунад?
3. Ба ҷойи калимаи шаҳрванд дар қадим ҷӣ истифода мешуд?
4. Мо ба кадом давлат мансуб мебошем?
5. Барои ҷӣ аз шаҳрвандии худ қалби мо пур аз шодӣ мешавад?
6. Қарзи шаҳрвандии мо аз ҷӣ иборат аст?
7. Ҳисси шаҳрвандӣ дар ташаккули фазилатҳои ватанпарварӣ ҷӣ хел нақш мебозад?
8. Кадом инсонҳоро медонед, ки қарзи шаҳрвандии худро бошарафона адо мекунанд?
9. Дар бораи инсонҳое, ки қарзи шаҳрвандии худро бошарафона адо мекунанд, нақл кунед.

ТЕСТҶО

1. Калимаи шаҳрванд кадом маъноро ифода мекунад?

А) Халқ	В) Гражданин
Б) Миллат	Г) Вакил

2. Дар қадим ба ҷойи калимаи шахрванд чӣ истифода мешуд?

А) Халқ	В) Табаа, раъият
Б) Миллат	Г) Қавм

3. Мо шахрвандони кадом давлат мебошем?

А) Давлати Бохтар	В) Республикаи Ўзбекистон
Б) Давлати Кушон	Г) Давлати Темуриён

4. Қарзи мо ба сифати шахрванд аз чӣ иборат аст?

А) Аз рӯйи қонун зистан	В) Ба театр ва кино рафтан
Б) Китоб хондан	Г) Ба саёҳат баромадан

САВОЛ ВА СУПОРИШҶО АЗ РӢИ МАВЗӢИ «ВАТАНПАРВАРӢ»

1. Ватанпарварӣ чист?
2. Ватанро ки ба ҷаҳон шинос мекунад?
3. Ватанпарварӣ аз чӣ сар мешавад?
4. Қаҳрамони ҳақиқӣ чист?
5. Дар бораи ҷасорати Ҷалолиддин Мангубердӣ нақл кунед.
6. Кадом қувва ба Ҷалолиддин Мангубердӣ шӯҷоат бахшид?

ТЕСТҶО

1. Кадом инсонҳо Ватанро ба ҷаҳон шинос мекунад?

А) Ватанпарварони ҳақиқӣ	В) Авлоди калон
Б) Ҷавонони донишомӯз	Г) Авлоди ҷавон

2. Ватанпарварӣ аз дарки чӣ сар мешавад?

А) Худшиносӣ	В) Эҳсоси Ватан
Б) Ҳақиқат	Г) Маънавият

3. Қаҳрамони ҳақиқӣ чист?

А) Ҷасури	В) Олиҷаноби
Б) Хоксори	Г) Фидокори

4. Ба Чалолиддин Мангубердӣ кадом эҳсос шучоат бахшидааст?

- А) Баҳодурӣ
Б) Варзидагӣ
В) Эҳсоси Ватан
Г) Эҳсоси Модар-Замин

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РҶҲИ МАВЗҶИ «БУЗУРГДОШТИ ВАТАН»

1. Барои чӣ халқи мо «Чавонон — ояндаи Ватан» меғӯяд?
2. Давлате, ки ояндаро фикр мекунад, ба чӣ эътибор медиҳад?
3. Япония чӣ хел карда ба давлати пурқудрат табдил ёфт?
4. Ибтидои асри гузашта маърифатпарварони мо чӣ хел ҷасорат нишон доданд?
5. Фикрҳои Абдулло Авлониро дар бораи тарбия гӯед.
6. Дастури миллии тайёр кардани кадрҳо кай қабул карда шуд?
7. Имрӯз кадом хавфу хатарҳо мавҷуданд, ки меҳонад насли чавонро зери таъсири худ дароранд?
8. Дар асоси ин расмҳо, дар бораи имкониятҳои, ки дар диёри мо барои насли чавон фароҳам оварда шудаанд, нақл кунед.

ТЕСТҲО

1. Кӣ ба тарбияи чавонон эътибор медиҳад?

- А) Халқе, ки таърихро фикр мекунад
Б) Ҷамъияте, ки дар бораи имрӯз фикр мекунад
В) Давлате, ки ояндаи худро фикр мекунад
Г) Миллате, ки дар бораи маънавият фикр мекунад.

2. Япония чӣ хел давлат аст?

- А) Давлати калон
Б) Давлати Ғарб
В) Давлати рӯ ба тараққи
Г) Давлати ривожёфта

3. Фикрҳои Абдулло Авлонӣ дар бораи тарбия дар кадом ҷавоб дуруст дода шудаанд?

- А) Таълимо аз тарбия ҷудо карда намешавад
- Б) Тарбия барои мо масъалаи ё ҳаёт — ё мамот, ё ҳаёт — ё ҳалокат, ё саодат — ё фалокат мебошад
- В) Тарбия — боигарии бузург
- Г) Тарбия — аз устод

4. Дастури миллии тайёр кардани кадрҳо соли чанд қабул шуд?

- А) соли 2004
- Б) соли 2009
- В) соли 1997
- Г) соли 1991

САВОЛ ВА СУПОРИШҲО АЗ РҶӢИ МАВЗӢИ «ҲАМОҲАНГИИ ТАЪЛИМ ВА ТАРБИЯ»

1. Киро солим гуфтан мумкин?
2. Оё маънои калимаи баркамолро медонед?
3. Машқҳои ҷисмонӣ чиҳоро тарбия мекунад?
4. Чиҳа ба тарбияи руҳ хизмат мекунад?
5. Аз рӯйи ин расмҳо ҳолатҳоро нишон диҳед, ки ба тарбияи ҷисм ва руҳ хизмат мекунад.

1

2

3

4

6. Дар бораи ҷасоратҳои аҷдоди бузурги мо мисолҳо биёред.
7. Кадом боксчии мо ҷасорат нишон дода, чемпиони ҷаҳон шуд?
8. Номи китобро, ки ба ҷавонон баҳшида шудааст, гуед.

ТЕСТҲО

1. Маънои калимаи баркамол дар кадом сатр дуруст?

- А) Солим
- Б) Ҷасур
- В) Варзида, мукамал
- Г) Бахтиёр

2. Боксчи машхур, ки дар Куба чемпиони ҷаҳон шуд, кӣ буд?

А) Артур Григорян	В) Элшод Расулов
Б) Аббос Атоев	Г) Руфат Рисқиев

3. Кадом сол дар диёри мо «Соли авлоди солим» эълон карда шуд?

А) соли 2005	В) соли 2000
Б) соли 2007	Г) соли 2010

4. Китоби Президенти мо, ки бахшида ба ҷавонон навишта шуда-аст, чӣ ном дорад?

- А) «Ўзбекистоннинг ўз истиқлол ва тараққиёт йўли»
- Б) «Оллоҳ қалбимизда, юрагимизда»
- В) «Юсак маънавият — енгилмас куч»
- Г) «Ватан ва халқ мангу қолади»

* * *

Донишомӯзи азиз, фикр мекунем, ки сатрҳои зерини фарзанди бузурги халқи ҳинд, яке аз раҳбарони ҳаракати миллий-озодихоҳӣ, ки дар Ҳиндустон, солҳои 30-юми асри XX оғоз ёфт, Чавоҳарлаъл Неру (1889—1964) ҳам барои васеъ кардани тасаввуроти Шумо дар бораи Ватан хизмат мекунад.

Тақдири ин шахс, ки тамоми ҳаёти худро барои озодии диёр бахшидааст, хеле ибратбахш аст. Барои ғояҳои худ, ки руҳи озодии миллий доштанд, вай аз тарафи ҳокимияти мустамликадории англис дар Ҳиндустон ба ҳабс партофта шуда, бештар аз даҳ соли умри худро дар маҳбас гузаронид. Соли 1947, баъди ба истиқлолият ноил шудани Ҳиндустон, Неру дар мақоми Сарвазири мамлакат ва вазири қорҳои хориҷӣ кор кард. Дар байни халқи ҳинд вай ба эътирофи умумии «Бунёдкори Ҳиндустони нав» сазовор шудааст.

Замоне, ки Неру дар ҳабс буд, дар баробари истиқлолияти Ватан, дар бораи иҷрои қарзи падарии худ ҳам фаромӯш накард — ба духтараш Индира дар бораи таърихи ҷаҳон бисёр мактубҳо навишт. Дар он мактубҳо таърихи ҷаҳон, муҳимтарин воқеаҳо дар тақдири инсоният аз нуқтаи назари манфиатҳои Ватан нишон дода шудаанд. Ҳамин тавр, Неру ҳаракат мекард, ки ба қалби духтараш эҳсоси Ватанро ҷо карда, ўро соҳибирода, инсони дорои ақлу заковати баланд, фарзанди муносиби халқи худ карда тарбия кунад. Духтари Неру — Индира баъдтар аз пайи падар рафта, сиёсатмадори барҷаста ва арбоби давлат, фарзанди ватанпарвар ва фидоии Ҳиндустон шуда ба воя расид. Бе шубҳа, дар расидани ў, ба ин дараҷа тарбияи падар, аз ҷумла, мактубҳои аз маҳбас гуселкардаи вай ҳам нақши муҳим доштанд.

Боиси навишта шудани ҳамон мактубҳо зани машҳуре буд — Индира Ганди, ки солҳои дароз Сарвазири Ҳиндустон шуда, ба равнақи мамлакати худ, мустаҳкам намудани дӯстии байни халқҳои ҷаҳон ҳиссаи калон гузошт. Афсӯс, сиёсатмадори бомаърифат, доно аз тарафи душманони халқи ҳинд ба қатл расонда шуд. Писари Индира — Радҳив Ганди ҳам бо роҳи бобо ва модараш рафта, арбоби барҷастаи давлатӣ шуда ба воя расид, лек таассуф, ки вай ҳам қурбони зиштӣ шуд. Кори вайро ҳамсараш Сония Ганди давом медиҳад.

Мактубҳои ба духтараш навиштаи Ҷавоҳарлаъл Неру дар се ҷилд ҷамъоварӣ шуда, бо номи «як назар ба таърихи ҷаҳон» чоп шудаанд. Дар ин мактубе, ки ба эътибори Шумо ҳавола карда мешавад, дар бораи аҷдоди бузурги мо Заҳириддин Муҳаммад Бобур ҳикоя карда мешавад, ба ҳисси ин шахси бузург дар ривоҷи Ҳиндустон баҳои баланд дода мешавад.

Бобур

3-сентябри соли 1932

Ман ба ту дар бораи Бобур пештар ҳам баъзе чизҳоро ҳикоя карда будам. Ў аз насли Темур буд. Бобур яке аз инсонҳои дилбартарин ва бомаърифати ҷаҳон буд. Вай аз афкори танги мазҳабӣ ва ақидапарастии динӣ холи буд. Гулҳо ва боғҳоро дӯст медошт, дар гармои Ҳиндустон Ватани дар Осиёи Миёна будаи худро тез-тез ба ёд меовард. Вақте, ки Бобур ҳукмдори Самарқанд шуд, бачаи 11-сола буд.¹ Идораи чунин вазифа аз дасти ҳар одами калонсол ҳам намеомад. Атрофи ўро душманҳо ихота карда буданд.

Дар ҳамин синну сол, ки писар ва духтарони ҷавон ба мактаб мераванд, вай шамшер ба даст гирифта, дар майдонҳои ҷанг мубориза бурд. Ў тахти худро бой дода, боз баргашта ба даст даровард ва дар ҳаёти пурмоҷарои худ ба чандин санҷишҳо дучор омад. Бо вучуди ҳамин, вақт ёфт, ки ба адабиёт, шеърӣ ва санъат машғул шавад. Щуҷоати ҷавонӣ ўро ором намегузошт. Шаҳзодаи ҷавон Кобулро забт карда, аз кӯҳи Ҳиндикуш гузашта, ба Ҳиндустон зада медарояд. Лашкари Бобур чандон бисёр набуд, лекин дар ихтиёри вай тўпҳои нав, ки он замон дар Аврупо ва Осиёи Ғарбӣ истифода мешуданд, мавҷуд буд. Дар он ҷанг тўдаҳои ҷанговаро-

¹ Аз сабаби он, ки Неру хатҳои худро дар ҳабсхона навиштааст ва зери даст китобҳои зарурӣ набуданд, ба баъзе ноаниқиҳо роҳ дода шудааст. Бобур дар 11-солагии не, дар 12-солагии дар Фарғона подшоҳ шуда буд. Дар ин бора, вай дар китоби худ «Бобурнома» «дар вилояти Фарғона дар 12-солагии подшоҳ шудам» гуфта менависад.

ни беҳисоб, ки ба муқобили вай мубориза мебурданд, аз та-
рафи ҳамин лашкари ками хуб таълимгирифта тамоман тору-
мор карда мешавад ва Бобур зафар меёбад.

Лекин душвориҳо дар тақдири ин шахси бузург бо ҳамин
барҳам намеёбанд, ҳаёти вай боз якчанд маротиба ба хавфу
хатар дучор меояд. Боре, ҳаёти ӯ дар нўги қил қарор дошт ва
сарлашкарон маслиҳат медиҳанд, ки ба шимол ақибнишини
кунад. Вале вай инсони пурматонат буд, аз ин рӯ, аз ақибни-
шини дида, маргро афзал медонам, гуфта ҷавоб медиҳад.

Ӯ майро дўст медошт. Аммо дар чунин лаҳзаҳои мушки-
ли ҳаёти худ қарор кард, ки нўшиданро бас мекунад ва тамо-
ми ҷомҳои шаробро шикаста мепартояд. Он лаҳзаҳо ӯ галаба
мекунад ва ба аҳди худ содиқ монда, дигар май ба даҳон
намегирад.

Бобур дар Ҳиндустон ҳамагӣ чор сол зиндагӣ кард. Баъд
ӯ вафот кард. Ин чор сол бо ҷангу ҷадалҳои муттасил гу-
зашт, вай оромӣ надошт. Дар Ҳиндустон ӯ ҳукмдори бегона
мемонад, чунки ин диёрро хуб намедонист.

Бобур дар шаҳри Агра пойтахти олимақом барпо намуд.
Ба ҳамин мақсад барои аз Константинопол — Истамбул овар-
дани як меъмори машҳур махсус одам мефиристад. Ӯ дар
бораи Ҳиндустон, ҳайвонот ва гулҳои он, дарахт ва меваҳо-
яш ҳикоя мекунад, ҳатто қурбоққаҳоро ҳам аз хотир намеба-
рорад. Харбуза, ангур ва гулҳои Ватани худро ба хотир овар-
да, қалби вай пур аз пазмонӣ ва изтироб мешавад.

Дар айни замон дилмонда шудани худро аз одамони Ҳин-
дустон ҳам пинҳон намедорад. Чуноне, ки шоҳ менависад,
дар ин ҷо ягон ҷонро дучор наомадааст, ки ба нафъи онҳо
гап занад. Эҳтимол, вай аз сабаби даҳ сол давом доштани
ҷангу ҷадалҳо, фурсат наёфта бошад, ки халқи ин ҷоро омӯ-
зад, тоифаҳои бомаданият бошад нахостанд бо ҳукмдори
истилогари нав пайдошуда мулоқот кунанд.

Шояд барои одами аз берун омада дарк намудани ҳаёти
дигар халқ, фаҳмидани маданияти он душвор шуда бошад.
Ҳар чӣ ки набошад, Бобур аз афғонҳо ҳам, ки дар ин замин

хеле муддат ҳукмронӣ карданд, аз аксарият халқи маҳаллӣ ҳам ягон як хислате наёфт, ки қобили таваҷҷӯҳ бошад. Ў ниҳоят синчакор буд, ҳатто агар ба сифати одами аз берун омада, мумкин, аз ҳад зиёд гузаронда гӯем ҳам, ҳикояҳои вай нишон медиҳад, ки дар он замон дар Ҳиндустони Шимолӣ аҳвол танг буд. Ба Ҳиндустони Ҷанубӣ бошад қадами вай нарасидааст.

«Мамолики Ҳиндустон, — гуфта, ҳикоя мекунад Бобур, — васеъ ва пурмардум ва пурҳосил буда аз вилоятҳо иборат. Шарқ ва ҷануби он, шояд ғарби он ҳам ба дарёи Муҳит мепайвандад. Дар ғарб ва шимолӣ он Кобул ва Ғазний ва Қандаҳор воқеъ шудаанд. Пойтахти ҷамъи вилоятҳои Ҳиндустон Деҳлӣ будааст».

Таъкид кардан ҷоиш, ки ҳарчанд Ҳиндустон вақти забт кардани вай ба қисмҳои хурд тақсим шуда рафта бошад ҳам, Бобур онро мамлакати яклухт медонист. Чунин ғояи яклухтии Ҳиндустон дар давоми тамоми таърихи диёри мо боқӣ монд.

Бобур тасвири Ҳиндустонро давом дода, менависад: «Мамлакате ғариб воқеъ гардидааст. Аз вилоятҳои мо дида оламе дигар аст. Кӯҳ ва дарё, ҷангал ва саҳро, мавозеъ ва вилоёт, ҳайвонот ва наботот, халқ ва забон, борон ва сели он — тамомаш дигар хел воқеъ мебошад... Аз оби Синд гузаштан ҳамоно, замин ва об ва ҷӯб ва санг ва халқ ва қавм ва расму русум тамомаш ба Ҳиндустон хос... Боз қурбоққаҳои Ҳиндустон, ҳарчанд ба ҳамон қурбоққаҳо монанданд, вале ин қурбоққаҳо дар рӯйи об ҳафт-ҳашт ваҷаб медаванд».

Баъд вай ҳайвонот, гулҳо, дарахтҳо ва меваҳои Ҳиндустонро номбар мекунад. Сипас, ба таърифи одамоне мегузарад...

«Латофате ки дар Ҳиндустон ҳаст — вилояти бузург аст, — гуфта ҳикоя мекунад Бобур. — Ва тилло ва нуқрааш фаровон мешавад ва ҳавои он бисёр хуб мебошад... Боз як латофаташ ин аст, ки аз ҳар синф ва аз ҳар касбу пеша беҳад ва бениҳоят зиёд аст. Барои ҳар кор ва барои ҳар чӣ

муқаррар ва муайян аст, ки аз падару бобоён ҳама кору ҳама пеша мерос мондааст».

Ман аз асари «Бобурнома»-и Бобур иқтибосҳои дароз овардам. Ин гуна китобҳо барои мо аз ҳар гуна кўшишҳое, ки барои тасвири инсон нигаронда шудаанд, бештар тасаввурот медиҳанд.

Бобур соли 1530, дар синни чилунҳисолагии вафот кард. Дар бораи марги вай як ривояти машҳур ҳаст. Мегўянд, ки писари калонии вай Ҳумоюн саҳт нотоб шуда, табибон ба дарди ӯ ҳеҷ як даво наёфтаанд. Маслиҳатчиёни Бобур пешниҳод додаанд, ки аз чизҳои нағз дар роҳи худо қурбонӣ кардан лозим. Меҳри падарии Бобур ҷўш зада, «Муҳаммад Ҳумоюн аз ман дида дигар чизи нағзтар надорад, худо қабул кунад, ман худам қурбон шавам» гуфта, қарор кардааст, ки ба ивази ҷони худ умри писарашро талабад. Бо чунин азму қарор ба хонае, ки Ҳумоюн хобида буд, даромада, се маротиба дар атрофи вай давр зада, «Ҳар дарде дорӣ ман бардоштам», гуфтааст. Аз ҳамон лаҳза сар карда, Ҳумоюн сиҳат шудааст, Бобур бошад аз ҳол рафта пас аз чанд рӯз вафот кардааст.

Ҷасади Бобурро ба Кобул бурда, дар боғи дўстдоштаи вай дафн мекунанд. Ниҳоят, вай ба диёри гулҳое, ки пазмонаш шуда буд, бармегардад.

МУНДАРИЧА

Боби якум. Озодии Ватан — саодати олий	3
Бузургтарин, азизтарин айём	3
Истиқлолияти мо ҳовидон бод!	9
Пойтахти Ватани мо	15
Боғи миллии Ўзбекистон	21
Қадамқойҳои бузург	26
Хотираи таърихи	32
Регистони қадимӣ	37
Такрор	42
Боби дуюм. Чаҳон мардро эътироф мекунад	55
Ҳаёти моддӣ ва маънавӣ	55
Машғулияти амалӣ. Олиҷанобӣ	59
Меросе, ки дар оташ насӯзад	62
Машғулияти амалӣ. Ўзбекистон — диёри алломаҳои бузург ...	66
Арзишҳои миллии мо	70
Арзишҳои умумибашарӣ	75
Мо шаҳрвандони Ўзбекистонем	78
Ватанпарварӣ	83
Машғулияти амалӣ. Фарзандони фидоии Ўзбекистон	87
Бузургдошти Ватан	91
Ҳамоҳангии таълим ва тарбия	97
Такрор	104

XAYRIDDIN SULTONOV, MURTAZO QARSHIBOYEV

VATAN TUYG‘USI

**Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining
6-sinflari uchun o‘quv qo‘llanmasi**

To‘ldirilgan va qayta ishlangan 5-nashri

(Tojik tilida)

Toshkent «Ma’naviyat» 2015

Муҳаррир З. Тоҳириён

Рассом С. Соин

Мусахҳаҳ А. Абдуқодиров

Саҳифабанди компютери Ш. Соҳибов

Литсензия АИ №189, 10.05.2011 дода шудааст. Ба чопи тарҷума 03.07.2015 имзо шуд.
Андозаи 70х90/16. Гарнитураи «TimesTAD». Бо усули офсетӣ чоп шудааст. Ҷузъи чопии
шарти 8,77. Ҷузъи нашрию ҳисоби 7,2. Адади нашр 6923 нусха. Супориши №15-294.

Нашриёти «Ma’naviyat». Тошканд, кўчаи 2-юми сарбастаи Тараққиёт, 2. Шартнома № 36-15.

Дар матбааи Хонаи эҷодии таъбу нашри «Ўзбекистон»-и Агентии матбуот ва ахбороти
Ўзбекистон чоп шудааст. Тошканд, кўчаи Навоӣ, 30. 2015.

Чадвали нишондиҳандаи ҳолати китоби ба иҷора додашуда

№	Ному насаби донишомӯз	Соли хониш	Ҳолати китоб ғангоми гирифтани	Имзои раҳбари синф	Ҳолати китоб ғангоми супоридан	Имзои раҳбари синф
1						
2						
3						
4						
5						

Чадвали боло ғангоми ба иҷора дода шудан ва дар охири соли хониш ғангоми баргардонидани гирифтани китоб аз тарафи роҳбари синф аз рӯйи меъёрҳои зерини баҳогузори пур карда мешавад:

Хуб	Ҳолати китоб ғангоми бори аввал супоридан.
Нағз	Муқовааш бутун, аз қисми асосии китоб ҷудо нашудааст. Ҳамаи varaқҳояш ҳаст, нодарида, ҷудо нашуда, дар саҳифаҳо навишт ва хатҳо нест.
Қаноатбахш	Муқова қач шудааст, канорҳояш қоҳида, якчанд хатҳо қоҳида шудаанд, ҳолати аз қисми асосӣ ҷудошавӣ дорад, аз тарафи истифодабаранда қаноатбахш таъмир гардидааст. Varaқҳои ҷудошудааш аз нав таъмир гашта, дар баъзе саҳифаҳо хат қоҳида шудаанд.
Ғайри-қаноат-бахш	Ба муқова хат қоҳида шудааст, даридааст, аз қисми асосӣ ҷудо шудааст ёки умуман нест, ғайриқаноатбахш таъмир шудааст. Саҳифаҳо дарида, varaқҳо намерасанд, хат қоҳида, ранг карда шудааст, китоб барқарор карда намешавад.